

Příjemci podpory:

Poskytovatel:

Projekt s názvem: **Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiálních událostí**
s identifikačním kódem: **VJ01010116:**

Název předkládaného výsledku:

Paralely a odlišnosti sociálních situací s panickým potenciálem - příklad RMU a pandemie koronaviru v české společnosti

Typ výsledku dle UV č. 837/2017	Evidenční číslo (příjemce)	Rok vzniku
(Vsouhrn) Souhrnná výzkumná zpráva	12/2021	2021
ISBN-ISSN	Webový odkaz na výsledek	Kde a kdy publikováno
-	bude vyvěšena na: https://www.suro.cz/cz/vyzkum/vysledky/	Po odsouhlasení aplikačním garantem SÚJB

Anotace k výsledku:

Souhrnná zpráva se věnuje problematice bližšího porozumění tématu mimořádné události s panickým potenciálem a její konceptualizaci, přípravě nástrojů (otázek) pro dotazníková šetření a ověření jejich fungování na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19. Ve zprávě je podrobně popsán obecný koncept reakce veřejnosti na mimořádné události s panickým potenciálem a důležitost individuální míry obav jako důležité proměnné ovlivňující chování jednotlivců během mimořádné události.

Manažer: Jaroslava Merunková

Řešitelský tým:

Jiří Vinopal, Matouš Pilnáček, Paulína Tabery, Jan Červenka, Martin Ďurdovič
Jan Vevera, Pavel Král, Markéta Zajícová
Jiří Hůlka, Michal Jankovec, Daniel Prokop, Ivana Fojtíková
Ivan Štekl, Jaroslava Merunková

*Nehodící nevyplňujte

** Vše se musí vejít na tuto jednu stránku

Paralely a odlišnosti sociálních situací s panickým potenciálem - příklad RMU a pandemie koronaviru v české společnosti (Souhrnná výzkumná zpráva)

Výsledek projektu:

**VJ01010116 - Centrum pro podporu obyvatelstva pro
případ skutečného nebo domnělého vzniku
mimořádných jaderných a radiačních událostí**

Autoři:

Jiří Hůlka, Michal Jankovec, Daniel Prokop, Ivana Fojtíková
(Státní ústav radiační ochrany, v. v. i., Praha)

Jiří Vinopal, Matouš Pilnáček, Paulína Tabery, Jan Červenka, Martin
Durdovič
(Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.).

Jan Vevera, Pavel Král, Markéta Zajícová
(Institut pro další vzdělávání lékařů)

Ivan Štekl, Jaroslava Merunková
(ÚTEF ČVÚT)

Praha, 31. prosince 2021

OBSAH

1	SOUHRN	3
2	KONCEPTUÁLNÍ MODEL UDÁLOSTI S PANICKÝM POTENCIÁLEM	5
2.1	ÚVOD	5
2.2	DÍLČÍ POZNATKY	7
2.3	SOUHRNNÉ ZÁVĚRY	12
3	TYPICKÝ PRŮBĚH REAKCE VEŘEJNOSTI NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI	14
3.1	ÚVOD	14
3.2	FÁZE VYROVNÁVÁNÍ SE S MIMOŘÁDNÝMI UDÁLOSTMI	15
3.2.1	<i>Varovné signály</i>	15
3.2.2	<i>Fáze dopadu</i>	15
3.2.3	<i>Heroická fáze</i>	15
3.2.4	<i>Fáze solidarity a vzájemné pomoci</i>	16
3.2.5	<i>Fáze deziluze a zklamání</i>	16
3.2.6	<i>Fáze vyrovnávání se s katastrofou</i>	17
3.3	REAKCE OBYVATEL NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI	18
3.3.1	<i>Víra v konspirační teorie a ochota k vakcinaci – šetření mezi studenty</i>	18
3.3.2	<i>Skupinové rozhovory na téma „mimořádné události“</i>	19
3.4	ZÁVĚRY	19
4	STUDIUM INDIVIDUÁLNÍ REAKCE NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI – TYPOLOGIE OBAV	19
4.1	OBEČNÁ OHROŽENÍ, KTERÝCH SE OBYVATELÉ ČR OBÁVAJÍ.....	20
4.2	KONSTRUKCE TYPOLOGIÍ OBYVATEL PODLE MÍRY OBAV	22
4.2.1	<i>Konstrukce typologií obyvatel podle míry obecných obav</i>	22
4.2.2	<i>Konstrukce typologií obyvatel podle míry obav z radiace</i>	22
4.2.3	<i>Konstrukce typologií obyvatel podle míry obav z onemocnění Covid-19</i>	24
4.3	SROVNÁNÍ ZKONSTRUOVANÝCH TYPOLOGIÍ	24
4.4	SOUVISLOST ŠÍŘENÍ EPIDEMIE A OBAV V DOSPĚLÉ POPULACI	25
4.4.1	<i>Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle proočkování</i>	26
4.4.2	<i>Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle proočkování a věku</i>	27
4.4.3	<i>Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle kontaktu s nakaženým</i>	28
5	LITERATURA	30
6	PŘÍLOHA	30

1 SOUHRN

Tato výzkumná zpráva vznikla po 1. roce řešení výzkumného úkolu v rámci projektu Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních událostí třemi subjekty: Sociologickým ústavem ČSAV, v.v.i., Institutem pro další vzdělávání lékařů a Státním ústavem radiační ochrany, v.v.i. Vzhledem k pokračování pandemie Covid-19 lze předpokládat, že bude možné načerpat další poznatky z chování populace v situaci skutečné mimořádné události (pandemie) a pokračovat v hledání paralel mezi skutečnou situací a hypotetickou mimořádnou událostí danou radiačním ohrožením.

Zpráva se věnuje problematice bližšího porozumění tématu mimořádné události s panickým potenciálem a její konceptualizaci, přípravě nástrojů (otázek) pro dotazníková šetření, využitelných v dalších fázích řešení projektu, a ověření jejich fungování na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19. Je zhodnocena možnost využití výsledků provedených šetření k odhalení paralel sociálních situací a reakcí obyvatel v případě skutečné a hypotetické mimořádné události. Jsou shrnuty a analyzovány výsledky šetření na populaci, jež potvrdily, že navržený konceptuální model je v principu vhodný pro další elaboraci a testování dílčích oblastí a vztahů. Tuto část zprávy vypracovali pracovníci Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v.v.i., a je zahrnuta v kapitole 2, podrobnosti viz Příloha 1.

Ve zprávě je podrobně popsán obecný koncept reakce veřejnosti na mimořádné události s panickým potenciálem, jež jsou silně ovlivněny nejen skutečným počtem ztrát na životech a zdraví, ale také médií zprostředkovaným obrazem události a následnou infodémií (šířením nadměrného počtu neověřených, zavádějících a mylných informací). I když se odpověď každého společenství na mimořádné události s panickým potenciálem případ od případu liší, je možné vysledovat typický průběh vyrovnávání se s těmito událostmi. Problematice se věnuje kapitola 3, připravená experty Institutu pro další vzdělávání lékařů.

Jedním z významných faktorů určujících reakce na události s panickým potenciálem je míra vnímání obav, úzkostnost. Míra (nebo také intenzita) vnímání obav, této možné příčiny vzniku paniky, je určena nejen racionálním vnímáním skutečností a mírou či způsobem jejich mediální prezentace, ale také osobní dispozicí jednotlivců, který příliš nezávisí na reálných okolnostech ani na „oborové“ kategorizaci, kam příčina obav

spadá. Ve zprávě jsou popsány nástroje umožňující provést kategorizaci obav obyvatel ČR pro 3 typy obav (obecné obavy, radiční ohrožení a pandemie Covid-19). V kapitole 4, připravené odborníky SÚRO, jsou ukázány vzájemné vztahy mezi jednotlivými typologiemi a popsáno chování segmentů populace s obavami z onemocnění Covid-19.

2 KONCEPTUÁLNÍ MODEL UDÁLOSTI S PANICKÝM POTENCIÁLEM

2.1 Úvod

Tato část výzkumné zprávy je výsledkem výzkumného úkolu Sociologického ústavu AV ČR v rámci projektu Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních událostí. Shrnuje hlavní výsledky řešení projektu v prvním roce řešení, který byl věnován zejména realizaci reprezentativního dotazníkového šetření obyvatel ČR. To proběhlo v období 11. 9. – 8. 10. 2021 a celkem bylo dotázáno 915 osob. Jejich výběr byl proveden kvótní metodou na základě údajů Českého statistického úřadu a reprezentativita souboru odpovídá populaci obyvatel ČR ve věku od 15 let. Realizace rozhovorů probíhala technikou osobního rozhovoru tazatelů z vlastní sítě Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR s nahodile vybranými respondenty.

Cíle úvodního dotazníkového šetření v prvním roce projektu, bylo (1) připravit nástroje (otázky) pro dotazníková šetření v dalších fázích řešení projektu, (2) ověřit fungování těchto nástrojů na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19 a (3) využít výsledky tohoto šetření k odhalení paralel sociálních situací a reakcí obyvatel v případě skutečné a hypotetické mimořádné události. Analýza výsledků potvrdila řadu předpokladů vyjádřených v úvodním konceptuálním modelu, některá očekávání problematizovala, resp., ukázala na nutnost jejich odlišného nebo detailnějšího zpracování, a vyprodukovala několik nových výzkumných otázek nebo doplnění těch stávajících.

Konceptualizace tématu mimořádné události s panickým potenciálem probíhala od započetí projektu, v určité podobě se ustálila pro realizaci prvního dotazníkového šetření, a dále se bude vyvíjet na základě dalších empirických zjištění i aktuálních událostí a situace ve společnosti. Prvotními vstupy pro ni byla rešerše existujících poznatků a dříve realizovaných výzkumů a také diskuse řešitelských týmů zapojených v rámci celého projektu i dalších relevantních partnerů (zejm. SÚJB). Pracovní schéma konceptualizace výzkumného tématu události s panickým potenciálem obsahuje následující obrázek.

Obrázek 1. Schéma konceptualizace tématu událost s panickým potenciálem

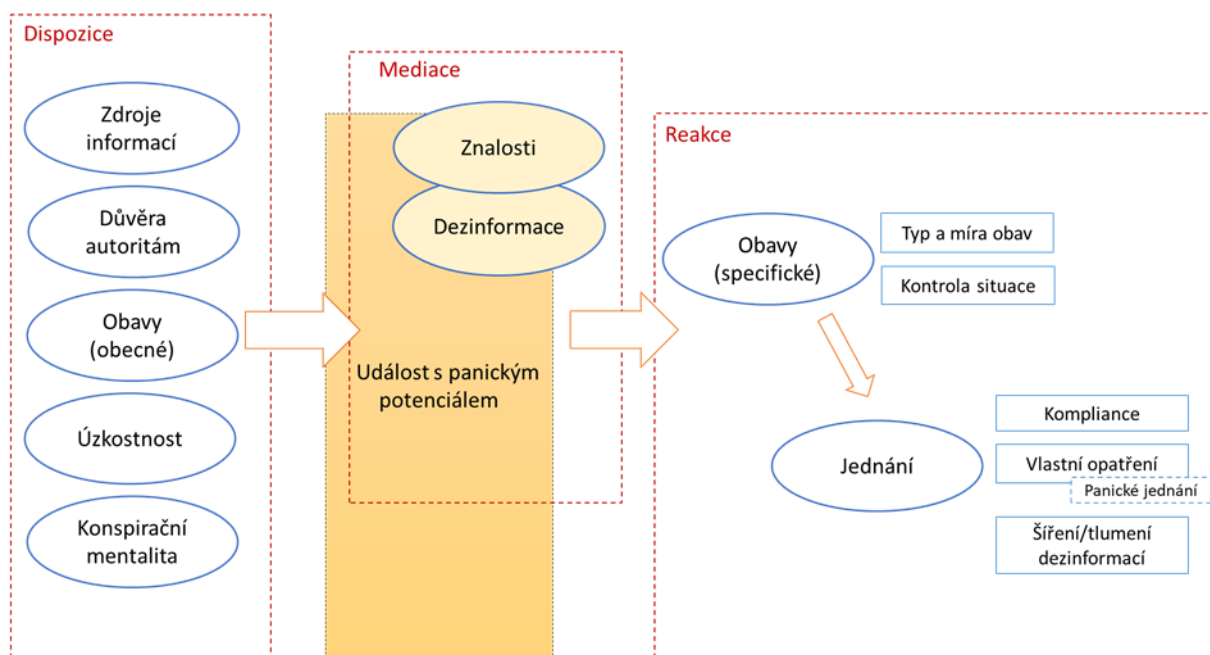

Schéma obsahuje tři hlavní oblasti témat, která mají být sledována, a která pracovně označujeme jako (1) dispozice, (2) mediace a (3) reakce.

Dispozice jsou jevy, které ve chvíli vzniku mimořádné situace již ve společnosti v nějaké podobě existují, a to bez ohledu na událost jako takovou. Obyvatelé například běžně s určitou mírou sledují různá media, ze kterých získávají informace o běžném dění. Mají také určitou míru důvěry v různé druhy autorit od politických institucí až po odborníky na různé tematické oblasti. Ve společnosti je také rozšířena určitá míra obecných obav z různých druhů ohrožení od zdravotních, přes přírodní až po sociální nebo politická. K více psychologicky laděným skutečnostem pak patří míra úzkostnosti, kterou lidé v určité době zažívají a také tendence důvěřovat konspiračním výkladům světa. Předpokládáme, že tyto faktory jsou důležité pro vznik reakcí v případě vzniku mimořádné situace, že tvoří jakýsi substrát, do něhož případná událost zapadne a který podpoří, či naopak utlumí, její rizikovitost.

Faktory konkrétní mimořádné situace jsou pak druhou částí schématu. Jedná se zejména o znalosti, které obyvatelé o daném nebezpečí, riziku či ohrožení mají (pro nás tedy v této fázi o pandemii C-19 a o radiaci) a dále také o míru důvěry v dezinformace, které se v souvislosti s danou událostí objeví (případně, samy dezinformace mohou být onou událostí, a tedy vytvářet situaci domnělého ohrožení; které nicméně může tak jako tak vést k nepatřičným, rizikovým reakcím obyvatel).

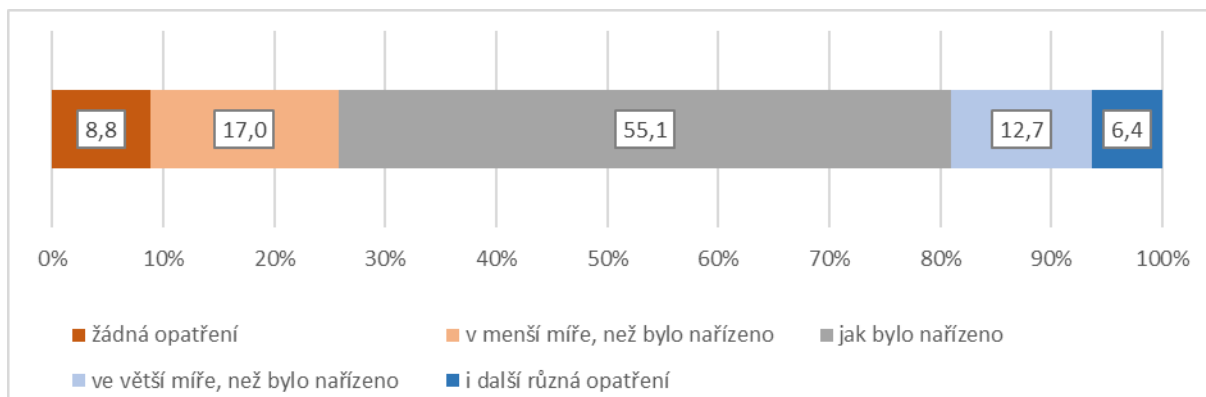
Reakce v situaci s panickým potenciálem jsou třetí složkou schématu. Ta znázorňuje, že při určité konstelaci dispozic a mediátorů vzniklé situace, obyvatelé reagují určitým způsobem. Reakce se přitom projeví na psychické úrovni například obavami, které vzniknou specificky pro danou situaci, a pak zejména jednáním. To sledujeme v podobě tří projevů: (1) compliance, tedy dodržování pokynů a nařízení odpovědných orgánů; (2) činění vlastních dobrovolných opatření, jejichž přehnanost může vést až k panickému jednání a vzniku sociální paniky; a také (3) v rovině práce s informacemi jako například mírou kritičnosti (ověřování pravdivosti z více zdrojů), nebo tendence k šíření nebo naopak inhibici dezinformací.

Právě oblast reakcí je tím ústředním, k čemu se projekt bude dále upínat, neboť dlouhodobě směřuje především k získání poznatků, jaké reakce od obyvatel při vzniku události s panickým potenciálem očekávat a jak je případně korigovat či ovlivňovat. Důležité jsou zde proto i meritorní poznatky o reakcích v průběhu pandemie C-19, které byly v úvodním průzkumu sledovány, a na jejichž základě budeme v dalších fázích moci formulovat úvodní očekávání o paralelách nebo odlišnostech při jiných druzích ohrožení, včetně radiačního.

2.2 Dílčí poznatky

Jednou z reakcí, které je vhodné v případě mimořádné události předvídat a pokoušet se ovlivňovat, je dodržování nařízení a opatření, které zavedou odpovědné orgány. Jak se v případě pandemie C-19 ukázalo, většina obyvatel (dle jejich odpovědí při výzkumném rozhovoru) v prvních měsících pandemie v roce 2020 dodržovala opatření v nařízené míře. Nicméně je zde i riziková skupina takových, kteří nařízená opatření dodržovali méně nebo vůbec; a na druhé straně také skupina takových, kteří je dodržovali úzkostlivěji i nad rámec nařízení. Právě tato skupina je potenciálně ohrožena vznikem a dalším šířením panického jednání.

Graf 1. Kompliance – dodržování opatření v prvních měsících pandemie COVID-19 v roce 2020 (%)

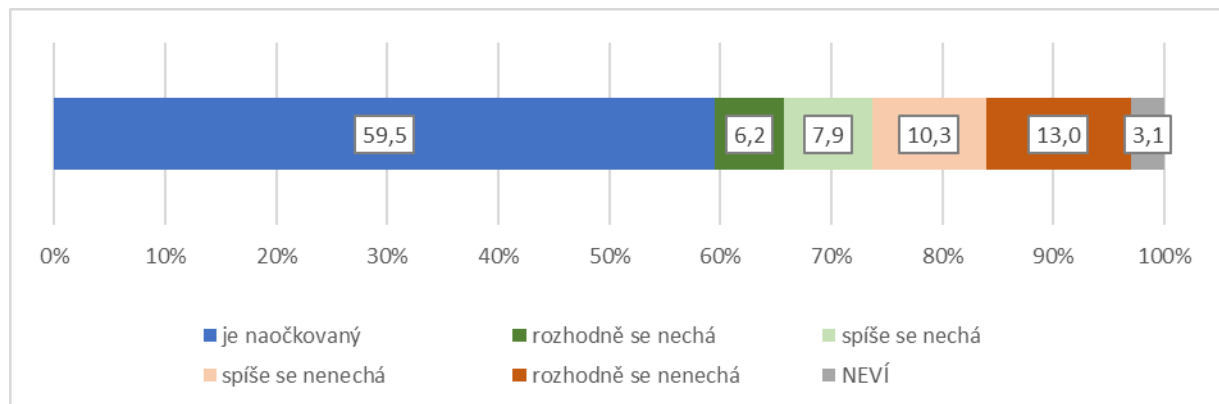
Ochota dodržovat platná oficiální opatření přitom byla zvyšována důvěrou v celostátní politické instituce, ještě více ji však navyšuje úzkostnost obyvatel. Právě efekt úzkostnosti přitom může být dvojsečný, neboť v krajních případech se právě kvůli němu může jednat až o dodržování přehnané, resp. činěné opatření na úrovni paniky. Co ochotu dodržovat opatření naopak snižuje, je to, do jaké míry lidé věří v pravdivost konspiračních teorií souvisejících s C-19.

Činění vlastních opatření v mimořádné situaci je další reakcí, kterou má smysl v daném kontextu sledovat. Zde nejde o dodržování opatření zaváděných odpovědnými autoritami, nýbrž o vlastní reakce, které mohou být podloženy racionálně nebo emocionálně, mohou být velmi prospěšné, stejně jako zcela zcestné a hrozit vznikem individuální nebo při hromadném výskytu i sociální paniky. Vzhledem k omezenému prostoru v dotazníku byla za tímto účelem vložena otázka na ochotu k očkování. Je třeba mít na paměti, že v době realizace průzkumu bylo očkování proti nemoci COVID-19 prezentováno a chápáno jako zcela dobrovolné a vývoj ukazatelů epidemie v té době ještě nesignalizoval dramatický nástup pozdější podzimní vlny. Očkování proto mohlo být zcela po právu chápáno jako opatření, které lidé podstupují dobrovolně a rozhodují se pro něj bez vnějšího tlaku jako pro své vlastní, osobní opatření ochrany proti nákaze.

Tato souhrnná zpráva shrnuje aktuální stav znalostí tématu mimořádné události s panickým potenciálem a její konceptualizace, přípravě nástrojů (otázek) pro dotazníková šetření, využitelných v dalších fázích řešení projektu, a ověření jejich fungování na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19. Je zhodnocena možnost využití výsledků provedených šetření k odhalení paralel

sociálních situací a reakcí obyvatel v případě skutečné a hypotetické mimořádné události.

Graf 2. Vlastní opatření – ochota k očkování (%)

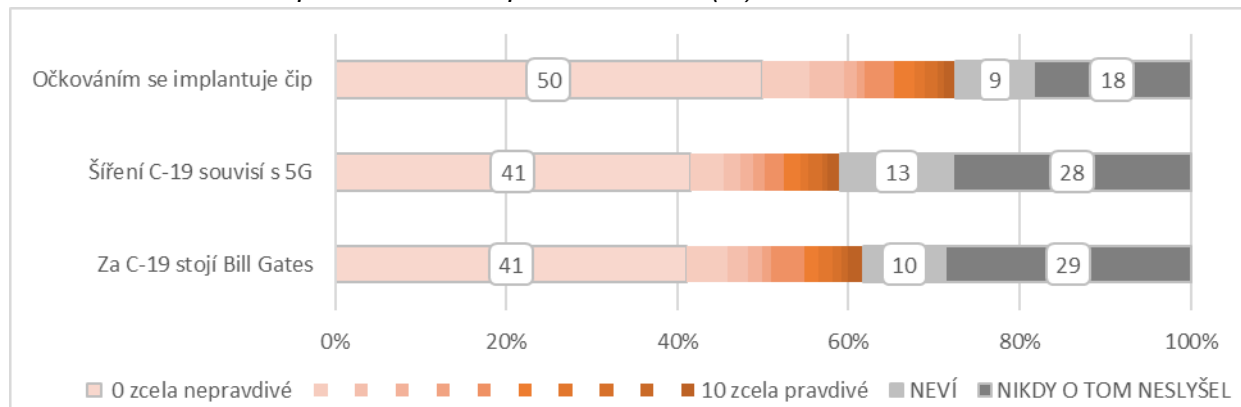

Činění vlastních, dobrovolných opatření, (tj. zde ochota nechat se očkovat), je nejvíce posilováno důvěrou v celostátní politické instituce a dále pak vyššími znalostmi o C-19. Naopak záměr k takovému jednání oslabuje konspirační mentalita a zejména pak důvěra dezinformačním teoriím.

V poslední tematické části se věnujeme dezinformacím, a to jednak z hlediska jejich věrohodnosti pro obyvatelstvo, jednak z hlediska toho, jak na ně lidé reagují.

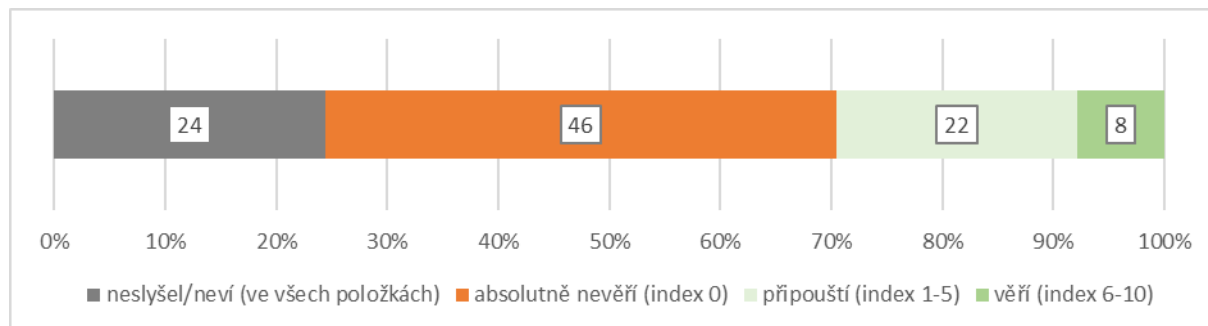
Důvěra dezinformacím a dezinformačním kampaním, které mohou v souvislosti s aktuální mimořádnou situací vznikat, je dalším faktorem, který ovlivňuje následné jednání obyvatel. Tuto oblast jsme v dotazníku měřili dotazem na pravdivost tří vybraných konspiračních teorií, které se v souvislosti s onemocněním COVID-19 objevovaly (vybrány byly tři nejfrekventovanější v mediích a na sociálních sítích dle analýzy SÚRO).

Graf 3. Hodnocení ne/pravdivosti konspiračních teorií (%)

Pokud údaje z uvedeného grafu vyjádříme souhrnně, a to za pomoci informací o setkání se s danými konspiračními teoriemi a vypočteným indexem důvěry v ně, můžeme obyvatelstvo rozdělit do čtyř obecných skupin, jak je prezentováno v následujícím grafu.

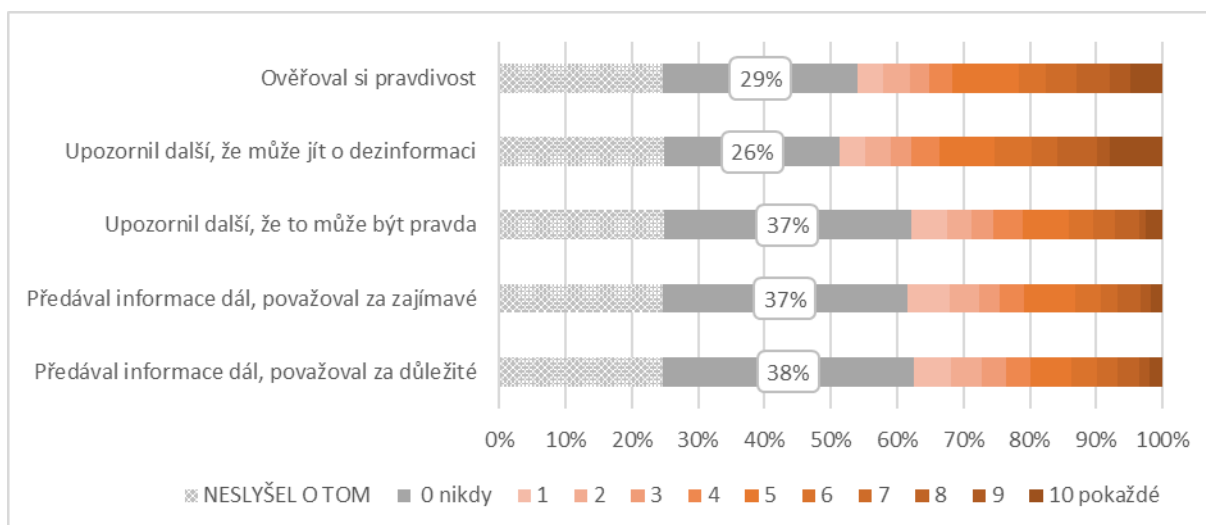
Graf 4. Skupiny obyvatel podle důvěry dezinformacím (%)

Jak je patrné, velká část obecné populace ještě ani na podzim roku 2021 tyto dezinformace nezaznamenala, další, poměrně velká, nedokázala jejich pravdivost posoudit. Konečně, největší část populace pravdivost těchto informací jednoznačně odmítá; přičemž pokud vezmeme do úvahy pouze takové, kteří pravdivost posoudit dokázali, nadpoloviční většina z nich u všech teorií vyjadřuje právě jednoznačnou nedůvěru. Naopak takových, kteří jsou o pravdivosti těchto informací silně přesvědčeni, jsou v celé populaci i mezi těmi, kteří to vůbec dokázali posoudit, pouze jednotky procent. Náchylnější k důvěře dezinformacím jsou přitom lidé s nižší důvěrou důležitým aktérům, s menšími znalostmi o C-19, a naopak s vyšší mírou úzkostnosti a tendencí vidět svět optikou konspiračních teorií.

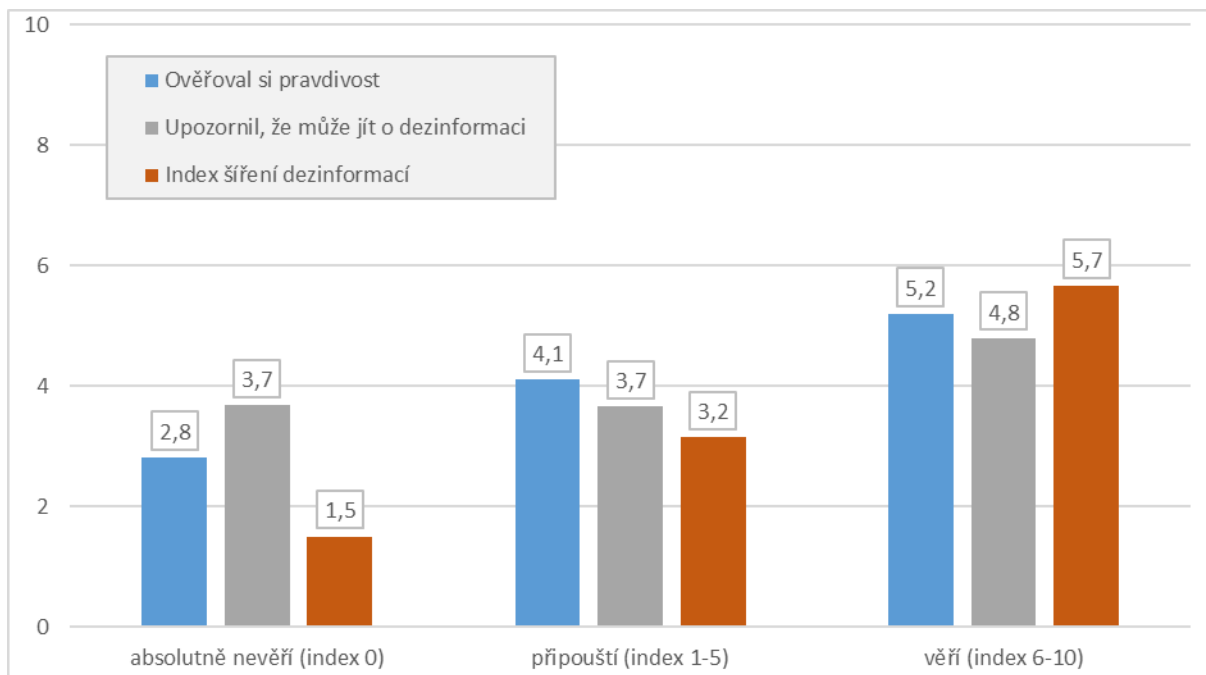
Setkání se a důvěra v dezinformace je jedním dílkem skládačky; tím navazujícím je, jak na tyto informace lidé reagují, což bylo zjišťováno dalšími otázkami v dotazníku. V principu, pokud už se člověk s informací setká, může se snažit ověřit její pravdivost z dalších zdrojů a také (bez ohledu na předchozí) může danou zprávu dále šířit, ponechat bez reakce, anebo své okolí upozorňovat, že může jít ve skutečnosti o klamavou zprávu. Každý ze způsobů reakce má přitom ve společenském kontextu, při jednání mnoha obyvatel, odlišné dopady. Zatímco některé varianty šíření dezinformace inhibují (neznalost, nereagování), jiné jej akcelerují (šíření jako pravdy) a další ji sice šíří, ale přitom zřejmě oslabují její efekt (upozorňování, že jde o dezinformaci).

Graf 5. Reakce na dezinformace

Základní výsledky ohledně reakcí při setkání se s dezinformacemi o C-19 uvádí graf 5. Ještě zajímavější výsledky a cenné poznatky však byly získány detailnějšími analýzami. Například, že to, co bychom od stolu mohli označit jako „kritickou práci s informacemi“, nemusí nutně znamenat snahu o potvrzení si, že určitá zpráva je dezinformací (ostatně, za dezinformaci ji považujeme my, autoři dotazníku). Jak naznačují výsledky, například lidé, kteří mají největší tendenci dezinformacím věřit, si v podobné míře, v jaké tyto zprávy dále šíří, také ověřují jejich pravdivost z dalších zdrojů. (Samozřejmě můžeme spekulovat o tom, z jakých dalších zdrojů, kromě originálního, ze kterého zprávu nejprve slyšeli, tyto ověřující informace čerpají.) Dokonce z odpovědí na takto položenou otázku, tedy zda si pravdivost daných zpráv ověřovali, vyplývá, že tak činí ve významně vyšší míře, než ti, kteří mají slabší tendenci takovým zprávám věřit, a ještě více oproti těm, kteří jim absolutně nevěří. A co je v tuto chvíli možná nejvíce překvapivé, tato skupina osob také ostatní kolem sebe v největší míře upozorňuje na to, že ve skutečnosti může jít o dezinformace. Při věcné interpretaci těchto výsledků se tak rýsuje obrázek, kdy lidé, kteří těmto zprávám absolutně nevěří, si nejméně často ověřují jejich pravdivost; a spíše, než že by byli těmi, kteří svému okolí nejčastěji sdělují, že může jít o dezinformace, tak je jednoduše především inhibují. Naopak ti, kteří mají takovým zprávám největší sklon důvěřovat, si nejčastěji informace ověřují z dalších zdrojů, pochopitelně tyto zprávy nejčastěji šíří dál, ovšem také při tom vůbec nejčastěji upozorňují, že může jít o dezinformace.

Graf 6. Reakce na dezinformace ve skupinách obyvatel podle sklonu považovat je za pravdivé

Je patrné, že reakce na dezinformační zprávy jsou tedy velmi různorodé a spletité, a že paleta aktivit jejich příjemců, a tedy vliv na vývoj skutečné situace v případě, kdy takové aktivity vykonávají velké skupiny lidí, má složitější, komplexnější povahu. Uvedené analýzy tudíž slouží jako velmi dobrý odrazový můstek do dalších fází projektu.

2.3 Souhrnné závěry

Jak ukázaly výsledky úvodního dotazníkového šetření, navržený konceptuální model je v principu vhodný pro další elaboraci a testování dílčích oblastí a vztahů. Na úrovni jednotlivých konceptů a dílčích vztahů mezi nimi pak lze formulovat následující shrnující závěry.

Důležitou oblastí, která jde napříč jednotlivými oblastmi konceptuálního schématu, je informovanost a práce s informacemi. Zdroje informací, které lidé běžně sledují, u nich svým dlouhodobým působením vytvářejí dispozice, které se projeví v případě vzniku mimořádné události. Vyšší míra využívání zdrojů informací se pojí například se silnější důvěrou důležitým aktérům, lepšími znalostmi o obou sledovaných nebezpečích (C-19 a radiace), ale například také vyšší mírou úzkostnosti. Současně jsou však právě tyto zdroje informačním kanálem, ze kterého lidé získávají informace o aktuální situaci, a které tak ovlivňují jejich bezprostřední reakce. Jednotlivými kanály přitom mohou být veřejnosti sdělovány jak informace oficiální, tak neoficiální, jak pravdivé, tak nepravdivé,

tedy dezinformace. Reakce na ně mohou být velmi různorodé a dopady někdy i překvapivé.

Prozatím je například potvrzeno, že zájem ověřit si pravdivosti ve chvíli, kdy se člověk setká se zprávou, kterou může považovat za dezinformaci, zvyšuje úzkostnost a také samotná důvěra dezinformacím. Nicméně ověřování si pravdivosti nemusí být v našem výzkumu totéž, co bychom označili za kritickou schopnost nebo analytické myšlení. Ve skutečnosti se může jednat o snahu utvrdit se pomocí dalšího příbuzného zdroje v již zaujatém stanovisku. Podobné je to i s upozorňováním svého okolí na skutečnost, že může jít v případě určité zprávy o dezinformaci. Tuto tendenci prokazatelně snižuje konspirační mentalita a zvyšuje úzkostnost. Nicméně jak se zdá, k rizikovému šíření dezinformace může docházet i v případě, kdy mluvčí současně se zprávou sděluje, že možná jde o dezinformaci, stejně jako když mluvčí zprávě věří a označení za dezinformaci oficiálními zdroji používá jako argument prokazující platnost této informace.

Konečně celkovou tendenci k šíření dezinformačních zpráv posiluje dle očekávání konspirační mentalita, důvěra v dezinformace a zejména úzkostnost. Potvrzuje se tedy, že úzkostnost sama o sobě může být významným činitelem jak v rovině vlastních opatření (s rizikem panického jednání), tak v oblasti šíření dezinformací, byť by to bylo v dobré víře varovat před možným nebezpečím.

Konceptem, který souvisí s informováním a který se vynořil v průběhu diskusí nad pracovními výsledky analýz, je oficiální komunikace. Tedy to zda, jakým způsobem a jakými kanály o aktuální situaci informují odpovědné instituce, např. jaký dopad by mělo informování o možných scénářích vývoje, a to obzvláště v situaci velké nejistoty a značné variabilitě možných scénářů (např. při ne zcela známé povaze nebo nebezpečnosti hrozby). Místo tohoto konceptu ve schématu bude tedy vhodné v budoucnu také ověřit.

Důvěra autoritám je důležitá ve dvou rovinách. Na jedné straně se prokázalo, že je provázána s takovými jevy, jako je úzkostnost, konspirační vidění světa, důvěra dezinformacím, nebo v případě již existující mimořádné situace C-19 také se znalostmi, které o daném nebezpečí lidé mají. Každý ze zkoumaných aktérů přitom má v tomto schématu svou úlohu a určitý význam. Na druhé straně ovšem, v konkrétní mimořádné situaci pandemie C-19, se jako jediný významný aktér důvěry jeví být celostátní

politické instituce. Právě důvěra jim ovlivňuje ochotu obyvatel dodržovat opatření nebo činit svá vlastní; důvěra ostatním aktérům v tomto, zdá se, nehraje roli. Je však nutno mít na paměti, že tento výsledek odpovídá pandemické situaci a období dominance tématu onemocnění C-19 jako nejsilněji vnímané hrozby. Ačkoli ve veřejném prostoru i v této době působí aktéři ze všech sledovaných skupin, právě celostátní politické instituce, zejména vláda a ministerstva, jsou těmi, kteří oficiálně informují, zavádějí opatření a celkově detailně organizují chod společnosti. Je tudíž pochopitelné, že právě od nich a od důvěry k nim lidé odvíjejí své jednání. Je možné, že v případě jiného druhu mimořádné situace, v níž by dominantním aktérem byla jiná instituce, by struktura důvěry a jejího vlivu na obyvatele mohla být odlišná.

Jako velmi vhodné a užitečné koncepty se ukazují být úzkostnost a konspirační mentalita, které očekávatelným, a pro další výzkum velmi zajímavým, způsobem souvisejí s dalšími faktory. Oba se například pojí s vyšší mírou obecných obav, s vyšší důvěrou dezinformacím a současně s nižší úrovní znalostí o aktuálně probíhající rizikové situaci (C-19). Konspirační mentalita navíc sama o sobě souvisí s nižší důvěrou všem důležitým aktérům a úzkostnost se pojí s nižší důvěrou odborníkům a slabšími znalostmi i u tématu, které zrovna není aktuální (radiace). Do dalších fází je inspirativním také náznak, že zatímco konspirační mentalita se pojí s nižší mírou využívání informačních zdrojů, úzkostnost naopak s vyšší mírou jejich využívání. .

3 TYPICKÝ PRŮBĚH REAKCE VEŘEJNOSTI NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI

3.1 Úvod

Reakce veřejnosti na mimořádné události a pandemie není dána jen skutečným počtem ztrát na životech a zdraví, ale také médií zprostředkovaným obrazem pandemie a následnou Infodémií (šířením nadměrného počtu neověřených, zavádějících a mylných informací). I když odpověď každého společenství na mimořádné události s panickým potenciálem se případ od případu liší, je možné vysledovat typický průběh vyrovnávání se s těmito událostmi. [1, 2]

3.2 Fáze vyrovnávání se s mimořádnými událostmi

3.2.1 Varovné signály

Tato před-katastrofická fáze je příznačná strachem a pochybami. Nečekaná pohroma může přinést pocity zranitelnosti, nedostatku kontroly nad situací, strach z budoucnosti a pocit neschopnosti ochránit sebe a svou rodinu. Zásadní je rychlé a zodpovědné rozhodování zúčastněných, zasažení lidé nemají zůstat pasivní. Mnohá opatření mohou být součástí krizové připravenosti lidí a prostředků v dané lokalitě. Na to je možné se připravit. Důležitou roli hraje způsob, rychlost a dostupnost krizového varování. Vnímání hrozby závisí na mnoha faktorech. Vyšší znepokojení působí např. neviditelné nebezpečí, situace neznámá, nepředvídatelná, s neznámou ochranou, působící masivní ztráty na životech, globálně působící, zasahující děti apod. (Na to je možné se připravit. V oblastech ohrožených zemětřesením či povodněmi mohou být vyznačeny evakuační cesty a následná bezpečná shromaždiště.. V budovách mají být požární evakuační plány a plány pro řízení dalších krizových situací, což je zvláště důležité v místech s omezenými možnostmi pohybu (např. uzavřená psychiatrická oddělení) či u tzv. měkkých cílů, kde dochází ke koncentraci velkého množství lidí (nádraží, školy, nemocnice, stadiony, obchodní centra apod.).

3.2.2 Fáze dopadu

Při této fázi člověk zažívá intenzivní emoční výkyvy a šok. Tato fáze je krátká, jedinec je zde zaměřen zejm. na vlastní ochranu a ochranu své rodiny. Objevují se však i zde příklady pomoci dalším lidem. Někteří lidé mohou reagovat účelně, jiní zmražením a zpomaleně, může se objevit i tzv. peritraumatická disociace (odštěpení myšlení a emocí v průběhu události). Pozn.: Čím výraznější je peritraumatické reagování na stres, tím větší je riziko rozvoje následných posttraumatických stresových potíží. Čím větší je rozsah katastrofy, poškození komunity a osobní ztráty, tím větší jsou psychosociální dopady na jednotlivce i skupiny. Rychle poskytnutá první psychická pomoc a akutní krizová intervence pomáhá eliminovat dlouhodobé dopady do duševního zdraví.

3.2.3 Heroická fáze

Tato fáze trvá typicky několika dní až týdnů. Je charakterizována vysokým altruismem u přeživších i záchranářů. Záchranáři začínají pátrací a záchranné práce, dochází k likvidaci hlavních následků, přichází první humanitární, materiální a praktická pomoc.

Cílem je zabránit ztrátám na životech a minimalizovat další škody na majetku. Jedinec zde aktivně jedná, ačkoliv s jeho efektivitou to může být horší. Zasažený člověk pociťuje silnou potřebu pomoci ostatním, někdy však pomáhá i na úkor sebe sama či vlastní bezpečnosti, hrozí zde proto vysoké riziko úrazů. Zasažené komunity se většinou bezprostředně po katastrofě semknou a mobilizují vlastní vnitřní rezervy, zároveň zažehnou naději na zlepšení. Tím umožní organizacím a dobrovolníkům systematickou podporu a pomoc.

Efektivní reakci komunity může někdy negativně narušit intenzivní krátkodobá medializace katastrofy, doprovázená návalem neorganizovaných „cizinců“ (reportérů, neorganizovaných dobrovolníků, neadekvátně připravených či neorganizovaných humanitárních a psychosociálních pracovníků, vojáků). U dobře zvládnuté krize bývá tato fáze účelně usměřována pomocí krizové komunikace a celkové koordinace ze strany krizového řízení. Globální a zvýšená medializace katastrof a možnost identifikace lidí se zasaženými a hrdiny, může pomoci získat větší materiální a psychickou podporu a spolupodílet se na posttraumatickém růstu zasažených. Na druhou stranu však může u zasažených přispět k sekundární traumatizaci a retraumatizaci či šíření k mýtů a dezinformací či dokonce zahlcení široké populace negativními informacemi a tím snížit celkovou vnímanou životní pohodu lidí (viz. pandemie covid-19). Je proto důležité spolupracovat se zástupci médií v tom smyslu, aby se vyhnuli expresivním záběrům a dramatizujícím komentářům a podpořili zvládnutí, vzájemnou pomoc a vnímanou naději.

3.2.4 Fáze solidarity a vzájemné pomoci

Toto období se nazývá také “honeymoon fáze” a může trvat zpravidla dva týdny až dva měsíce. Přeživší a další lidé zde prožívají krátkodobější pocit optimismu a vzájemnosti. Objevuje se vlna solidarity, lidé jsou ochotni vynakládat osobní, materiální či finanční pomoc. Masivní snaha o pomoc zvyšuje morálku přeživších a lidé si pomoci váží a doufají, že věci rychlelepší a život se vrátí do normálu.

3.2.5 Fáze deziluze a zklamání

Tato fáze nastupuje zpravidla po dvou měsících, může trvat v řádu měsíců až tří let. Po čase opadá zájem médií, politiků a dalších oficiálních autorit. Během tohoto období si jednotlivci i komunity uvědomují limity svých možností i limity dostupné pomoci. Lidé prochází procesem inventarizace. Optimismus mizí, obnova postupuje pomalu, mohou se objevit pocity opuštění, zklamání, hněvu, frustrace i další negativní reakce na

dlouhodobý stres (např. fyzické vyčerpání, zvýšení užívání návykových látek, konflikty v komunitě). Typické je hledání vzniků a obětních beránků. Časté mohou být i různé konspirační teorie, které mohou vést k externalizaci smutku. Právě konspirační teorie tvoří podstatnou součást infodémie. Přípravenost občanů věřit konspiračním teoriím má psychologické kořeny v mechanismech zvládnání stresu. Mimořádné události, katastrofy a pandemie stresují jedince nesouladem mezi realitou a jeho stávajícími plány, cíli a představami o vlastním místě ve světě. Nepříjemnému pocitu pramenícímu ze ztráty kontroly a ze složitosti nalézání vlastního místa v nové situaci lze uniknout buď náročnou úpravou sebepojetí, nebo účelovým vyhodnocením situace, aby identitu člověka neohrožovala. V případě druhé z možností mohou konspirační teorie nabídnout myšlenkový rámec, který umožní uchovat představy o vlastní síle, přehledu o situaci nebo neohroženosti zpochybněním konvenční interpretace události, jež s nimi není v souladu. Podobné mechanismy se přitom projevují i subtilněji, nemusí nutně jít přímo o konspirační teorie. Stačí, když člověk připíše zásadní roli raději chybným rozhodnutím politických představitelů než samotné epidemii, a tím se vyhne nepříjemnému pocitu pramenícímu ze ztráty situačního přehledu.

3.2.6 Fáze vyrovnávání se s katastrofou

Vyrovňování se s katastrofou je proces, který obvykle trvá nejméně 1–3 roky. Jde o fázi rekonstrukce a „návratu do normálu“. Jednotlivci i komunity přebírají odpovědnost za rekonstrukci svých životů, adaptují se na novou realitu. I přes ztráty jdou lidé dál, mnozí lidé se zcela zotaví. U někomu mohou přetrvávat posttraumatické stresové potíže (např. posttraumatická stresová porucha), zde je vhodné vyhledat odbornou pomoc. Krizovými momenty pro přeživší bývají, obdobně jako u úmrtí blízké osoby, výročí události, jiná výročí a různá „poprvé“ (první Vánoce, narozeniny, první dovolená po katastrofě atd.). Takové momenty mohou být spouštěči zhoršení psychických potíží. Klíčovou roli pro zotavení má neformální síť komunitních a pracovních vztahů (přirozená sociální opora), překonávat neštěstí pomáhají také individuální a komunitní rituály. Katastrofy však mívají i přínosy, mnohdy po čase dochází ke zlepšení krizové připravenosti, infrastruktury i komunitního fungování, v některých případech dochází u lidí k posttraumatickému růstu.

3.3 Reakce obyvatel na mimořádné události

Porozumění reakcím obyvatel na události s panickým potenciálem je zásadní pro nasměrování správných intervencí, na což jsme v mediích upozorňovali. Konkrétně záměna frustrace typická pro fázi deziluze za násilí proti zdravotníkům, jak bylo mediálně chybně prezentováno v listopadu a prosinci 2021 může mít tragické následky. Nasazení síly, což je adekvátní reakcí na násilí by v případě frustrace mohlo naopak násilí vyvolat. Adekvátní reakcí na frustraci není silová intervence, ale pokus o porozumění jejím zdrojům, které typicky nalézáme ve ztrátě kontroly, ponížení a zklamání a snaha o jejich eliminaci. Toho docílíme umožněním větší kontroly postižených nad situací, zvýšením jejich komfortu a nikoliv nasazením silových složek.

U mimořádných situací obecně platí, že pocity nepředvídatelnosti a bezmoci naše psychika toleruje nejhůře. U radiačních událostí i u pandemií je důvěra v doporučení institucí a jejich dodržování život zachraňující strategií, zároveň naše vlastní aktivita při realizaci opatření posiluje naše zvládnání a psychickou odolnost. Vhodná krizová komunikace a zapojení občanů do aktivní spolupráce je při řešení mimořádných událostí věcí zásadní.

Teoretické koncepty byly doplněny šetřeními [3, 4].

3.3.1 Víra v konspirační teorie a ochota k vakcinaci – šetření mezi studenty

V rámci projektu byl proveden výzkum vybraných prediktorů víry v konspirační teorie a vlivu těžiště zdraví (přesvědčení o povaze příčin, které ovlivňují lidské zdraví) na ochotu k vakcinaci.

V Kros-sekční studii provedené na vzorku vysokoškolských studentů (n=866) byl v lednu 2021 proveden výzkum využívající multilineárních regresních modelů a moderační analýzy sledující:

- Sklony k disociacím (DES), "
- Analytické myšlení (CRT),
- Konspirační mentalitu (CMQ),
- Digitální gramotnost (EHEALS) a
- Těžiště zdraví (HLOC).

V době výzkumu plánovalo vakcinaci 60 % studentů. Víra v konspirační teorie a přesvědčení, že lidské zdraví závisí na činnosti ostatních lidí, zejména zdravotnických profesionálů, vysvětlilo 16 % rozptylu ochoty nechat se očkovat 4).

3.3.2 Skupinové rozhovory na téma „mimořádné události“

V rámci projektu byly dále uskutečněny dvě focus groups, a to 25.11. a 29.11.2021. Byly zaměřeny na to, jaké mají zkoumané osoby názor na mimořádné situace obecně, na to, zda se na ně má veřejnost připravovat, či zda stačí, když jsou připraveny odpovídající státní či samosprávné struktury. Dále byla debata zaměřena na problematiku informovanosti, na aktivní i pasivní získávání informací. Vzhledem k epidemiologické situaci obě focus groups proběhly online, což je podoba, s níž tento formát obvykle nepočítá. S ohledem na zaměření projektu byla debata vedena i se zaměřením na radiační havárii či ohrožení. Nicméně ve světle aktuální situace to pro většinu přihlášených diskutujících nebylo nikterak aktuální téma. Obě diskuse byly nahrány a v r. 2022 proběhne jejich analýza.

3.4 Závěry

Odpověď společnosti na události s panickým potenciálem je předvídatelná a to nám umožňuje se na jednotlivé reakce připravit. V první fázi výzkumu jsme se věnovali především pandemické situaci. S pandemií COVID musíme kromě tradičních medicínských prostředků bojovat také prostředky informačními. Jedním z konkrétních doporučení je adresovat vybrané skupiny lidí intervencemi, na které budou ochotni a schopni reagovat. V naší práci jsme identifikovali dynamické faktory, které je možné změnit a ovlivnit tak ochotu k vakcinaci. Propagace očkování by měla cílit na skupiny s vysokou mírou konspirační mentality a skupiny chápající své zdraví jako závislé na náhodě nebo vlastním jednání spíše než jednání ostatních. Na základě analýzy dat z Fokus groups budeme realizovat další výzkumy zaměřené na obecně mechanismy davových reakcí a specificky pak na paralely radiačních a pandemických událostí.

4 STUDIUM INDIVIDUÁLNÍ REAKCE NA MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI – TYPOLOGIE OBAV

Základem pro reakci společnosti na události s panickým potenciálem jsou reakce jejích členů. Jedním z důležitých faktorů ovlivňujících tyto individuální reakce je subjektivní

míra vnímání obav. Ukazuje se, že jakožto velmi silné příčiny pro možnost vzniku paniky jsou nejen racionální skutečnosti a vyznění jejich mediální prezentace, ale také osobní dispozice jednotlivců pro vnímání jejich intenzity, který příliš nezávisí na reálných okolnostech ani na „oborové“ kategorizaci, kam příčina obav spadá.

Pro podklady pro konstrukce typologií obav byla použita data z výzkumů provedených SÚRO v rámci projektu Bezpečnostního výzkumu [5]. Tato data byla dále zpracována a interpretována v rámci předkládaného projektu. Zmíněné výzkumy se zabývaly srovnáním skupin obyvatel podle míry obav vybraných v těchto „oborech“:

1. z široké škály obav obecných,
2. z radiačního ohrožení,
3. z pandemie Covid – 19.

4.1 Obecná ohrožení, kterých se obyvatelé ČR obávají

Při pohledu na to, která potenciální ohrožení vnímají občané České republiky jako ta nejzávažnější, vidíme, že na první místa se dostávají hrozby spojené se současnou pandemií COVID-19 a naopak méně často než v minulosti se mezi hlavními ohroženími objevují imigrace, klimatická změna, ale i hrozby spojené s radiací.

Škodlivých dopadů pandemie na zdraví své nebo svých blízkých se obává 75 % dotázaných a přibližně polovina obyvatel má obavy z důsledku pandemie pro jejich životní úroveň.

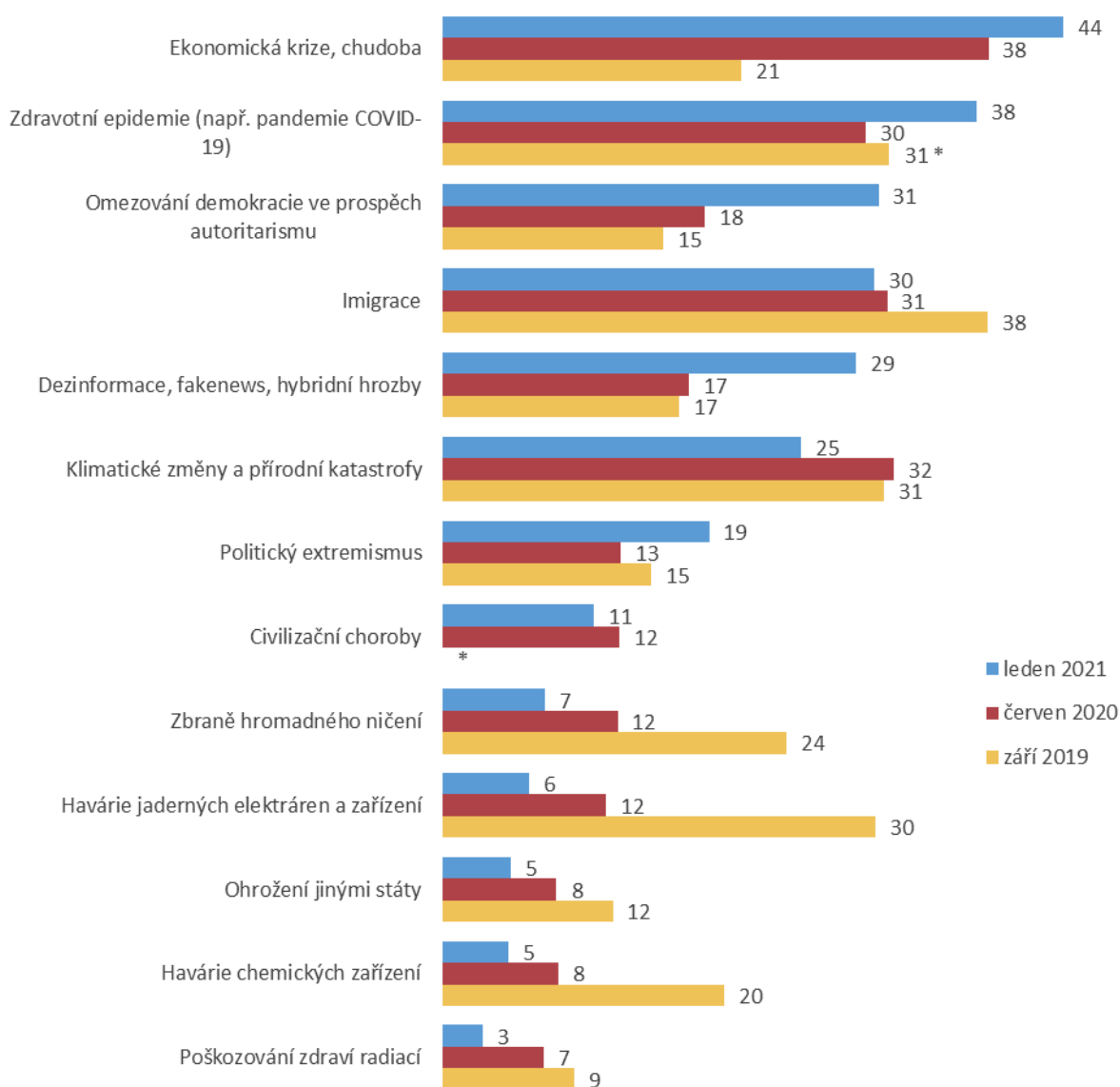
Pokud se zaměříme na obavy spojené s radiací, tak zjistíme, že většina populace se obává dopadů radiace na zdraví i na životní prostředí. Dále se nám potvrzuje několik zjištění z dřívějších výzkumů, a sice že obecně vyšší obavy mají ženy, míra obav roste s věkem a klesá se vzděláním respondenta a více se rovněž obávají silní konzumenti tradičních mediatypů (TV, rozhlas, tisk) a respondenti, kteří důležité informace pravidelně čerpaní ze sociálních sítí nebo prostřednictvím emailu. Nižší obavy naopak deklarují ti, co důvěřují médiím nebo ti co se informují prostřednictvím internetu mimo sociálních sítí. Znovu se nám také potvrzuje souvislost mezi různými typy obav, tj. jedinci, kteří se více obávají např. dopadů radiace, pociťují vyšší obavy i v souvislosti s pandemií COVID-19.

Otázky radioaktivity jsou považovány za velmi expertní oblast a většina osob se tím pádem o toto téma nezajímá. Nízký zájem sledujeme především u respondentů do 30

let, což může být způsobeno i tím, že v minulosti byla radiace a radioaktivita více diskutovaným tématem a současná mladá generace s ním tak často nesetkávala. Vyšší zájem se rovněž objevuje u respondentů, kteří se radiaci více obávají.

Výsledky dotazování na obecné obavy a jejich vývoj v čase jsou znázorněny v Grafu 7. Byly získány jako odpověď na otázku: „Uvedte, kterých z následujících ohrožení České republiky se nejvíce obáváte“.

Graf 7 Vývoj obecných obav u populace ČR

Obyvatelé České republiky pociťují největší obavy z ekonomické krize a chudoby (44 %), zdravotních epidemií (38 %) a omezování demokracie ve prospěch autoritarismu (31 %). Dominují tedy hrozby spojené se současnou pandemií COVID-19,

ať už s ní souvisí přímo nebo nepřímo. Naopak pokles oproti šetřením z předešlých dvou let zaznamenáváme u imigrace a klimatických změn a přírodních katastrof.

4.2 Konstrukce typologií obyvatel podle míry obav

4.2.1 Konstrukce typologií obyvatel podle míry obecných obav

Typologie obecných obav byla rozdělena do čtyř segmentů. Dělení bylo určováno výběrem respondenta maximálně tří hrozeb na základě otázky: „Uvedte, kterých z následujících ohrožení České republiky se nejvíce obáváte?“

Arbitrárně byly nabízené hrozby rozděleny do dvou základních skupin na tzv.

- hrozby celospolečensko-politické
 - politický extremismus
 - dezinformace, fakenews, hybridní hrozby
 - omezování demokracie ve prospěch autoritarismu a
- zbývající skupinu 10 hrozeb, které byly nazvány jako hrozby bazální, přičemž 2 hrozby z těchto deseti byly navíc označeny jako radiační – konkrétně
 - havárie jaderných elektráren a zařízení
 - poškozování zdraví radiací:

Na základě výběru obav, kterých se respondenti nejvíce obávali, byli rozděleni do čtyř segmentů podle následujícího klíče:

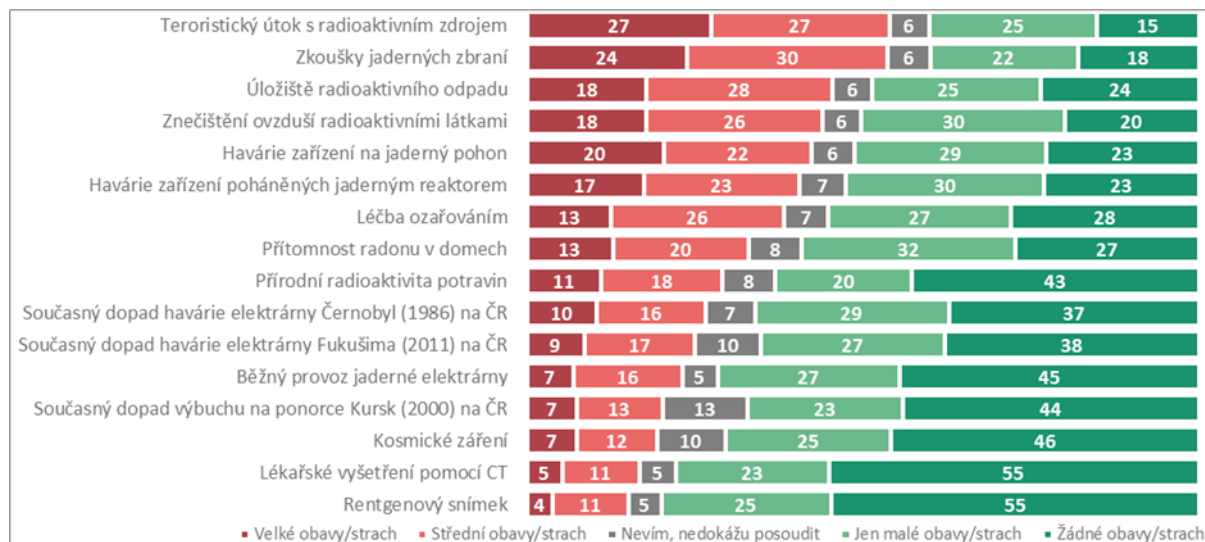
- Velké obavy: 3 bazální hrozby včetně alespoň jedné radiační;
- Spíše silnější obavy: 3 hrozby bez výběru hrozby radiační;
- Spíše slabší obavy: 2 jakékoli bazální hrozby bez ohledu na zastoupení hrozby radiační;
- Malé nebo žádné obavy: 0 až 1 bazální hrozba bez ohledu na zastoupení hrozby radiační;

4.2.2 Konstrukce typologií obyvatel podle míry obav z radiace

Míra obav nebo strachu z jednotlivých situací možného radiačního ohrožení byla zjišťována na základě otázky: „Nakolik ve Vás vzbuzuje obavy nebo strach radiace

způsobená následujícími situacemi?“ Výsledky dotazování 897 respondentů jsou zobrazeny v grafu 8, výsledky jsou zobrazeny v %.

Graf 8 Míra obav občanů ČR z různých situací charakterizovaných přítomností radiace

Největší obavy v české populaci vzbuzuje teroristický útok s radioaktivním zdrojem a zkoušky jaderných zbraní (velké a střední obavy celkem v obou případech 54 % dotázaných). Následují obavy z úložiště radioaktivního odpadu a znečištění ovzduší radioaktivními látkami (45 % a 44 % lidí). Až po těchto situacích následují havárie zařízení na jaderný pohon (42 %) a zařízení poháněných jaderným reaktorem (41 %). Léčba ozařováním, přítomnost radonu v domech, přírodní radioaktivita potravin a současný dopad havárií elektráren Černobyl (1986) a Fukušima (2011) na ČR je větším zdrojem obav než běžný provoz jaderné elektrárny, kde velké nebo střední obavy deklaruje 23 % dotázaných.

Vyšší míru obav u všech položek vykazují ženy oproti mužům a lidé s nižším vzděláním oproti lidem s vyšším vzděláním. Větší obavy nalezneme opět u respondentů, kteří obecně deklarují větší obavy (z kontaktu s člověkem z oblasti ČR nebo země, která byla v nedávné době zasažena radioaktivitou nebo lidmi z oblastí ČR nebo zemí, kde je větší množství nakažených COVIDem). Dále najdeme větší obavy u lidí, kteří denně sledují televizi, čtou důležité informace v denním tisku nebo ve zpravodajských týdenících anebo je poslouchají v rozhlasu.

Větší obavy můžeme vidět i u lidí, kteří denně sledují důležité informace na sociálních sítích a především pak u těch, kteří informacím na sociálních sítích i v médiích obecně více důvěřují.

4.2.3 Konstrukce typologií obyvatel podle míry obav z onemocnění Covid-19

Pro získání této typologie byly využity odpovědi respondentů podle míry:

- obav ze setkání s nemocným Covid-19 a s členy jeho rodiny – v době kdy byl(a) nemocný/á
- obav ze setkání s nemocným Covid-19 a s členy jeho rodiny – v době kdy už se z nemoci zotavil(a) obav z kontaktu s lidmi z oblastí ČR, kde je větší množství nakažených
- obav z kontaktu s lidmi přicházejícími ze zemí, kde je nebo bylo více nakažených

Tímto krokem vznikla „spojitá“ verze indexu obav, jež byla následně kategorizována do tří skupin:

- malé nebo žádné obavy (hodnota indexu 0-4), celkem 255 respondentů
- střední obavy (hodnota indexu 5-8), 367 respondentů
- velké obavy (hodnota indexu 9-12), 275 respondentů

4.3 Srovnání zkonstruovaných typologií

Crosstabelace zkonstruovaných typologií ukazují, že přibližně 50 % respondentů, kteří spadají do segmentu velké obavy v jedné typologii, mají velké obavy i podle dalších typologií a asi jenom 10-15 % z těch, co mají velké obavy, podle jedné typologie spadají do segmentu s malými obavami v ostatních typologiích.

Souvislost mezi mírou obav u jednotlivců byla prokázána statisticky: byla spočtena korelace mezi skóry dosaženými u všech tří indexů, míra souvislosti byla kvantifikována Pearsoným korelačním koeficientem. Příčinou záporné hodnoty korelací u typologie obecných obav je, že u této typologie byl (na rozdíl od ostatních) segment s nejvyššími obavami označen číslem jedna a ten s nejnižšími čtyřkou. Výsledky statistického vyhodnocení korelace jsou znázorněny v Tabulce 1. Obecně vyšla korelace okolo hodnoty 0,4, což je ve společenských vědách považováno za silný vztah. Korelace indexu obav z radiace a obav spojených s Covid – 19 je tedy silná.

Tabulka 1 Statistické vyhodnocení korelace indexů obav pro jednotlivé typy obav

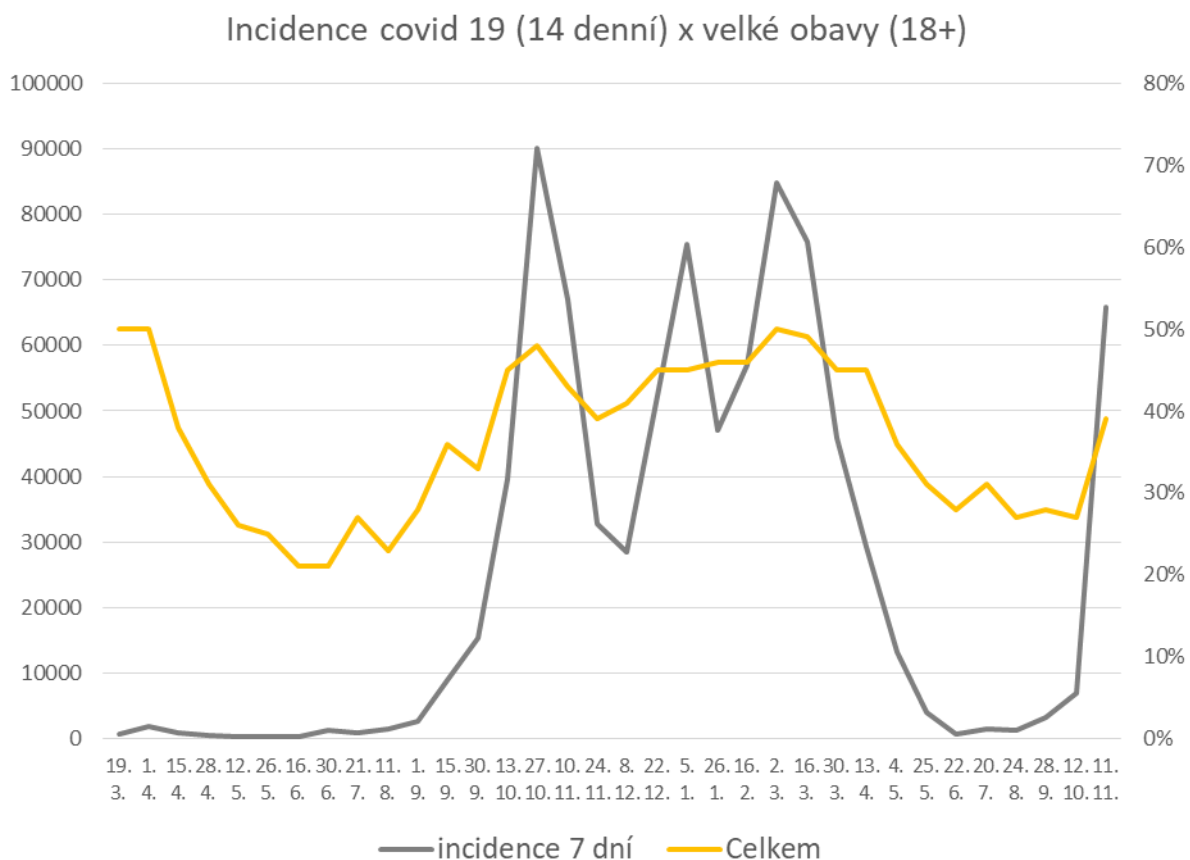
Korelace			
	index obav spojených s Covid-19	index obav z radiace	typologie obecných obav
index obav spojených s Covid-19	1,0	0,4	-0,3
index obav z radiace způsobené různými situacemi	0,4	1,0	-0,3
typologie obecných obav	-0,3	-0,3	1,0

4.4 Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci

Díky poskytnutým datům z šetření Život během pandemie [6] bylo možné sledovat individuální reakce respondentů (míru jejich obav) na průběh epidemie COVID-19 od března 2020 do listopadu 2021. Tyto podklady poukazují na vnímání rizika obyvateli jednak v závislosti na době trvání mimořádné pandemické situace, jednak na jejím aktuálním průběhu, daným počtem nakažených v jednotlivých obdobích. Analýza informací o průběhu míry obav v této reálné mimořádné situaci může poskytnout vodítka pro vnímání prolongovaných rizikových situací populací.

Grafy na této a následujících stránkách zobrazují míru šíření epidemie – absolutní hodnoty incidence v posledních 7 dnech. Incidence je zobrazena šedou barvou. Je ji možno porovnat s vývojem obav populace a jejich různých částí. Žlutou řadou je zobrazeno zastoupení (%) lidí, kteří deklarují, že jim epidemie covid-19 dělá velké starosti (7-10 na desetibodové škále). Na Grafu 9 je vidět, že vysoký převis obav nad reálným rozsahem epidemie byl v první vlně – na jaře 2020, kdy se podařilo epidemii takřka potlačit, ale zřejmě díky zprávám ze zahraničí a jednotné komunikaci vládních představitelů vysoké obavy v části společnosti přetrvávali. V době vrcholů podzimní (2.), zimní (3.) a jarní (4.) vlny pak obavy nikdy nevystoupaly na hodnoty z jara 2020. Obavy reagují na míru šíření se volně – reflektují začátek nových vln, ale pak se nárůst obav se tak vždy zpomalí, ačkoli epidemie přechází do kritického stádia. Zároveň obavy v části společnosti (25 %) přetrvávají i dlouho poté, co vlna covid-19 odezní – vztahují se pravděpodobně k budoucnosti.

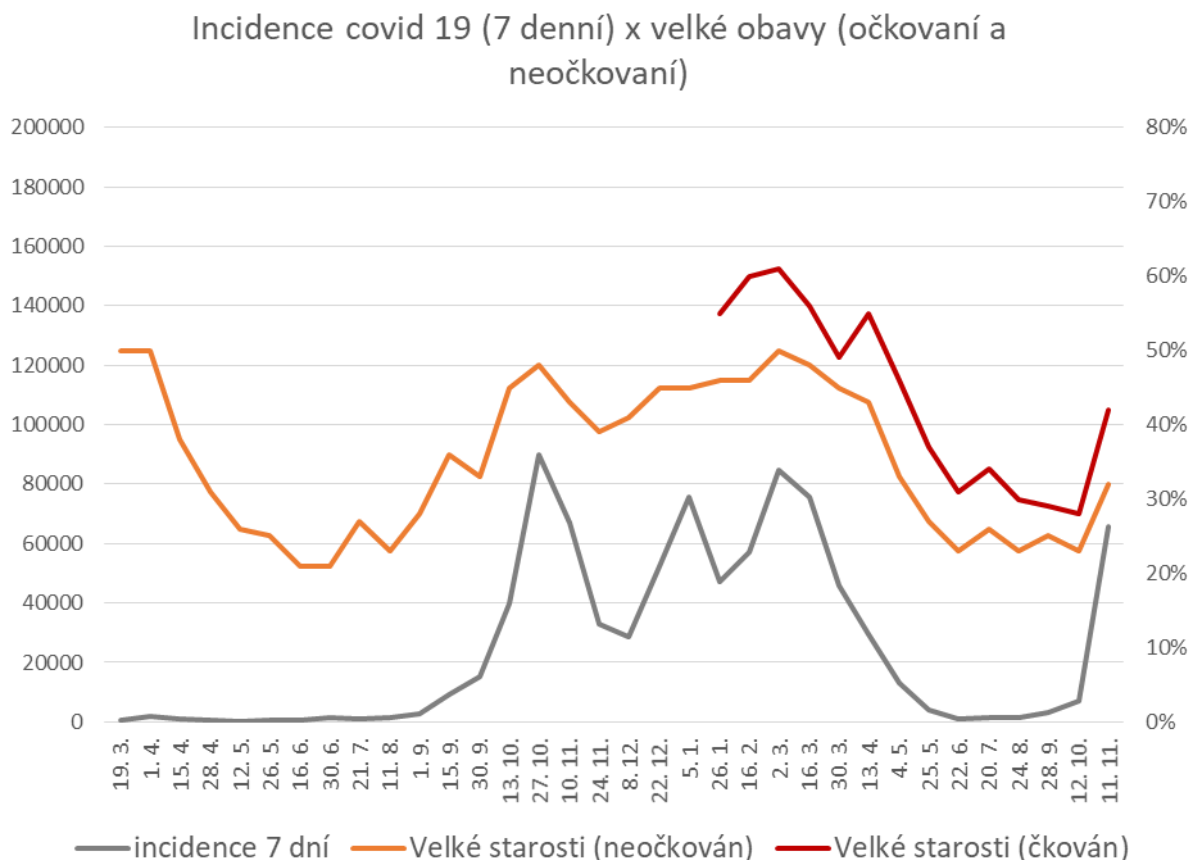
Graf 9 Průběh obav z epidemie Covid-19 v průběhu jednotlivých vln nemoci

4.4.1 Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle proočkovanosti

V Grafu 10 je znázorněno srovnání vývoje obav očkovaných (šedá řada) a neočkovaných osob (oranžová řada). Toto srovnání bylo možné provést až od druhé poloviny ledna 2021. Ukazuje se, že očkovaní lidé mají obecně vyšší obavy z epidemie – což je dáno jejich věkem i povědomím o riziku. Jejich obavy více kopírují vývoj epidemie. Byly větší ve vlně covid-19 na jaře 2021, v období léta se rekace obou skupin takřka sblížily a nyní obavy očkovaných rychleji stoupají od druhé poloviny října 2021. Očkovaní lidé zřejmě více sledují vývoj epidemie a přikládají roli jejímu skutečnému rozsahu.

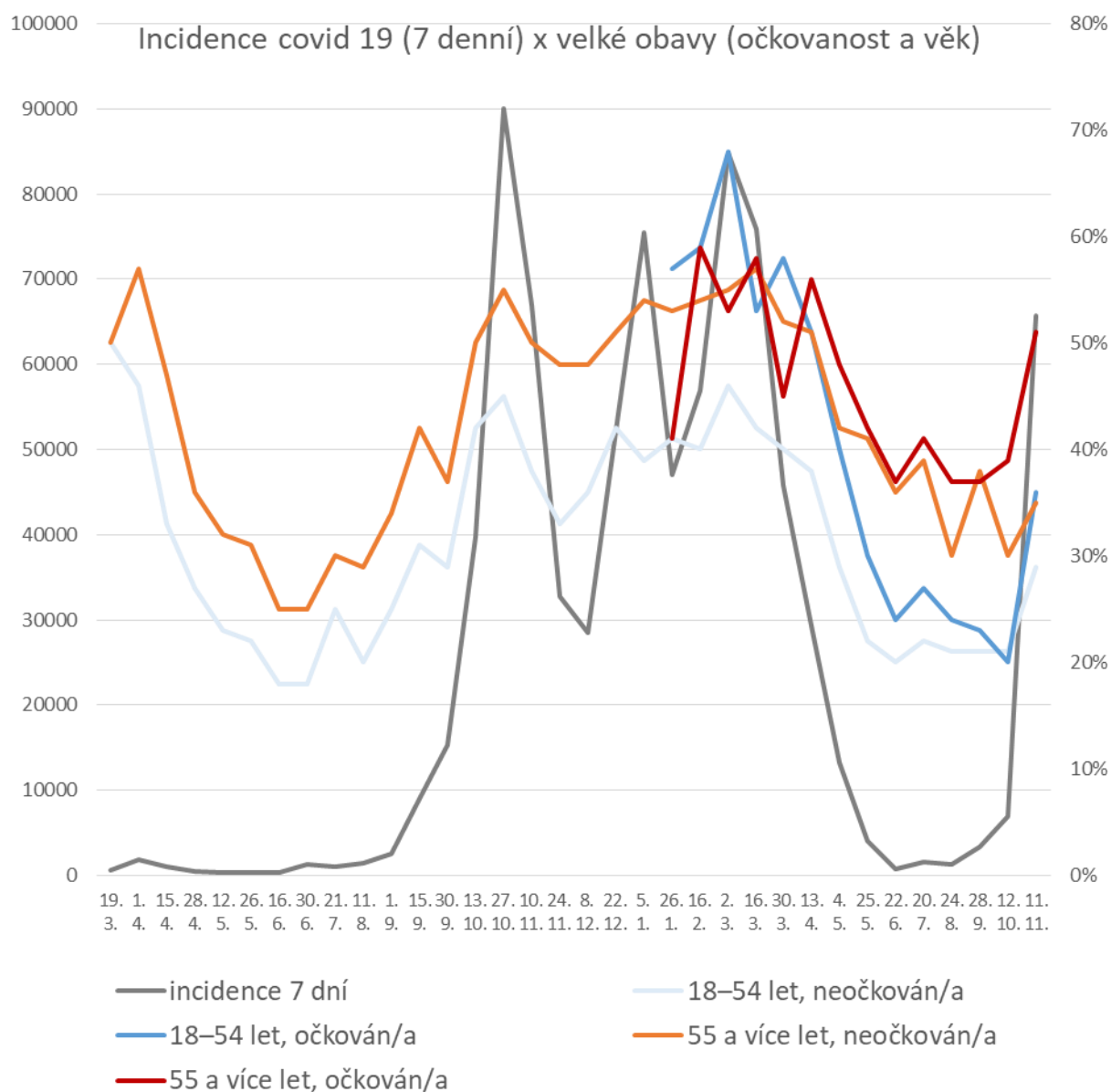
Graf 10 Vývoj obav obyvatel podle očkovanosti v závislosti na vývoji epidemie Covid-19

4.4.2 Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle proočkovanosti a věku

Podrobné srovnání ukazuje, že očkování hraje největší roli u generace do 54 let (viz Graf 11). Tito očkovaní mají míru obav výrazně navázanu na šíření epidemie (tmavě modrá řada), zatímco neočkovaní v této věkové kategorii mají obavy nižší a více nezávislé na epidemii (světle modrá). U starší generace 55+ je tento rozdíl menší – v jarní vlně se báli epidemie zhruba srovnatelně starší očkovaní (červená) a neočkovaní (oranžová). Jejich neproočkovanosť tedy není dána obavami. Starší očkovaní navíc výrazně více reagují na současnou vlnu epidemie. Lze předpokládat, že je to dáno obavami z vyvanutí efektu vakcinace po 5-6 měsících.

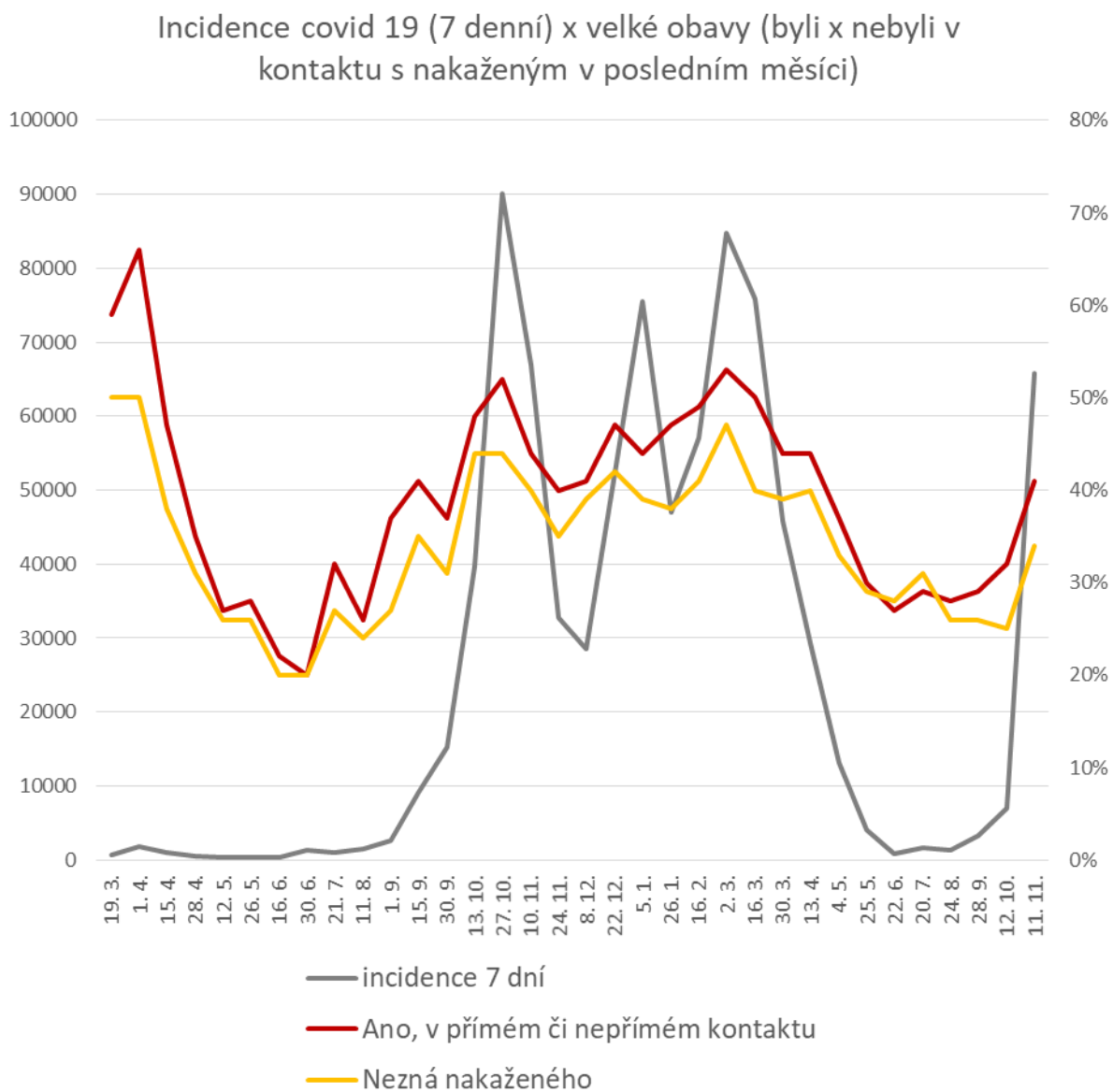
Graf 11 Vývoj obav obyvatel podle očkovanosti v závislosti na vývoji epidemie Covid-19 pro dvě věkové kategorie

4.4.3 Souvislost šíření epidemie a obav v dospělé populaci podle kontaktu s nakaženým

Zajímavé je, jak míra obav z epidemie a její vývoj závisí na tom, zda respondenti byli v posledním měsíci v kontaktu s nakaženým. Rozdíl mezi oběma skupinami není tak výrazný, jak by bylo možné předpokládat (viz Graf 12).

Graf 12 Vývoj obav obyvatel v závislosti na vývoji epidemie Covid-19 podle individuálního rizika (kontakt s nakaženým)

U těch, kteří očkovaní byli, je vývoj poněkud více dynamický – více odpovídá šíření epidemie. Rozdíly v obavách jsou především v peaku epidemie, a to okolo 5-10 procentních bodů. Relativně malé navázání obav na osobní kontakt s nakaženým může ukazovat na to, že mediálně a fakticky konstruovaný obraz epidemie může být v nebezpečné situaci pro míru obav důležitější než reálné riziko pro jednotlivce dané skutečným kontaktem s nemocným. Dalo by se spekulovat, zda v hypotetické situaci radiční nehody bude mediální obraz nehody pro vznik obav natolik významný, že převáží skutečné riziko (lokalizované např. na určitou oblast).

5 LITERATURA

- [1] PIŠL V, Vevera J: *Konspirační teorie jsou přirozenou součástí pandemií*. Časopis lékařů českých, 2021 (1), 160: 37-39.
- [2] Vevera J, Zajícová M., Král P., *Práce se stresem*; Vesmír, 2021(100), 88-92
- [3] PIŠL, Vojtěch, VOLAVKA, Jan, CHVOJKOVÁ, Edita, ČECHOVÁ, Kateřina, KAVALÍŘOVÁ, Gabriela, VEVERA, Jan: Willingness to vaccination against COVID-19: the role of health locus of control and conspiracy theories. *Front. Psychol.* 2021, 12:717960. doi: 10.3389/fpsyg.2021.717960
- [4] PIŠL, Vojtěch, VOLAVKA, Jan, CHVOJKOVÁ, E.et al. Dissociation, cognitive reflection and health literacy have a modest effect on belief in conspiracy theories about covid-19. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2021, 18 (10), 5065. ISSN 1661-7827.
- [5] Jankovec, Michal, Fojtíková, Ivana: Průběžná zpráva za rok 2020 projektu Bezpečnostního výzkumu Komunikace státu s veřejností, vzdělávání a mediální gramotnost v oblasti antropogenních a hybridních hrozeb v radiační ochraně (VI20192022145), SÚRO, 2020
- [6] Daniel Prokop: Život během pandemie, soukromé sdělení

6 PŘÍLOHA

Příloha 1: PARALELY A ODLIŠNOSTI SOCIÁLNÍCH SITUACÍ S PANICKÝM POTENCIÁLEM - PŘÍKLAD RMU A PANDEMIE KORONAVIRU V ČESKÉ SPOLEČNOSTI, Dílčí část výzkumné zprávy z realizace 1. roku projektu Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních událostí, zpracovali: Jiří Vinopal, Matouš Pilnáček, Paulína Tabery, Jan Červenka, Martin Ďurďovič, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

PARALELY A ODLIŠNOSTI SOCIÁLNÍCH SITUACÍ S PANICKÝM POTENCIÁLEM - PŘÍKLAD RMU A PANDEMIE KORONAVIRU V ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Dílčí část výzkumné zprávy z realizace 1. roku projektu Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních událostí

(Vsouhrn, VJ01010116-V2)

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

Zpracovali: Jiří Vinopal, Matouš Pilnáček, Paulína Tabery, Jan Červenka,
Martin Ďurďovič

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

12/2021

OBSAH

1	Shrnutí	3
2	Konceptualizace	5
3	Metodologie	7
4	Dispozice	10
4.1	Zdroje informací.....	10
4.1.1	Důvěra autoritám	12
4.1.2	Obavy	14
4.1.3	Úzkostnost	15
4.1.4	Konspirační mentalita	16
5	Mediace	17
5.1	Znalosti o C-19	17
5.2	Znalosti o radiaci	20
5.3	Dezinformace	23
6	Reakce.....	25
6.1	Kompliance.....	25
6.2	Opatření	25
6.3	Reakce na dezinformace	26
7	Asociace konceptů v rámci modelu	29
7.1	Asociace konceptů v oblasti dispozic	29
7.2	Asociace konceptů v oblasti reakcí.....	31
7.3	Působení konceptů z oblasti dispozic na oblast reakcí.....	31
8	Souhrn a závěry	35
9	Příloha: dotazník – použité koncepty	38
10	Příloha: technická zpráva z výzkumu.....	43
11	Příloha: výsledky v základních sociodemografických skupinách obyvatel	46

1 SHRnutí

Tato dílčí výzkumná zpráva je výsledkem výzkumného úkolu Sociologického ústavu AV ČR v rámci projektu *Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních událostí*. Shrnuje hlavní výsledky řešení projektu v prvním roce řešení, který byl věnován zejména realizaci reprezentativního dotazníkového šetření obyvatel ČR. Terénní sběr dat byl naplánován na období srpna/září 2021 a to v podobě tematického bloku otázek zařazených do pravidelného omnibusového šetření Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR. Dle kalkulace v návrhu projektu bylo v plánu připravit blok o rozsahu cca 60 proměnných.

Cíle prvního empirického šetření byly v úvodu projektu především následující:

1. připravit nástroje (otázky, bloky otázek) pro další fáze řešení projektu, zejména pro použití v rámci panelového šetření zaměřeného na reakce obyvatelstva při vzniku reálné či domnělé mimořádné radiační situace s panickým potenciálem (dále UPP);
2. ověřit fungování těchto nástrojů na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19;
3. využít výsledky tohoto šetření k odhalení paralel sociálních situací a reakcí obyvatel v případě skutečně probíhající události pandemie C-19 a hypotetické mimořádné události týkající se radiace.

Analýza výsledků potvrdila řadu předpokladů vyjádřených v úvodním konceptuálním modelu, některá očekávání problematizovala, resp., ukázala na nutnost jejich odlišného nebo detailnějšího zpracování, a vyprodukovala několik nových výzkumných otázek nebo doplnění těch stávajících. Hlavní zjištění lze formulovat následovně:

- Navržený konceptuální model je v principu vhodný pro další elaboraci a testování dílčích oblastí a vztahů.
- Klíčovou oblastí, která jde napříč jednotlivými oblastmi konceptuálního schématu, je informovanost a práce s informacemi.
- Vyšší míra využívání zdrojů informací se pojí například se silnější důvěrou důležitým aktérům, lepšími znalostmi o obou sledovaných nebezpečích (C-19 a radiace), ale například také s vyšší mírou úzkostnosti.
- Zájem ověřit si pravdivost ve chvíli, kdy se člověk setká se zprávou, kterou může považovat za dezinformaci, zvyšuje úzkostnost, ale také samotná důvěra dezinformacím. Ověřování si pravdivosti z více zdrojů proto nemůže být zcela automaticky považováno za kritickou schopnost nebo jednoznačně za projev analytické myšlení.
- Tendenci k šíření dezinformačních zpráv posiluje konspirační mentalita, důvěra v dezinformace a zejména úzkostnost.
- Tendenci upozorňovat okolí na skutečnost, že může jít v případě určité zprávy o dezinformaci, snižuje konspirační mentalita a zvyšuje úzkostnost. Jak se zdá, k rizikovému šíření dezinformace může nicméně docházet i v případě, kdy mluvčí současně se zprávou informuje, že možná jde o dezinformaci.
- Zdá se, že úzkostnost sama o sobě může být významným činitelem jak v rovině vlastních opatření (s rizikem panického jednání), tak v oblasti šíření dezinformací, byť by to bylo v dobré víře varovat před možným nebezpečím.
- Předchozí poznatky vedou k záměru zařadit do konceptuálního schématu další psychologický koncept schopnosti kritického, analytického myšlení.

- Konceptem, který bude také vhodné v budoucnu ověřit, je oficiální komunikace, tedy to zda, jakým způsobem a jakými kanály o aktuální situaci informují odpovědné instituce (např. scénáře vývoje).
- Důvěra autoritám je provázána s jevy, jako je úzkostnost, konspirační vidění světa, důvěra dezinformacím, nebo v případě již existující mimořádné situace také se znalostmi, které o daném nebezpečí lidé mají.
- V konkrétní mimořádné situaci, se jako jediný významný aktér jeví být celostátní politické instituce: právě důvěra jim ovlivňuje ochotu obyvatel dodržovat opatření nebo činit svá vlastní.
- Jako nepříliš přínosný se v rámci schématu prozatím jeví koncept obecných obav a do dalších fází projektu bude vhodné prověřit hypotézy o kumulativní nebo substituční povaze tohoto jevu.
- Jako velmi vhodné a užitečné koncepty, se ukazují být úzkostnost a konspirační mentalita, které očekávatelným, a pro další výzkum velmi zajímavým, způsobem souvisejí s dalšími faktory. Oba se pojí s vyšší mírou obecných obav, s vyšší důvěrou dezinformacím a současně s menšími znalostmi o aktuálně probíhající rizikové situaci (C-19).
- Konspirační mentalita dále souvisí s nižší důvěrou všem důležitým aktérům.
- Úzkostnost se pojí s nižší důvěrou odborníkům a slabšími znalostmi i u tématu, které zrovna není aktuální (radiace).
- Objevuje se inspirativním náznak, že zatímco konspirační mentalita se pojí s nižší mírou využívání informačních zdrojů, úzkostnost naopak s vyšší mírou jejich využívání.
- Kompliance, tedy ochota dodržovat platná oficiální opatření, je zvyšována důvěrou v celostátní politické instituce, ještě více ji pak navyšuje úzkostnost obyvatel. Naopak to, do jaké míry lidé věří v pravdivost konspiračních teorií, snižuje jejich ochotu dodržovat opatření.
- Činění vlastních, dobrovolných opatření (ochota nechat se očkovat), je nejvíce posilováno důvěrou v celostátní politické instituce a dále pak vyššími znalostmi o C-19. Naopak jej oslabuje konspirační mentalita a zejména pak důvěra dezinformačním teoriím.
- Velká část populace konkrétní dezinformace o C-19 vůbec nezaznamenala, další jejich pravdivost nedokázala posoudit. Největší část populace pravdivost těchto teorií jednoznačně odmítá; naopak takových, kteří jsou o jejich pravdivosti silně přesvědčeni, jsou pouze jednotky procent.
- Náhylnější k důvěře dezinformacím jsou lidé s nižší důvěrou důležitým aktérům, s menšími znalostmi o C-19, s vyšší mírou úzkostnosti a tendencí vidět svět optikou konspiračních teorií.
- Znalostní otázky vytvořené pro sledování míry znalostí o dvou klíčových tématech projektu, tedy nemoci C-19 a radiaci, fungují vhodným způsobem a do dalších fází výzkumu je bude třeba upravovat jen minimálně.

2 KONCEPTUALIZACE

Klíčovou činností při realizaci šetření byla konceptualizace tématu mimořádné události s panickým potenciálem. Ta probíhala od započetí projektu, v určité podobě se ustálila pro realizaci prvního dotazníkového šetření, a dále se bude vyvíjet na základě dalších empirických zjištění i aktuálních událostí a situace ve společnosti. Prvotními vstupy pro konceptualizaci byla rešerše existujících poznatků a dříve realizovaných výzkumů a také diskuse řešitelských týmů zapojených v rámci celého projektu i dalších relevantních partnerů (zejm. SÚJB). Pracovní schéma konceptualizace výzkumného tématu události s panickým potenciálem obsahuje následující obrázek.

Obrázek 1. Schéma konceptualizace tématu událost s panickým potenciálem

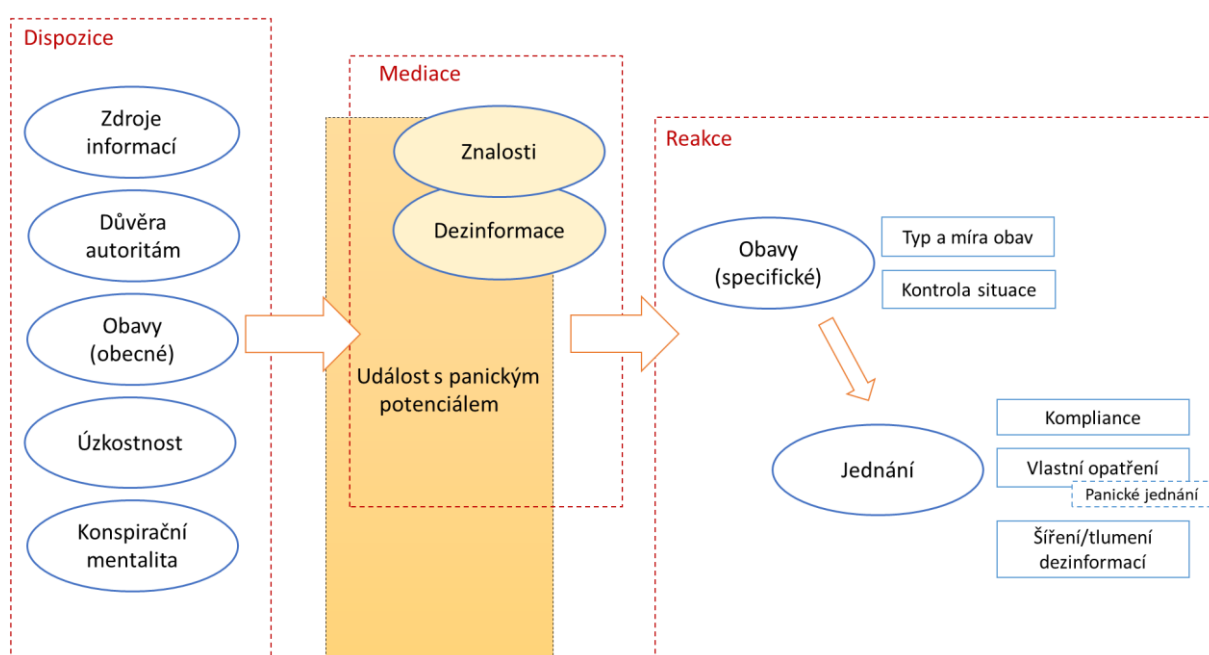

Schéma obsahuje tři hlavní oblasti témat, která mají být sledována, a která pracovně označujeme jako (1) dispozice, (2) mediaci a (3) reakce.

Dispozice jsou jevy, které ve chvíli vzniku mimořádné situace již ve společnosti v nějaké podobě existují, a to bez ohledu na událost jako takovou. Obyvatelé například běžně s určitou mírou sledují různá media, ze kterých získávají informace o běžném dění. Mají také určitou míru důvěry v různé druhy autorit od politických institucí až po odborníky na různé tematické oblasti. Ve společnosti je také rozšířena určitá míra obecných obav z různých druhů ohrožení od zdravotních, přes přírodních až po sociálních nebo politických. K více psychologicky laděným skutečnostem pak patří míra úzkostnosti, kterou lidé v určité době zažívají a také tendence důvěřovat konspiračním výkladům světa. Předpokládáme, že tyto faktory jsou důležité pro vznik reakcí v případě vzniku mimořádné situace, že tvoří jakýsi substrát, do něhož případná událost zapadne a který podpoří, či naopak utlumí, její rizikovitost.

Faktory konkrétní mimořádné situace jsou pak druhou částí schématu. Jedná se zejména o znalosti, které obyvatelé o daném nebezpečí, riziku či ohrožení mají (pro nás tedy v této fázi o

pandemii C-19 a o radiaci) a dále také o míru důvěry v dezinformace, které se v souvislosti s danou událostí objeví (případně, samy dezinformace mohou být onou událostí, a tedy vytvářet situaci domnělého ohrožení; které nicméně může tak jako tak vést k nepatřičným, rizikovým reakcím obyvatel).

Právě reakce v situaci s panickým potenciálem jsou třetí složkou schématu. Ta znázorňuje, že při určité konstelaci *dispozic* a *mediátorů* vzniklé situace, obyvatelé *reagují* určitým způsobem. Reakce se přitom projeví na psychické úrovni například obavami, které vzniknou specificky pro danou situaci, a pak zejména jednáním. To sledujeme v podobě tří projevů: (1) compliance, tedy dodržování pokynů a nařízení odpovědných orgánů; (2) činění vlastních dobrovolných opatření, jejichž přehnanost může vést až k panickému jednání a vzniku sociální paniky; a také (3) v rovině práce s informacemi jako například mírou kritičnosti (ověřování pravdivosti z více zdrojů), nebo tendence k šíření nebo naopak inhibici dezinformací.

Vzdálenějším cílem pro další fáze projektu je vytvořit a ověřit pro každý z uvedených konceptů výzkumný nástroj (otázku nebo sadu dotazů do standardizovaného dotazníku) a vztahy mezi nimi pak ověřovat standardními metodami strukturního modelování. V úvodním šetření jsme však teprve na začátku celého procesu a vzhledem k omezenému prostoru v dotazníku bylo také možno ověřit jen některé ze zamýšlených konceptů. Zvolili jsme takové, které jsme v dané době považovali za nejdůležitější, a dále pak koncepty nové, resp. nejméně rozpracované v jiných podobných výzkumech. Sledovali jsme také, aby jejich skladba i v této redukované formě dávala rozumný významový celek.

Je samozřejmé, že reakce jednotlivých obyvatel na mimořádnou situaci jsou a budou velmi rozmanité. Prožívání i jednání každého člověka je zcela nepochybně odvislé od jeho vlastních *dispozic* a individuální úrovni *mediujících* faktorů. Nicméně předpokládáme, že bude možné identifikovat určité typické konstelace a na jejich základě pak určité segmenty populace, které budou vykazovat podobné znaky. Tj. s podobným nastavením v podobě dispozic a mediujících faktorů budou také podobné jejich reakce na mimořádnou událost. S tímto záměrem byly také vybírány a konstruovány koncepty do prvního šetření; tak, abychom s jejich pomocí mohli následně připravit segmentaci populace do menšího počtu typů z hlediska dispozic a následných reakcí na UPP. Aby v závěrečných fázích projektu bylo možné formulovat konkrétní závěry například o tom, jací lidé jsou v případě mimořádné události nejnáchylnější k důvěře dezinformacím a jejich dalšímu šíření, vzniku silných obav, panickému jednání nebo nerespektování oficiálních opatření. Tedy, na koho v případě takové události zaměřit pozornost a jakými kanály a způsoby například sdělovat veřejnosti klíčové informace.

3 METODOLOGIE

Dotazování respondentů bylo realizováno v období 11. 9. – 8. 10. 2021 a celkem bylo dotázáno 915 osob. Jejich výběr byl proveden kvótní metodou na základě údajů Českého statistického úřadu a reprezentativita souboru odpovídá populaci obyvatel ČR ve věku od 15 let. Realizace rozhovorů probíhala technikou osobního rozhovoru tazatelů z vlastní sítě CVVM s nahodile vybranými respondenty. Technické a metodologické specifické terénního šetření včetně údajů o dosažené reprezentativitě obsahuje příloha „Technická zpráva“.

Do dotazníku byly zahrnuty koncepty uvedené v následující tabulce. Ta kromě jejich pojmenování obsahuje také kód, jaký mají příslušné proměnné v dotazníku a počet proměnných, které byly k měření daného konceptu použity. U znalostí je zvlášť uveden počet proměnných v otázce na C-19 a na radiaci. Je patrné, že ne všechny koncepty byly v tomto dotazníku pokryty indikátory (z důvodu už tak většího celkového rozsahu, než bylo původně plánováno), a také, že byla s ohledem na aktuální události pozornost soustředěna na téma epidemie C-19. To ostatně odpovídá záměru projektu, podle něhož je jedním z cílů právě tuto událost následně využít pro zkoumání situace radiačního ohrožení a ideálně obě tyto události porovnat za účelem formulace obecnějších závěrů o reakcích na události s panickým potenciálem obecně.

Konkrétní znění otázek v podobě, v jaké se objevily ve výzkumu, obsahuje příloha „Dotazník“. Teoretické pozadí a postup konstrukce jednotlivých ukazatelů je uveden vždy u každého z nich v dalších částech zprávy, které jsou věnovány základní deskriptivní analýze výsledků. Následující tabulka obsahuje souhrn informací o způsobu měření jednotlivých konceptů pomocí položek v dotazníku a znacích, které z nich byly pro potřeby analýzy zkonstruovány, obvykle v podobě indexů.

Tabulka 1. Přehled konceptů, položek a konstruovaných indexů

Oblast	Koncept	Kód otázky v dot.	Počet položek v dot.	Znak v analýze	Využité položky	Hodnoty vytvořených znaků
Dispozice	Zdroje informací	RA.11	12	Index variability informačních zdrojů - (min. 1x týdně)	RA.11a - RA.11l	0=žádné - 10=všechny
				Index expozice informačním zdrojům	RA.11a - RA.11l	0=žádné zdroje - 10=všechny vícekrát denně
	Důvěra autoritám	PI.1 PO.8a	20	Index důvěry - NÁRODNÍ politické instituce	PI.1a PI.1b PI.1c PI.1x PI.1y	0=nedůvěřuje - 10=důvěřuje
				Index důvěry - LOKÁLNÍ politické instituce	PI.1d PI.1e PI.1f PI.1p PI.1q	0=nedůvěřuje - 10=důvěřuje
				Index důvěry - PROFESIONÁLOVÉ, ODBORNÍCI	PO.8ab PO.8ac PO.8ag PO.8ah PO.8ai PO.8ak	0=nedůvěřuje - 10=důvěřuje
				Index důvěry – MEDIA	PO.8ad PO.8ae PO.8af	0=nedůvěřuje - 10=důvěřuje
	Obavy - obecné	RA.1 RA.2	10	Index obav	RA.1	0=min obav - 10=max obav
Úzkostnost	RA.3	7	Index úzkosti	RA.3	0=min úzkost - 10=max úzkost	
Konspirační mentalita	RA.4	5	Index konspirační mentality	RA.4	0=min konspirační mentalita - 10=max konspirační mentalita	
Mediace	Dezinformace	RA.9	3	Index důvěry dezinf. o C-19	RA.9	0=zcela nepravdivé - 10=zcela pravdivé
	Znalosti o C-19	RA.5	12	Index znalostí o C-19	RA.5	0=žádné - 10=maximum
	Znalosti o radiaci	RA.6	12	Index znalostí o radiaci	RA.6	0=žádné - 10=maximum

Reakce	Kompliance	RA.7 RA.8	1	Kompliance - dodržování nařízení	RA.7	1=žádná opatření, 2=v menší míře, než bylo nařízeno, 3=v míře, jak byla nařízena, 4=ve větší míře, než bylo nařízeno, 5=i další různá opatření
	Vlastní opatření	OZ.61	1	Vlastní opatření - očkování	OZ.61	1=rozhodně nenechá, 2=spíše nenechá, 3=spíše nechá, 4=rozhodně nechá, 5=už je naočkovaný
	Dezinformace			Index šíření dezinformací	RA.10a RA.10b RA.10e	0=nikdy - 10=pokaždé
				Ověřování pravdivosti	RA.10c	0=nikdy - 10=pokaždé
				Upozorňování na dezinformace	RA.10d	0=nikdy - 10=pokaždé
	Typ a míra obav	nezařazeno				
	Kontrola situace	nezařazeno				

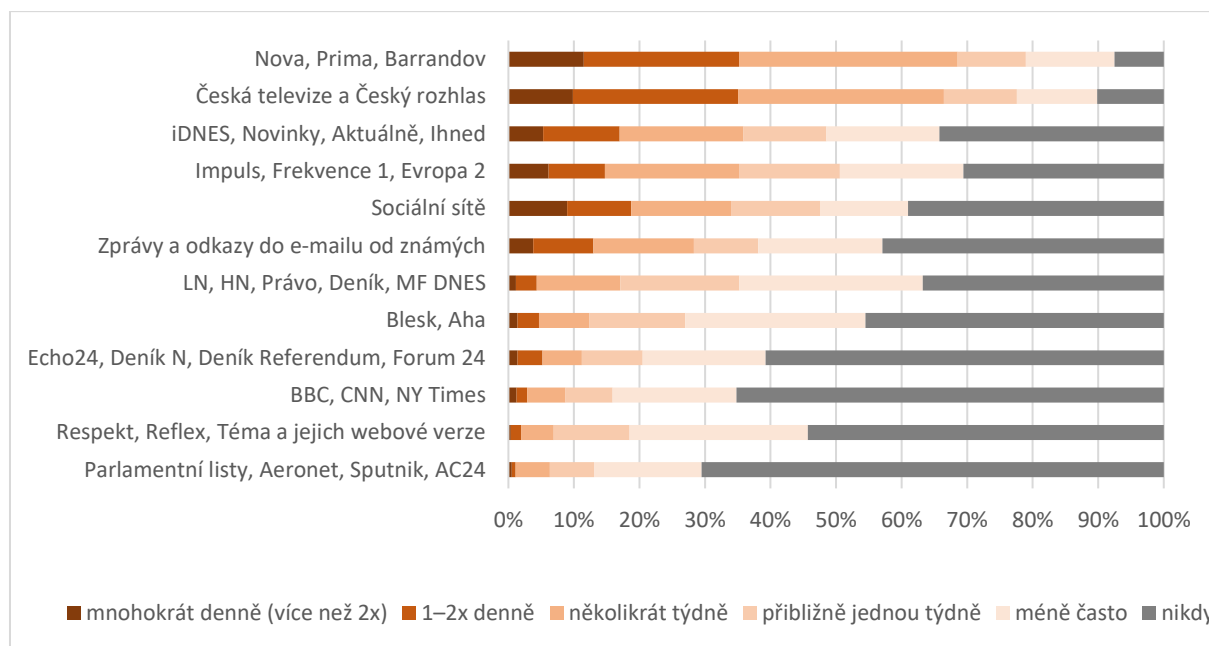
4 DISPOZICE

4.1 Zdroje informací

Lidé běžně sledují různé zdroje informací, které nejen, že se pro ně stávají důležitými v případě aktuální mimořádné události, ale svým dlouhodobým působením mohou také pro určitý druh reakcí u obyvatel vytvářet dispozice.

Jak se zdá, tradiční formát otázky na frekvenci sledování zdrojů přitom nemusí být pro účely daného výzkumného zaměření úplně nejvhodnější. Jednak jsou při rozdílné periodicitě produkování informací jednotlivé zdroje objektivně sledovatelné v různé míře, jednak samo jejich sledování není dostatečným ukazatelem vlivu, který na příjemce mají. Lidé například mohou sledovat i zdroje, kterým (tolik) nedůvěřují proto, aby si udělali obrázek o druhé názorové straně a utvrdili se ve vlastním přesvědčení. Výsledky aktuálně použité otázky proto sice v některých ohledech poskytují smysluplné závěry, potenciál konceptu zdroje informací jí však zřejmě zcela vyčerpán není a do navazujících šetření bude vhodné zvážit úpravu (např. směrem k měření důvěryhodnosti, skutečného efektu informačních zdrojů atp.)

Graf 1. Frekvence sledování zdrojů informací

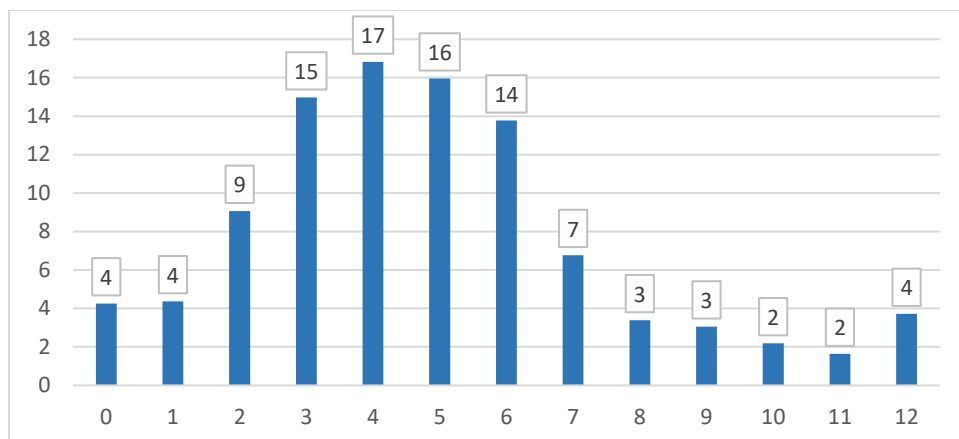

Pro účely analýzy vztahu mezi informačními zdroji a reakcemi pak byly použity zkonstruované indexy variability informačních zdrojů (kolik jich daný člověk sleduje alespoň jednou týdně) a expozice informačním zdrojům (celková míra pozornosti věnovaná všem zdrojům dohromady). Za konstrukcí těchto indexů stojí hypotézy, že větší variabilita může vést k racionálnějšímu zpracování a reakcím, míra expozice pak může vést k lepší informovanosti, anebo naopak zahlcení a například vyšším obavám v případě převahy negativních zpráv.

Samozejmě, k řadě do modelu zahrnutých konceptů se váže také otázka konkrétního typu informačního zdroje, což je analýza, která by si zasloužila vlastní pozornost. Do dalších fází výzkumu pak je cílem zkonstruovat typologii obyvatel podle hlavního (dominantního)

informačních zdroje, což by přispělo k segmentaci jako součást celkových dispozic pro reakci na UPP.

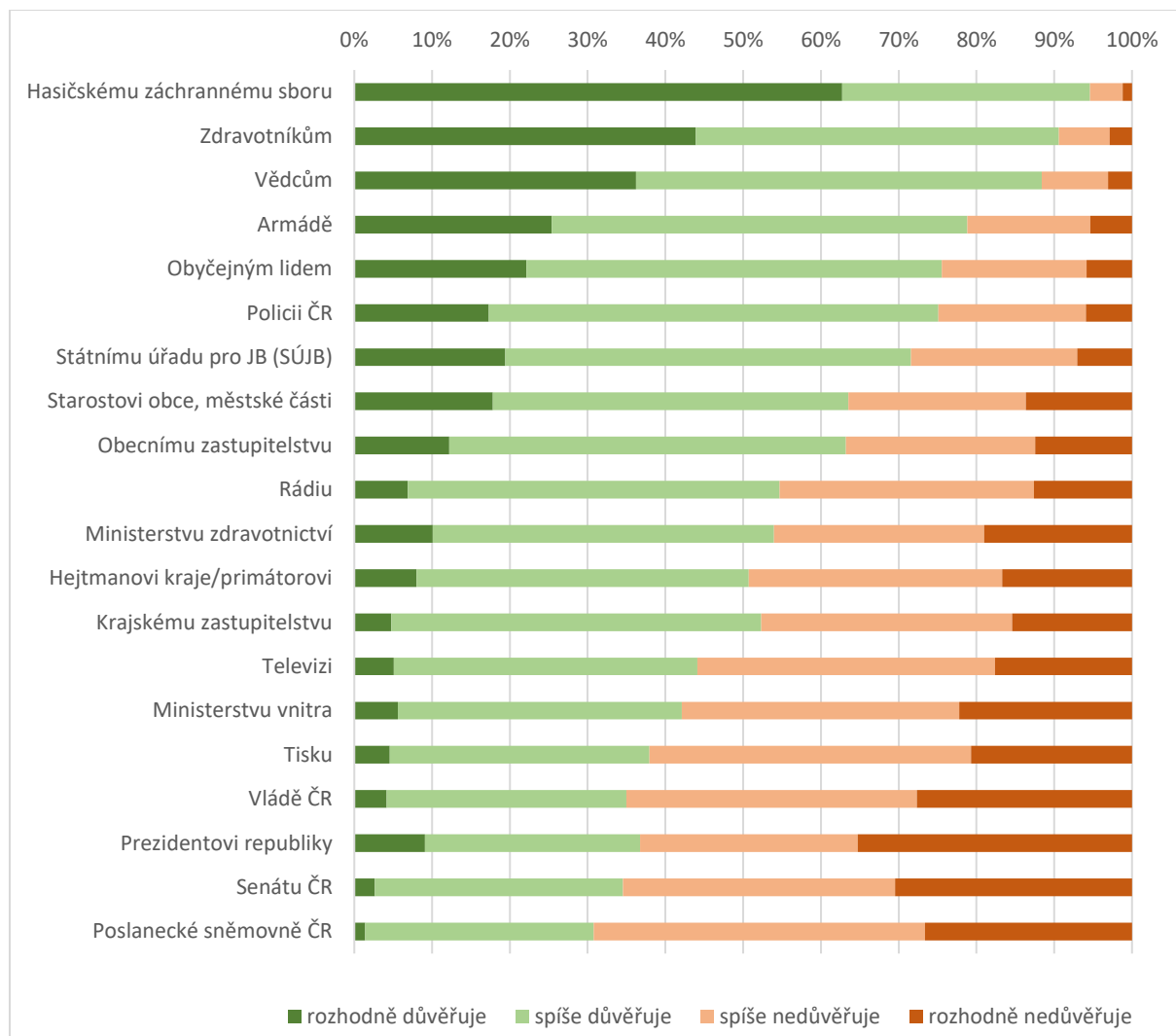
Graf 2. Variabilita zdrojů informací - počet zdrojů informací využívaných alespoň jednou týdně (%)

4.1.1 Důvěra autoritám

Dlouhodobá důvěra autoritám, tedy aktérům (jednotlivcům či institucím), kteří jsou významní z hlediska fungování společnosti nebo v případě konkrétní mimořádné situace, představuje predispozici reakcí obyvatel na informace, které předkládají. Jednotlivé aktéry, seřazené podle míry důvěry, které se jim v české společnosti dostává, obsahuje následující graf.

Graf 3. Důvěra autoritám (%)

Jak je patrné, míra požívané důvěry se mezi jednotlivými aktéry dosti různí. V použitém seznamu lze přitom rozlišit čtyři hlavní skupiny: celostátní politické instituce, lokální politické instituce, odborníky a profesionály v různých oblastech a media.¹ Indexy důvěry, s nimiž je dále pracováno, byly proto vytvořeny zvlášť pro každou tuto skupinu.

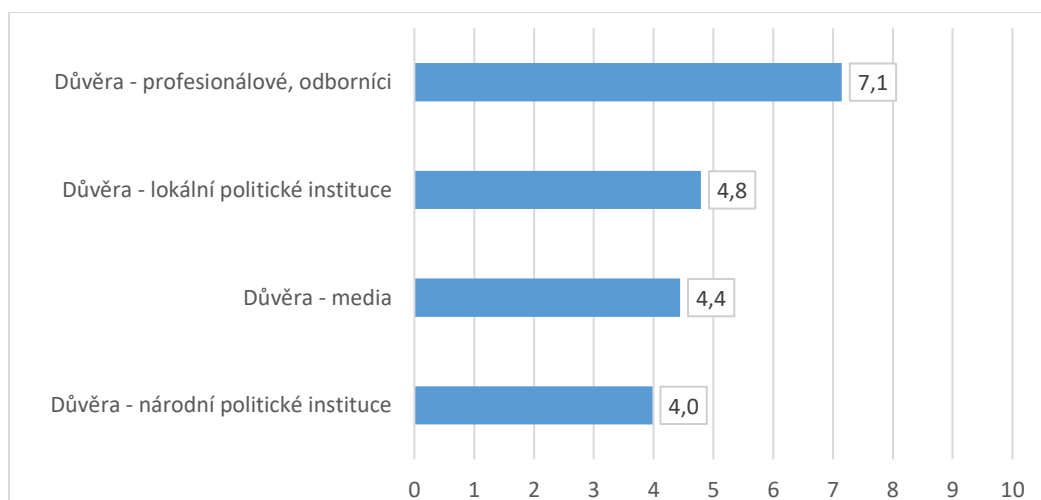
¹ Typologie byla nalezena postupy faktorové analýzy a odpovídá tedy tomu, jak tyto skupiny vnímají samotní obyvatelé. Z toho důvodu je také Senát řazen mezi lokální instituce, kam dle struktury důvěry samotných obyvatel spíše patří. Možným vysvětlením může být skutečnost, že senátory a senátorky občané volí jako individuální osobnosti a to v rámci krajů, v nichž žijí. Vnímání senátorů (a jejich prostřednictvím samotného Senátu) je proto částečně navázáno na lokální úroveň, ačkoli instituce, jako taková má celostátní charakter.

Tabulka 2. Zařazení aktérů do skupin

Celostátní politické instituce	Lokální politické instituce	Odborníci/ profesionálové	Media
Prezident	Senát	Policie ČR	Tisk
Vláda	Krajská zastupitelstva	Armáda	Televize
Poslanecká sněmovna	Obecní zastupitelstva	Vědci	Rádio
Ministerstvo vnitra	Starosta	Zdravotníci	
Ministerstvo zdravotnictví	Hejtman, primátor	Hasiči	
		SÚJB	

Z jejich porovnání je pak názorněji patrné, že nejvyšší míru důvěry (v rámci zařazených aktérů) požívají profesionálové a odborníci a to s poměrně velkým náskokem před lokálními politickými institucemi. Na třetím místě jsou media a nejnižší míru důvěry mají celostátní politické instituce.

Graf 4. Index důvěry typům aktérů (0-10)

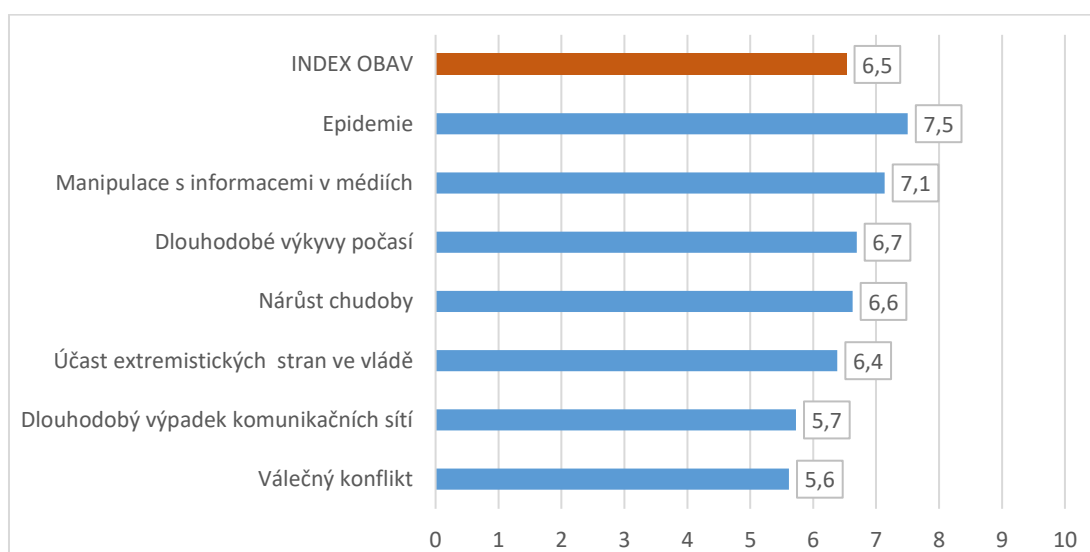
Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

4.1.2 Obavy

Dalším faktorem, který vytváří kontext pro reakce lidí na vznik konkrétní mimořádné situace, je obecná míra obav, jakou lidé za běžných okolností prožívají. Za zařazením této dimenze stojí očekávání, že prožívání i jednání osob, které pociťují za běžných okolností větší obavy, bude při náhlé mimořádné situaci dramatičtější, než takových, kteří si tolik obav v běžném životě nepřipouštějí.

Obecná míra obav, jakou lidé pociťují, byla měřena otázkou na několik vybraných nebezpečí a rizik. Výběr byl proveden na základě předchozích výzkumů tak, aby pokrýval oblasti přírodní, zdravotní, společenské, informační, bezpečnosti atd.

Graf 5. Obavy z možných hrozeb a rizik a index celkových obav (0-10)

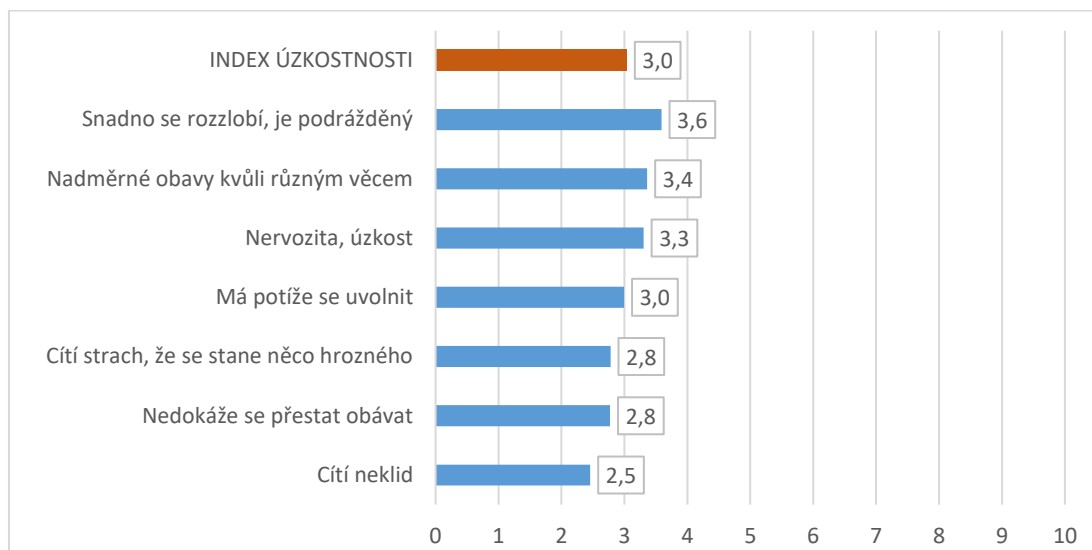
Jak je patrné, a nepřekvapivé, že za největší hrozbu byla v září 2021 považována epidemie, za nejmenší (mezi zmíněnými) výpadek komunikačních sítí a válečný konflikt. Z hlediska dalších analýz a vůbec celého výzkumného postupu je však klíčový souhrnný index, jehož konstrukce je hlavním smyslem položení celé baterie položek.

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

4.1.3 Úzkostnost

Tendence k úzkosti je další charakteristika, která vytváří kontext pro následnou reakci v případě mimořádné situace. Předpokládáme, že lidé s různou mírou obecné úzkostnosti mohou takové situace prožívat odlišným způsobem a různě na ně reagovat také svými činy. Pro měření této charakteristiky jsme zvolili adaptaci psychiatrického dotazníku Generalized Anxiety Disorder (GAD7)², v níž byly formulace a škála odpovědí upraveny pro použití v populačním průřezovém šetření. Klíčový pro další využití bude opět souhrnný index, který je vypočítán z originálních sedmi položek výzkumného nástroje (viz následující graf).

Graf 6. Úzkostnost (0-10)

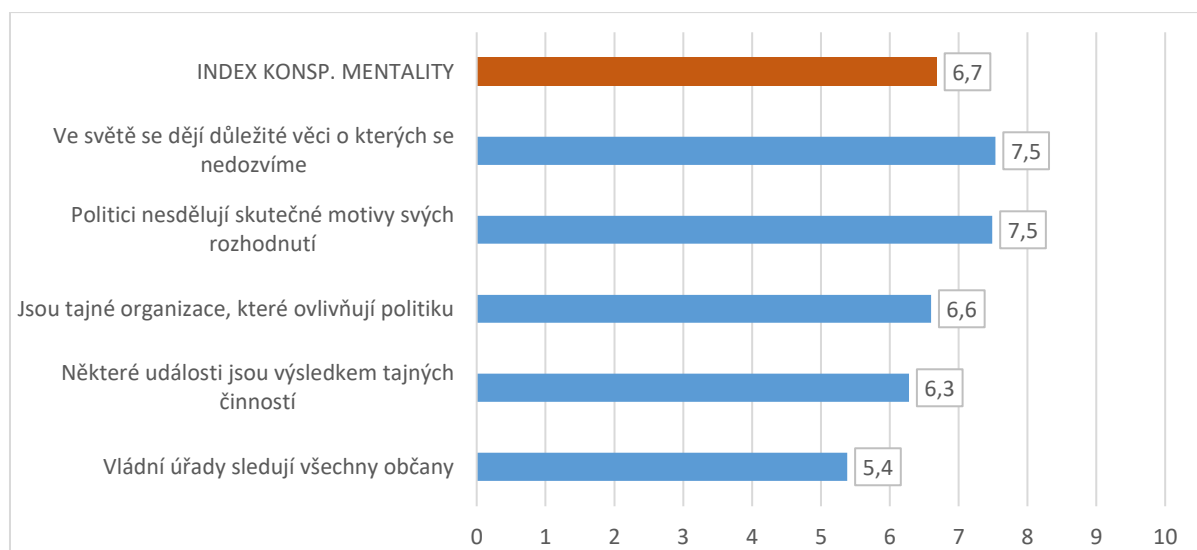
Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

² Spitzer RL, Kroenke K, Williams JB, et al; A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. Arch Intern Med. 2006 May 22;166(10):1092-7.

4.1.4 Konspirační mentalita

Posledním z konceptů zařazených do výzkumu v roce 2021 na straně kontextových faktorů, resp. dispozic k následné reakci v případě mimořádné události, je konspirační mentalita. Podobně jako u úzkostnosti, i zde předpokládáme, že osoby s různou mírou důvěry v konspirační teorie se mohou lišit v prožívání i jednání v okamžiku, kdy by došlo k mimořádné situaci a zejména pak při rozšíření jejích konspiračních výkladů. Využili jsme již zavedený výzkumný nástroj Conspiracy Mentality Questionnaire (CMQ)³ měřící obecné tendence k víře v konspirační teorie, který jsme opět pouze technicky adaptovali pro použití v populačním průřezovém dotazníkovém šetření. Spíše než analýza jednotlivých položek je i v tomto případě důležitý souhrnný index, který bude využíván v dalších analýzách.

Graf 7. Konspirační mentalita (0-10)

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

³ Bruder, M., Haffke, P., Neave, N., Nouripanah, N., & Imhoff, R. (2013). Measuring Individual Differences in Generic Beliefs in Conspiracy Theories Across Cultures: Conspiracy Mentality Questionnaire. *Frontiers in Psychology*, 4, 225. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00225>

5 MEDIACE

5.1 Znalosti o C-19

Prvním z faktorů, které taktéž vytvářejí podmínky pro reakce obyvatel, ovšem které jsou již specifické pro danou událost, jsou znalosti o hrozbě jako takové. Předpokládáme, že stejně jako výše popisované skutečnosti, také znalosti o povaze, nebezpečnosti nebo ochraně proti danému nebezpečí mohou v kritických situacích významně ovlivňovat prožívání a jednání obyvatel. A různá míra znalostí přitom velmi pravděpodobně různým způsobem.

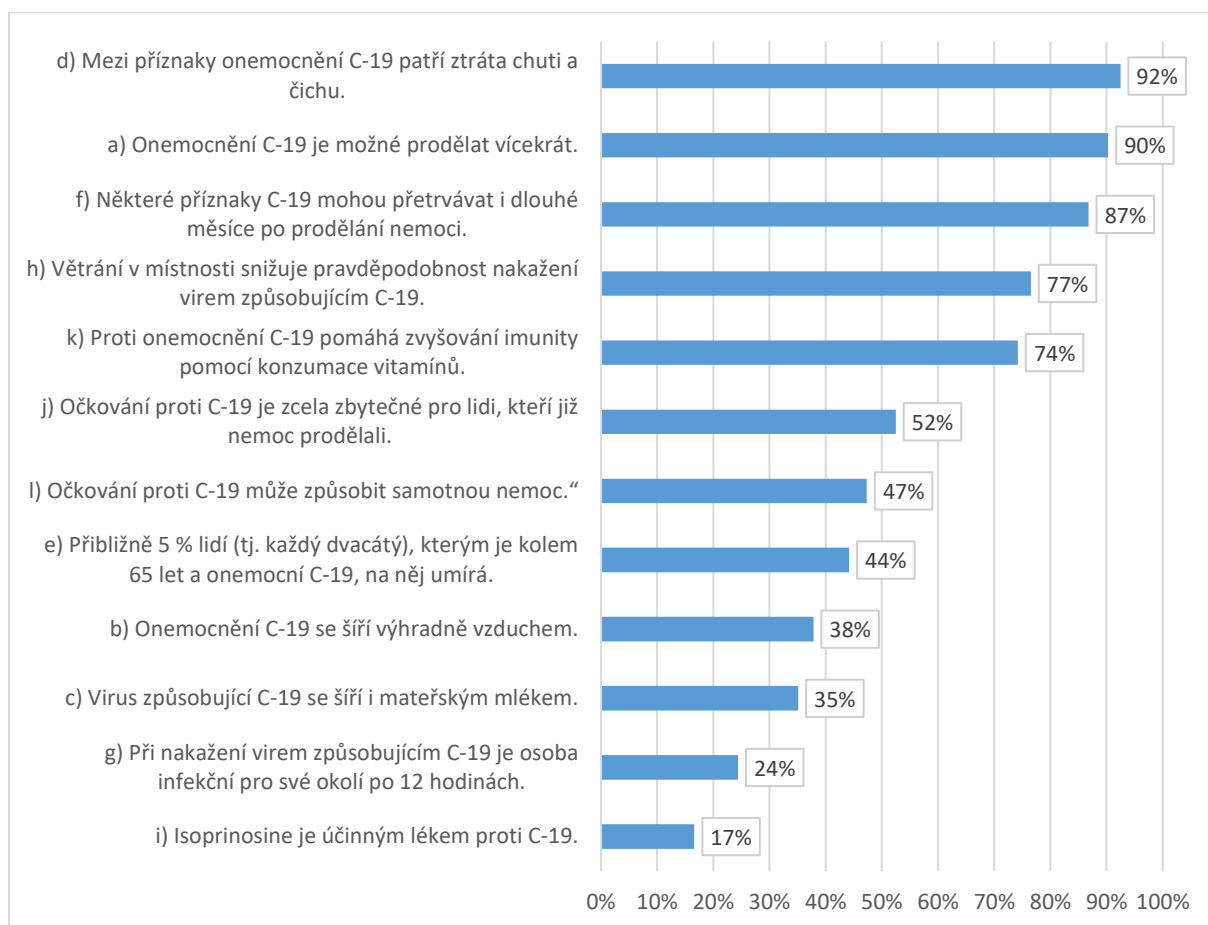
Znalosti byly také oblastí, v níž byl již v této fázi připravován výzkumný nástroj pro téma radiace. Jde totiž o znalostní otázky a konstrukce spolehlivého testu znalostí pro použití v dotazníkových šetřeních není jednoduchou záležitostí. Baterii testových otázek jsme měli snahu strukturovat tak, aby zde byly dotazy na (1) povahu a šíření hrozby, (2) dopady na zdraví, (3) možnosti bezprostřední ochrany a (4) možnosti dlouhodobé ochrany. Ty měly mít kromě toho různou úroveň obtížnosti (od velmi snadných až po velmi obtížné) a jakožto výroky měly být naformulovány tak, aby některé byly pravdivé a některé nepravdivé.

Tabulka 3. Příprava znalostních otázek na téma COVID-19

Oblast	Výrok	Pravdivost výroku	Odhad obtížnosti
Povaha a šíření hrozby	Onemocněním COVID-19 je možné prodělat vícekrát.	PRAVDA	Lehká
	Onemocnění COVID-19 se šíří výhradně vzduchem.	NEPRAVDA	Střední
	Virus způsobující COVID-19 se šíří i mateřským mlékem	NEPRAVDA	Těžká
Dopady na zdraví	Mezi příznaky onemocnění COVID-19 patří ztráta chuti a čichu.	PRAVDA	Lehká
	Lidé, kterým je kolem 65 let a onemocní COVID-19 umírají přibližně v 5 % případů.	PRAVDA	Těžká
	Některé příznaky COVID-19 mohou přetrvávat i dlouhé měsíce po prodělání nemoci.	PRAVDA	Střední
Bezprostřední ochrana	Při nakažení virem způsobujícím COVID-19 je osoba infekční pro své okolí po 12 hodinách.	NEPRAVDA	Střední
	Pro snížení pravděpodobnosti nakažení virem způsobujícím COVID-19 je užitečné větrat.	PRAVDA	Lehká
	Isoprinosine je účinným lékem proti COVID-19.	NEPRAVDA	Těžká
Dlouhodobá ochrana	Očkování proti COVID-19 je zcela zbytečné pro lidi, kteří již nemoc prodělali.	NEPRAVDA	Střední
	Proti onemocnění COVID-19 pomáhá zvyšování imunity pomocí vitamínů.	PRAVDA	Lehká
	Očkování proti COVID-19 je neúčinné./Očkování proti COVID-19 může způsobit samotnou nemoc.	NEPRAVDA	Lehká

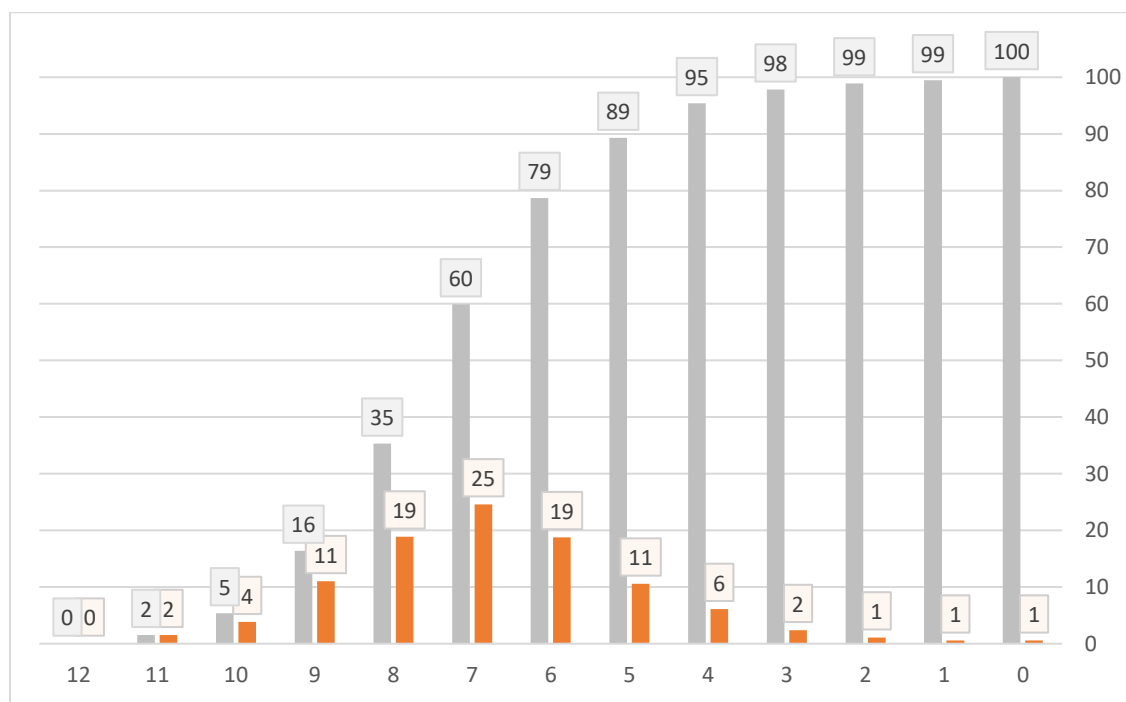
Hlavním cílem v tomto výzkumu bylo ověřit, zda znalostní otázky z metodologického hlediska fungují tak, jak zamýšlíme, a získat tak impulsy pro úpravy výzkumného nástroje do dalších fází projektu; např. reformulaci ve smyslu zajištění vyšší obtížnosti nebo naopak snadnosti výroků, redukce celkového počtu výroků za účelem úspory místa v dotazníku atp. Jak výsledky ukazují, škálu obtížnosti výroky pokrývají velmi dobře a zdá se proto, že do dalších fází bude možné snadno provést smysluplnou redukci počtu položek bez větší ztráty výsledné výpovědní hodnoty.

Graf 8. Podíly správných odpovědí na jednotlivé položky – C-19.

Druhým cílem v rámci tohoto výzkumu pak bylo sestavení pokusného indexu znalostí a ověření, zda jsou znalosti jako takové asociovány s dalšími koncepty ve schématu, zejm. zda mají vazbu na následné jednání. Jak je patrné z následujícího grafu, největší podíl lidí správně odpovědělo na 7, resp. dále pak na 6 nebo 8 výroků. Lepší znalosti v podobě většího počtu správných odpovědí, anebo naopak horší znalosti v podobě nižšího počtu správných odpovědí, už pak zaznamenáváme u postupně stále se snižujících podílů obyvatel. Z kumulativních součtů lze také vyčíst, že více než polovina (60 %) obyvatel znalo správnou odpověď na přinejmenším sedm výroků z celkových dvanácti.

Graf 9. Podíly lidí s daným počtem správných odpovědí – C-19 (po kategoriích a kumulativně)

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

5.2 Znalosti o radiaci

Ačkoli výzkumný nástroj pro zjišťování znalostí ohledně radiace nemá v této úvodní fázi výzkumu věcně příliš velké využití, uvádíme jej z praktických důvodů na tomto místě. Konstrukce baterie znalostních dotazů na radiaci se řídila stejnými principy, jaké byly popsány v předchozím případě; se záměrem dospět ve výsledku k nástrojům, které budou z hlediska věcné struktury a obtížnosti shodné a tedy snadno porovnatelné (s výhledem, že analogické nástroje budou v dalších fázích projektu konstruovány také pro další témata případných událostí s panickým potenciálem).

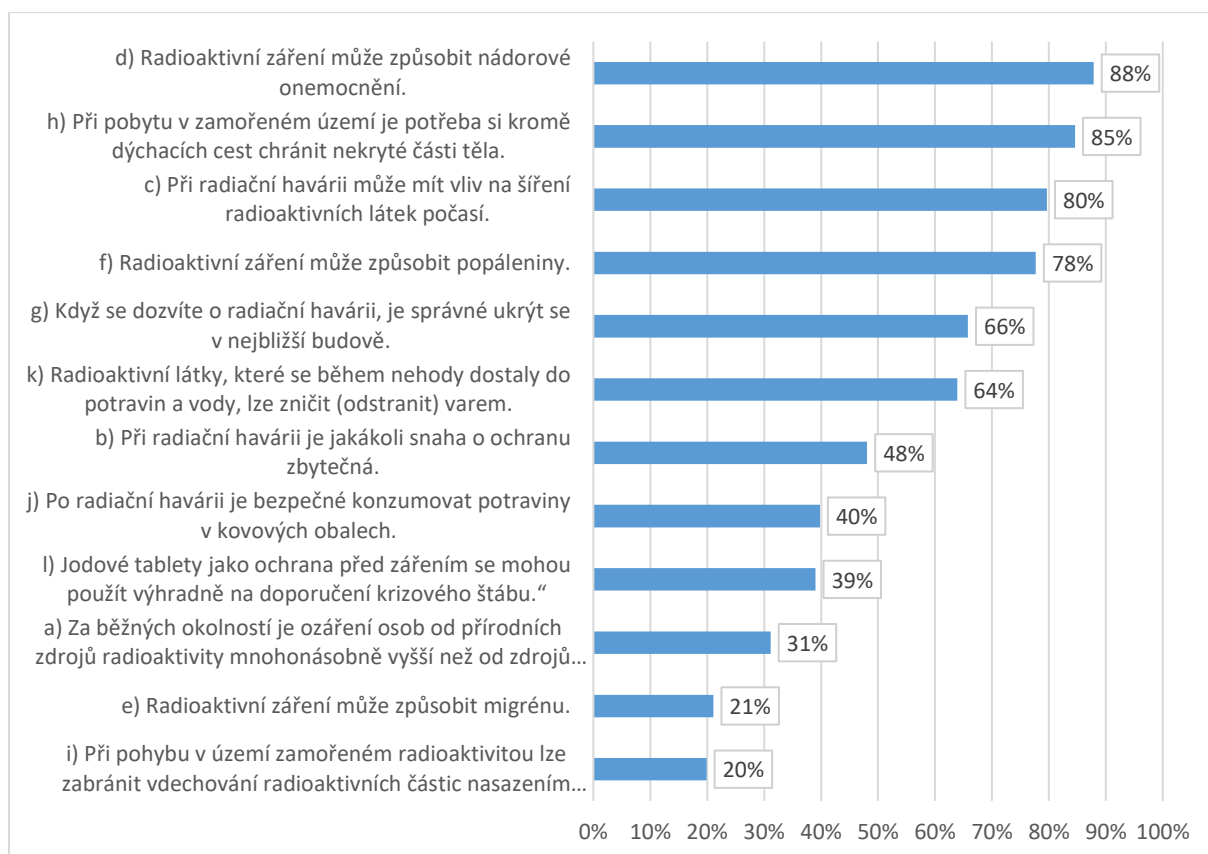
V následující tabulce je proto prezentován záměr použitých položek a v navazujících grafech pak i výsledky v podobě obtížnosti jednotlivých výroků (podílů správných odpovědí) a, stejně jako u baterie na COVID-19, i distribuce obyvatel z hlediska jejich úspěšnosti, resp. míry znalostí o radiaci.

Tabulka 4. Příprava znalostních otázek na téma radiace

Oblast	Výrok	Pravdivost výroku	Odhad obtížnosti
Povaha a šíření hrozby	Za běžných okolností je ozáření osob od přírodních zdrojů radioaktivity mnohonásobně vyšší než od zdrojů vytvořených lidmi.	PRAVDA	Střední
	Při radiační havárii je jakákoli snaha o ochranu zbytečná.	NEPRAVDA	Lehká
	Při radiační havárii může mít vliv na šíření radioaktivních látek počasí.	PRAVDA	Lehká
Dopady na zdraví	Radioaktivní záření může způsobit nádorové onemocnění.	PRAVDA	Lehká
	Radioaktivní záření může způsobit migrénu.	NEPRAVDA	Těžká
	Radioaktivní záření může způsobit popáleniny.	PRAVDA	Střední
Bezprostřední ochrana	Když se dozvíte o radiační havárii, je správné ukryt se v nejbližší budově.	PRAVDA	Střední
	Při pobytu v zamořeném území je potřeba si kromě dýchacích cest chránit nekryté části těla.	PRAVDA	Lehká
	Při pohybu v území zamořeném radioaktivitou lze zabránit vdechování radioaktivních částic nasazením plynové masky.	NEPRAVDA	Těžká
Dlouhodobá ochrana	Po radiační havárii je bezpečné konzumovat potraviny v kovových obalech.	PRAVDA	Těžká
	Radioaktivní látky, které se během nehody dostaly do potravin a vody, lze zničit (odstranit) varem.	NEPRAVDA	Těžká
	Jodové tablety jako ochrana před zářením se mohou použít výhradně na doporučení krizového štábu.	PRAVDA	Střední

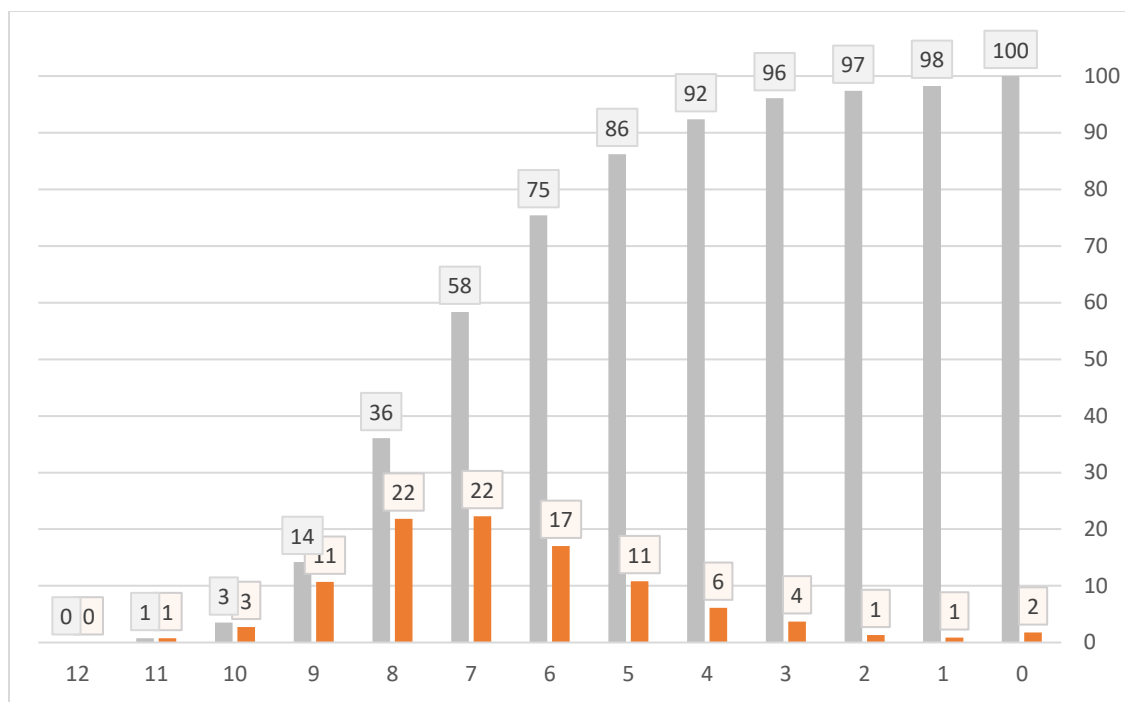
Z následujícího grafu je patrné, že i v případě radiace položky dobře pokrývají škálu obtížnosti od snadných, na které znají správnou odpověď téměř všichni, až po takové, na která zná správnou odpověď jen malá část o velikosti cca pětiny obyvatel. Rovnoměrnost rozložení obtížnosti položek zde taktéž dává dobré možnosti pro případnou redukci jejich počtu do dalších fází.

Graf 10. Podíly správných odpovědí na jednotlivé položky – radiace.

Taktéž z hlediska celkové obtížnosti je zřejmá podobnost obou znalostních baterií, když i v případě radiace se největší podíly osob objevují u hodnot 6, 7, a 8 správných odpovědí z celkových dvanácti, a i zde se nadpoloviční podíl populace poprvé objevuje u počtu sedmi správných odpovědí; tj. že opět více než polovina (58 %) obyvatel znalo správnou odpověď na přinejmenším sedm výroků z celkových dvanácti.

Graf 11. Podíly lidí s daným počtem správných odpovědí – radiace (po kategoriích a kumulativně)

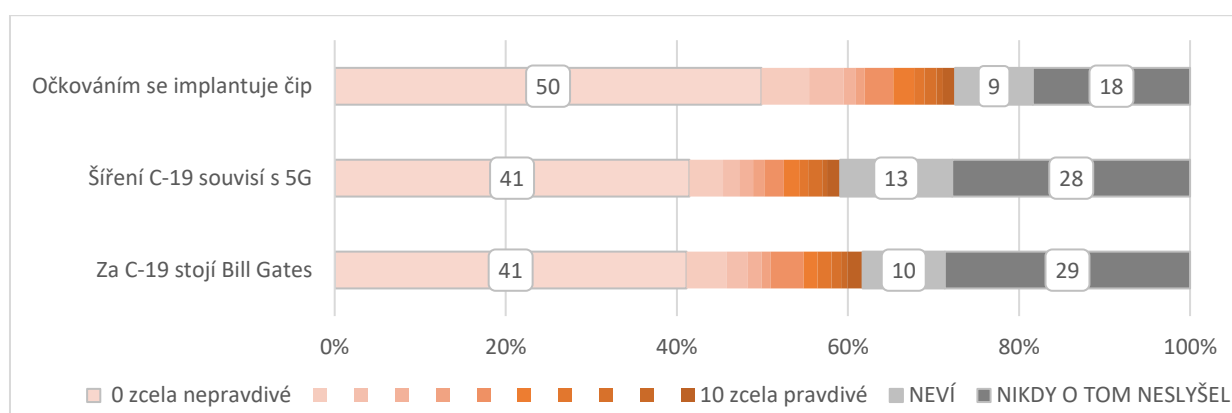

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

5.3 Dezinformace

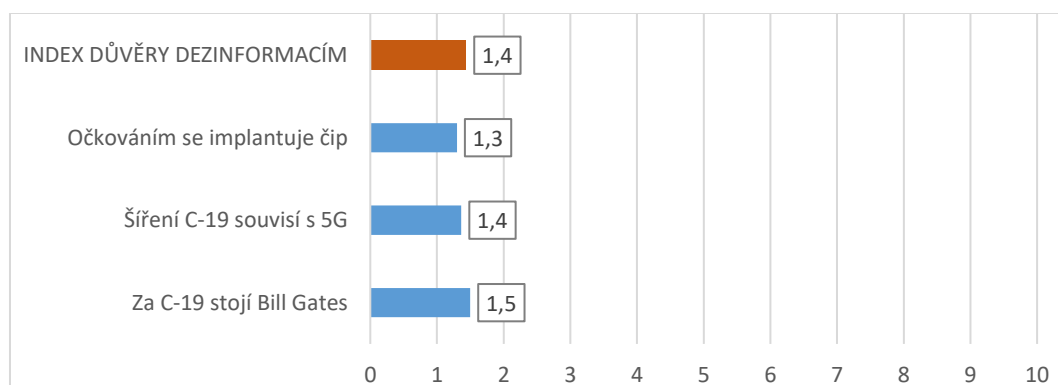
Důvěra dezinformacím a dezinformačním kampaním, které mohou v souvislosti s aktuální mimořádnou situací vznikat, je dalším faktorem, který ovlivňuje následné jednání obyvatel. Tuto oblast jsme v dotazníku měřili dotazem na pravdivost tří vybraných konspiračních teorií, které se v souvislosti s onemocněním COVID-19 objevovaly (vybrány byly tři nejfrekventovanější v mediích a na sociálních sítích dle analýzy SÚRO). Jak se ukázalo, velká část obecné populace tyto dezinformace nezaznamenala, další, poměrně velká, nedokázala jejich pravdivost posoudit. Konečně, největší část populace pravdivost těchto informací jednoznačně odmítá; přičemž pokud vezmeme do úvahy pouze takové, kteří pravdivost posoudit dokázali, nadpoloviční většina z nich u všech teorií vyjadřuje právě jednoznačnou nedůvěru. Naopak takových, kteří jsou o pravdivosti těchto informací silně přesvědčeni, jsou v celé populaci i mezi těmi, kteří to vůbec dokázali posoudit, pouze jednotky procent.

Graf 12. Hodnocení ne/pravdivosti konspiračních teorií (%)

Stejně jako v předchozích případech, i zde je v plánu nadále pracovat se souhrnným indexem důvěry v dezinformace, který je zobrazen v následujícím grafu.

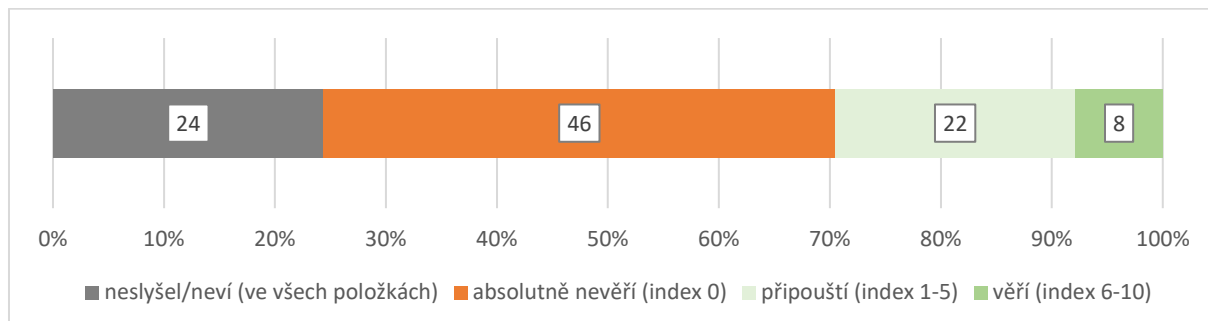
Graf 13. Index důvěry dezinformacím (%)

Index je konstruován pouze na základě validních odpovědí, tj, zda a do jaké míry člověk dané informaci důvěřuje, či nedůvěřuje. Její neznalost ani neschopnost posoudit její pravdivost do výpočtu hodnoty indexu nijak nevstupují. A právě vzhledem k tomu, že podstatná část lidí tyto dezinformace nezaznamenala a další velká na to nemá názor, což znamená, že index

nezahrnuje informace o velkých částech populace; a také s ohledem na skutečnost, že silně převažující jednoznačná nedůvěra výrazně vychyluje distribuci indexu kumulací nulových hodnot, konstruujeme pro účely některých analýz a prezentací souhrnnou informaci také v podobě nominálního znaku s kategoriemi uvedenými v následujícím grafu.

Graf 14. Kategorie podle důvěry dezinformacím (%)

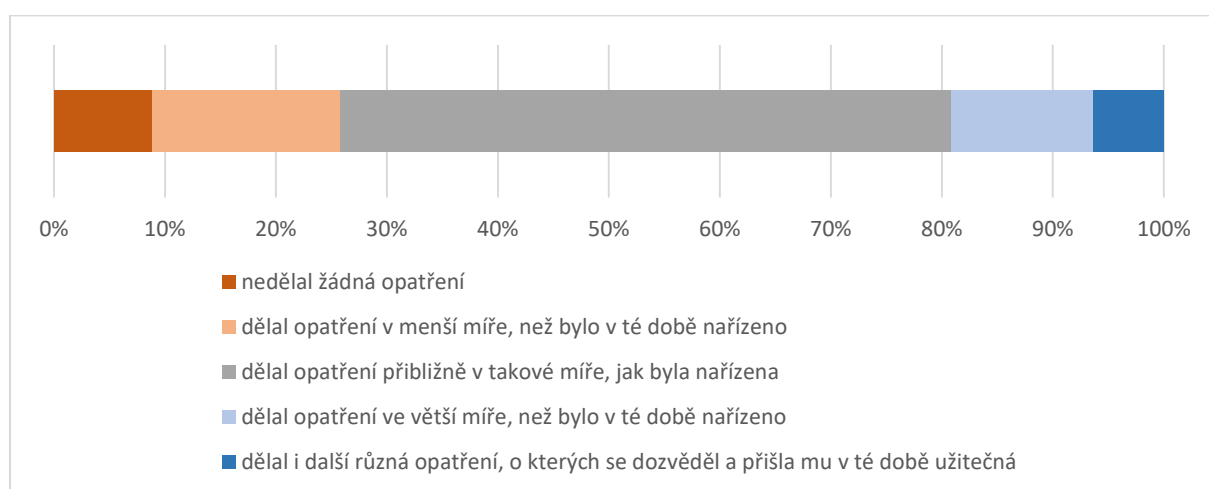
Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

6 REAKCE

6.1 Kompliance

Jednou z reakcí, které je vhodné v případě mimořádné události předvídat a pokoušet se ovlivňovat, je dodržování nařízení a opatření, které zavedou odpovědné orgány. Kompliance s nařízeními je proto důležitým konceptem na straně reakcí veřejnosti na UPP, kterou jsme se rozhodli měřit. Nešlo samozřejmě primárně o zjištění jako takové, konec konců průzkumů na téma dodržování opatření bylo v průběhu pandemie provedeno mnoho. V našem případě bylo cílem otestovat, zda compliance očekávaným způsobem souvisí s faktory jako je důvěra dezinformacím, úzkostnost nebo obavy. Níže předložený graf tedy pro úplnost prezentuje jednoduché rozložení zjištěných výsledků, hlavní uplatnění však této otázka nalezne až při analýzách vztahů mezi jednotlivými koncepty.

Graf 15. Kompliance – dodržování opatření (%)

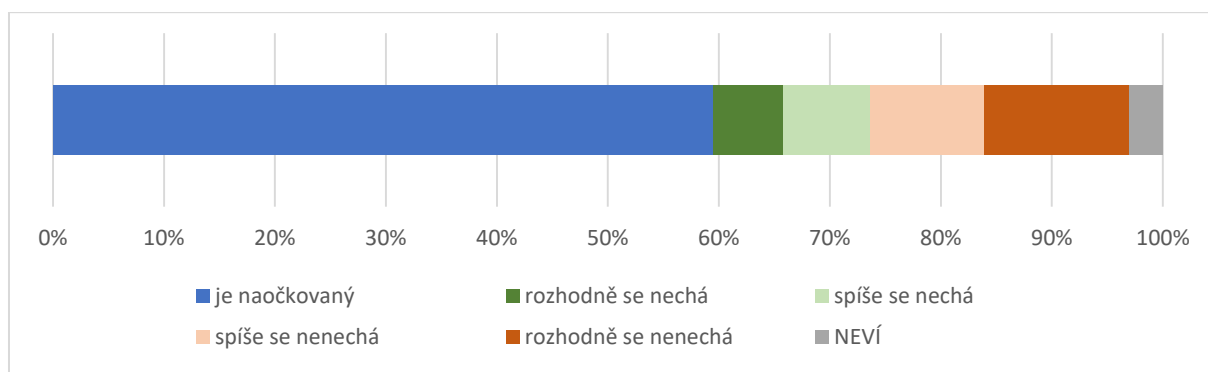

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

6.2 Opatření

Činění vlastních opatření v mimořádné situaci je další reakcí, kterou má smysl v daném kontextu sledovat. Zde nejde o dodržování opatření zaváděných odpovědnými autoritami, nýbrž o vlastní reakce, které mohou být podloženy racionálně nebo emocionálně, mohou být velmi prospěšné, stejně jako zcela zcestné a hrozit vznikem individuální nebo při hromadném výskytu i sociální paniky. Vzhledem k omezenému prostoru v dotazníku byla za tímto účelem vložena otázka na ochotu k očkování. Je třeba mít na paměti, že v době realizace průzkumu bylo očkování proti nemoci COVID-19 prezentováno a chápáno jako zcela dobrovolné a vývoj ukazatelů epidemie v té době ještě nesignalizoval dramatický nástup pozdější podzimní vlny. Očkování proto mohlo být zcela po právu chápáno jako opatření, které lidé podstupují dobrovolně a rozhodují se pro něj bez vnějšího tlaku jako pro své vlastní, osobní opatření ochrany proti nákaze.

Graf 16. Vlastní opatření – očkování (%)

I zde pak platí, že zjištění konkrétní míry ochoty nebylo naším primárním cílem; tím bylo připravit a ověřit fungování indikátoru vlastního opatření v rámci modelu vztahů s dalšími koncepty. Samozřejmě je nasnadě, že po změně epidemické situace a místa očkování v rámci boji s nemocí C-19 už právě očkování nebude do budoucna z věcného hlediska indikátorem vhodným, nicméně to náš záměr nemusí příliš ohrozit. V případě radiační události, nebo dalších možných mimořádných situací, bychom tak jako tak po vzoru dřívější otázky na očkování vytvářeli věcně jiné, nicméně svou povahou stejně fungující indikátory pro měření vlastních opatření, která obyvatelé v dané situaci činí nebo činit mohou. Stejně tak tomu bude i v dalších fázích vývoje epidemie C-19.

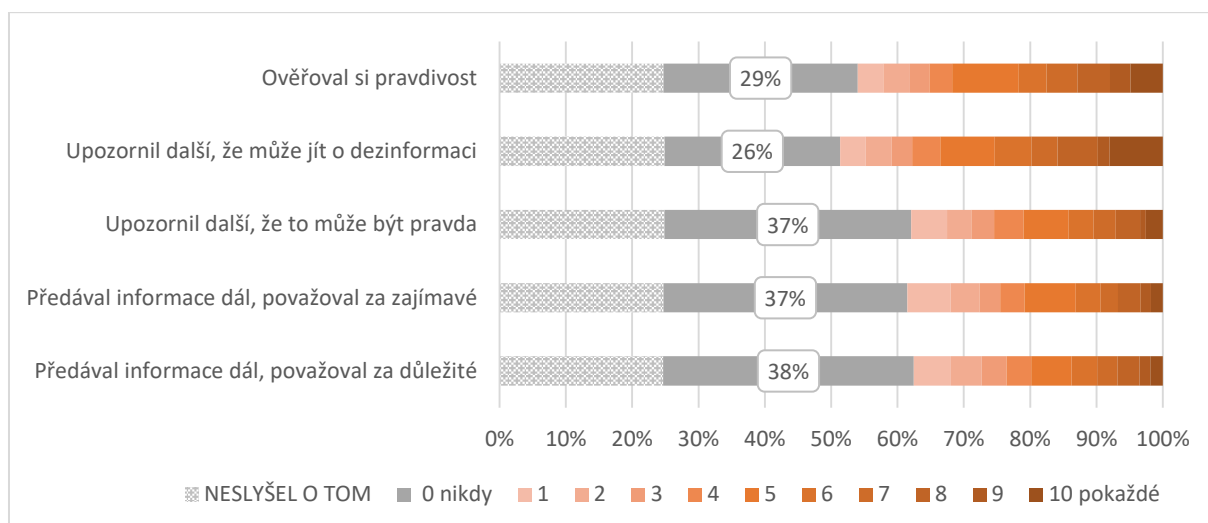
Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

6.3 Reakce na dezinformace

V poslední tematické části se vrátíme k dezinformacím, tentokrát však z hlediska toho, jak na ně lidé reagují. V principu, pokud už se člověk s informací setká, může se snažit ověřit její pravdivost z dalších zdrojů a také (bez ohledu na předchozí) může danou zprávu dále šířit, ponechat bez reakce, anebo své okolí upozorňovat, že může jít ve skutečnosti o klamavou zprávu. Každý ze způsobů reakce má přitom ve společenském kontextu, při jednání mnoha obyvatel, odlišné dopady. Zatímco některé šíření dezinformace inhibují (neznalost, nereagování), jiné jej akcelerují (šíření jako pravdy) a další ji sice šíří, ale přitom zřejmě oslabují její efekt (upozorňování, že jde o dezinformaci). Vzhledem k tomu, že zhoršení situace může ze všech uvedených způsobit zejména předávání dezinformací, byly této reakci věnovány tři položky. Dalším dvěma reakcím pak jen po jedné, a to spíše pro kontrolu, resp. rozšíření našeho pochopení komplexity reakcí při mimořádné situaci.

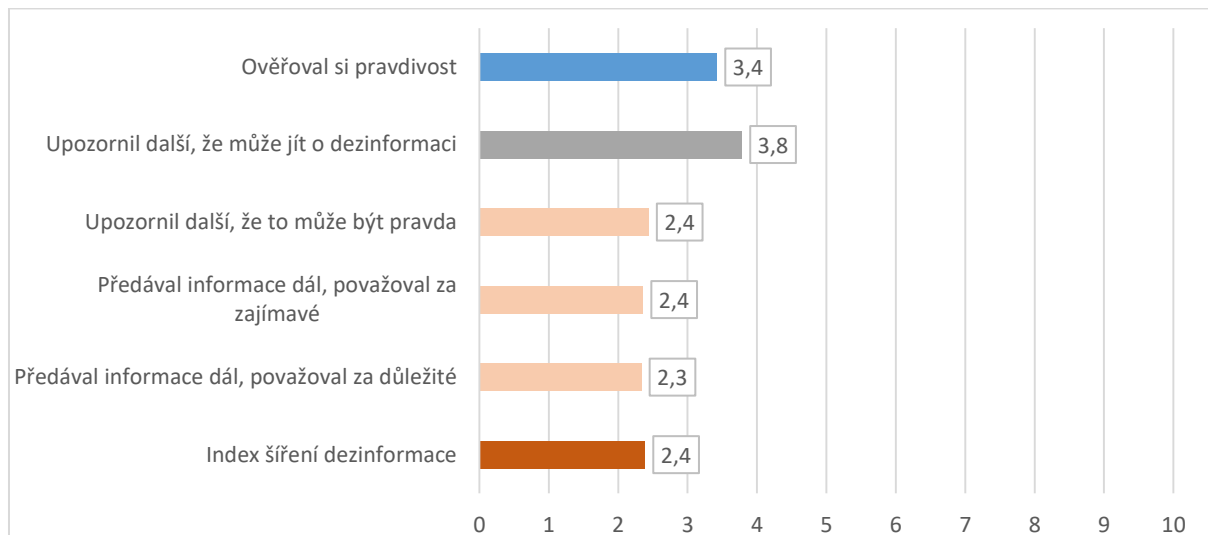
Jak je patrné ze základních výsledků, skupina, která nezaznamenala ani jednu ze zpráv, které jsme zařadili do dotazování, čítá čtvrtinu dospělé populace.

Graf 17. Reakce na dezinformace

Z odpovědí těch, kteří alespoň jednu ze zpráv zaznamenali, a sdělili nám své reakce na ně, jsme vypočítali souhrnný index šíření dezinformace, který je prezentován v následujícím grafu. Pro srovnání jsou zde uvedeny také souhrnné indexy pro všechny položky baterie jednotlivě; index šíření se však samozřejmě počítá pouze ze tří, které tomuto druhu reakce odpovídají (položky a, b, e).

Graf 18. Index šíření dezinformací

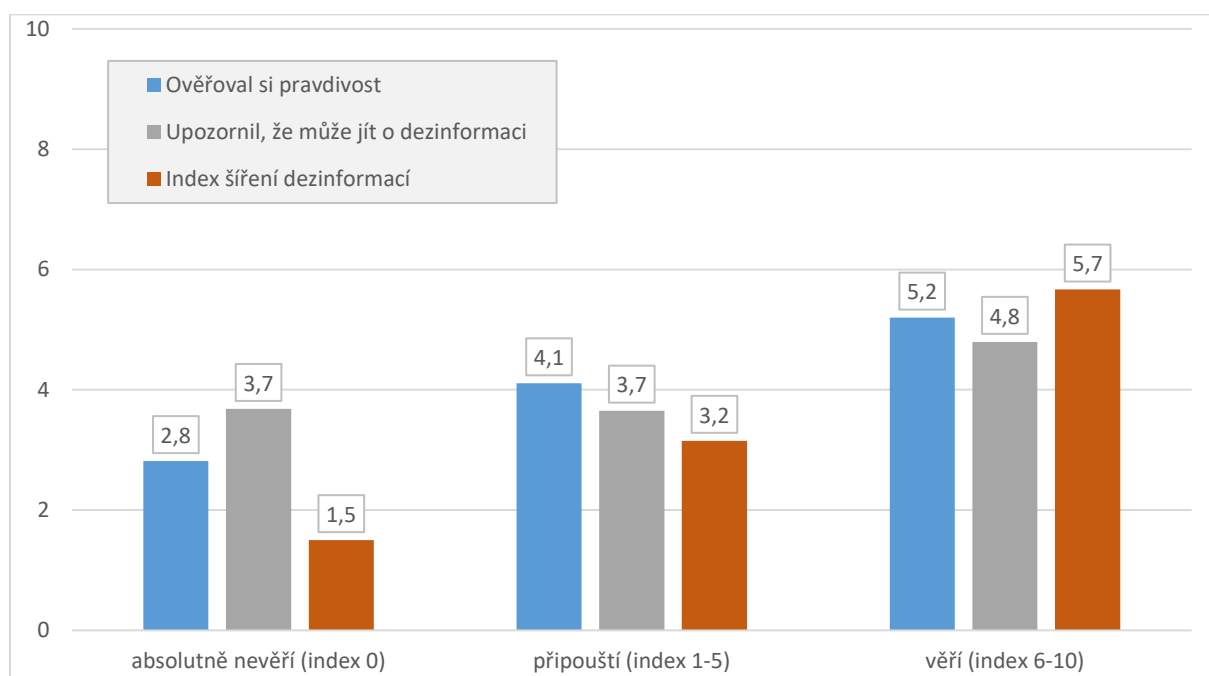

Z metodologického hlediska nám pro další pokračování projektu výsledky těchto otázek poskytly důležitou lekci: dotaz na reakci není možné položit souhrnně pro více položek. Je totiž možné, že některou informaci respondent považuje (resp. v dané době považoval) za pravdivou, jinou za nepravdivou. Kladnou odpověď pak v dotazu na reakci uvede jak u upozorňování, že jde o dezinformaci, tak u upozorňování, že jde o pravdu. To není metodologicky příliš vhodné řešení.

Nicméně i daný formát dotazů nám poskytuje mnoho velmi cenných informací. Některé z nich budou uvedeny v dalším oddíle, nicméně zde lze předeslat skutečnost, že to, co bychom od stolu mohli označit jako „kritickou práci s informacemi“, nemusí nutně znamenat snahu o potvrzení si, že určitá zpráva je dezinformací (ostatně, za dezinformaci ji považujeme my, autoři dotazníku). Jak naznačují výsledky, například lidé, kteří mají největší tendenci dezinformacím věřit, si v podobné míře, v jaké tyto zprávy dále šíří, také ověřují jejich pravdivost z dalších zdrojů. (Samozřejmě můžeme spekulovat o tom, z jakých dalších zdrojů, kromě originálního, ze kterého zprávu nejprve slyšeli, tyto ověřující informace čerpají.) Dokonce z odpovědí na takto položenou otázku, tedy zda si pravdivost daných zpráv ověřovali, vyplývá, že tak činí ve významně vyšší míře, než ti, kteří mají slabší tendenci takovým zprávám věřit, a ještě více oproti těm, kteří jim absolutně nevěří. A co je v tuto chvíli možná nejvíce překvapivé, tato skupina osob také ostatní kolem sebe v největší míře upozorňuje na to, že ve skutečnosti může jít o dezinformace. Při věcné interpretaci těchto výsledků se tak rýsuje obrázek, kdy lidé, kteří těmto zprávám absolutně nevěří, si nejméně často ověřují jejich pravdivost; a spíše, než že by byli těmi, kdo svému okolí nejvíce sděluje, že může jít o dezinformace, tak je jednoduše především inhibují. Naopak ti, kteří mají takovým zprávám největší sklon důvěřovat, si nejčastěji informace ověřují z dalších zdrojů, pochopitelně tyto zprávy nejčastěji také dál šíří, ovšem také při tom vůbec nejčastěji upozorňují, že může jít i o dezinformace.

Je patrné, že reakce na dezinformační zprávy jsou tedy velmi různorodé a spletité, a že paleta aktivit jejich příjemců, a tedy vliv na vývoj skutečné situace v případě, kdy takové aktivity vykonávají velké skupiny lidí, má složitější, komplexnější povahu. Uvedené analýzy tudíž slouží jako velmi dobrý odrazový můstek do dalších fází projektu.

Graf 19. Reakce na dezinformace ve skupinách obyvatel podle sklonu považovat za pravdivé

Výsledky podle základních sociodemografických skupin obyvatel obsahuje příloha 3.

7 ASOCIACE KONCEPTŮ V RÁMCI MODELU

Dříve, než bude v budoucnu možné a smysluplné sestavit konkrétní analytický model, vycházející z výše uvedené konceptualizace tématu reakce na UPP, dochází v první fázi k ověření jednotlivých konceptů, a jednoduchých vztahů mezi nimi. Výsledky výzkumu z roku 2021 proto slouží jednak k posouzení vhodnosti a kvality indikátorů jednotlivých konceptů, jak bylo prezentováno dosud, a také k ověření předpokládaných a odhalení možných nečekaných vztahů mezi nimi. To jednak osvětlí smysluplnost jednotlivých částí modelu jako takového, jednak přidá další informace k roli jednotlivých konceptů a kvalitě indikátorů, které jsou pro ně vytvořeny v podobě otázek do dotazníku.

Základními vstupními informacemi jsou přitom (1) asociace konceptů v oblasti dispozic, které povedou k segmentaci populace do skupin s podobným výchozím mentálním nastavením při vzniku UPP; (2) asociace v oblasti reakcí (3) a působení konceptů z oblasti dispozic na oblast reakcí. Jedná se v podstatě o tři části modelu situace UPP popisovaného v úvodu, kde dvě skupiny konceptů jsou v této fázi prozkoumávány prostřednictvím korelační analýzy a vztah mezi nimi pomocí regresní analýzy.

Přehled znaků zkonstruovaných pro účely těchto analýz, včetně hodnot, kterých nabývají, byl uveden v tabulce kapitoly metodologie. Následující pasáže poskytují slovní vyhodnocení výsledků analýz a jejich interpretaci, kompletní přehled síly a statistické významnosti komentovaných asociací poskytují tabulky na konci této kapitoly. V nich jsou barevně označeny všechny korelační koeficienty, u nichž byla prokázána statistická významnost na hladině minimálně 0,05. Je však třeba brát v úvahu, že reálná síla asociací je i v některých těchto případech velmi nízká. Vztahy kolem úrovně korelačního koeficientu 0,1 jsou proto věcně obtížně interpretovatelné a analyticky tedy spíše nezajímavé.

7.1 Asociace konceptů v oblasti dispozic

Je vcelku pochopitelné, že koncepty na straně dispozic jsou mezi sebou poměrně často provázané. Mezi nejzajímavější zjištění patří zejména následující:

Variabilita informačních zdrojů a celková míra expozice fungují velmi podobně, což může být dáno ne příliš vhodnou konstrukcí výzkumného nástroje jako takového. Rozhodnutí o nejvhodnějším indikátoru „zdroje informací“ v tuto chvíli není vhodné provádět a spíše je třeba tyto závěry využít k úpravám nástroje do budoucna a k pomocným dílčím analýzám jednotlivých typů zdrojů. V každém případě však lze říci, že větší přísun informací pozitivně souvisí s důvěrou, s vyšší úrovní úzkosti, nižším sklonem důvěřovat konspiračním teoriím a větší mírou znalostí.

Důvěra autoritám je v této fázi výzkumu rozdělena do čtyř skupin, nicméně z výsledků je patrné, že tato oblast je vnitřně poměrně silně provázána. Za povšimnutí stojí, že důvěra nesouvisí s obecnou mírou obav (s jedinou velmi slabou výjimkou důvěry celostátním politickým institucím), ani s obecnou mírou úzkosti (s výjimkou důvěry odborníkům). Jednoznačná negativní souvislost se však prokazuje mezi důvěrou a konspirační mentalitou (čím větší důvěra, tím slabší konspirační mentalita).

Role skupiny odborníků na dané téma je nicméně poměrně zajímavá. Vyšší důvěra odborníkům je spojena s nižší mírou úzkosti a také nižší mírou konspirační mentality. Nicméně vzorec oslabování konspirační mentality v souvislosti s rostoucí důvěrou je ze všech čtyř

sledovaných typů autorit právě u odborníků nejméně silný. Klíčové se zdá být, že zde jde právě o obecný sklon k vidění světa optikou konspirace, nikoli o konkrétní příklad reálné situace. Pokud se podíváme na takový, konkrétně na pandemii C-19, pak je asociace důvěry odborníkům a nedůvěry konspiračním teoriím o C-19 naopak nejsilnější. Zdá se tedy, že v případě konkrétního tématu nebo události je pozice odborníků podstatně silnější a důvěra v ně je nejsilněji propojena s nedůvěrou konkrétním dezinformačním zprávám. V rovině obecného mentálního nastavení k vidění světa optikou konspiračních teorií však role odborníků není tak silná, jako role politických institucí nebo medií. Samozřejmě jde o první závěry tohoto typu, které bude třeba ještě dále rozpracovat a prověřit na dalších příkladech.

Pro úplnost je také třeba poukázat na to, že důvěra autoritám negativně souvisí s důvěrou konkrétním konspiračním teoriím o C-19 (čím vyšší důvěra autoritám, tím nižší důvěra dezinformacím o C-19). Zajímavé jsou také výsledky asociace důvěry se znalostmi, kde v případě aktuálního tématu se pozitivní vztah objevuje (čím vyšší důvěra, tím také vyšší znalosti o C-19), v případě neaktuálního tématu však nikoli.

Zde je možné načrtnout zajímavý předpoklad o paralele mezi radiační událostí a C-19. Jak se zdá, v situaci, kdy dané téma není aktuální, znalosti o něm nesouvisí s důvěrou autoritám. U tématu C-19 se tato souvislost v našem výzkumu velmi pravděpodobně objevuje proto, že událost je již dlouhou dobu součástí života obyvatel, kteří o ní již nějaký čas v různé míře získávají informace a znalosti. Je důležité vědět, že míra obeznámenosti s reáliemi aktuální hrozby pak pozitivně souvisí s důvěrou autoritám, které tyto informace obvykle poskytují. Nicméně k tomu je zapotřebí nějaký čas, neboť výsledky také naznačují, že ve chvíli, kdy daná hrozba aktuální není, znalosti o ní s důvěrou autoritám nesouvisí. Můžeme předpokládat, že pokud by se radiační událost aktuální stala, pozitivní souvislost znalostí o ní s důvěrou autoritám (a tedy významná role autorit) by se u ní projevila také. Není ovšem nyní jisté, zda by šlo automaticky také o asociaci pozitivní, tedy čím vyšší důvěra, tím vyšší znalosti. Teoreticky je možné také scénář opačný, čímž se dostáváme k důležitému tématu způsobu, jakým autority veřejnosti informace sdělují a jakou důvěru, resp. nedůvěru tím mohou vyvolat. To je téma, které se z aktuálního výzkumu vynořuje jako další důležité pro obohacení a doplnění konceptuálního modelu reakce na UPP.

V oblasti obav, úzkostnosti a konspirační mentality, stojí, kromě již zmíněných, za povšimnutí vzájemná asociace těchto dimenzí. Ačkoli spolu tato skupina konceptů vzájemně souvisí, propojení úzkostnosti a konspirační mentality je jen velmi slabé a propojení úzkostnosti s obecnými obavami jen o málo silnější. I z regresních analýz uváděných dále se zdá, že obecná míra obav nemusí být významným prvkem na straně dispozic. Nesouvisí totiž s důvěrou v konkrétní dezinformační zprávy, a jen velmi slabě s mírou znalostí. Úzkostnost a konspirační mentalita v tomto smyslu do modelu zapadají lépe, když obě pozitivně souvisí s důvěrou v dezinformace o C-19 a naopak negativně s mírou znalostí (v případě úzkostnosti dokonce i v případě neaktuálního tématu radiační).

Jako poslední v této tabulce zbývá zmínit negativní souvislost mezi důvěrou v dezinformace o C-19 a znalostmi. Je patné, že menší znalosti se pojí s vyšší důvěrou v dezinformace. A zajímavé je, že se to projevuje dokonce i v paralelním tématu radiační; důvěra v dezinformace o C-19 zde zřejmě funguje jako indikátor obecného příklonu k dezinformacím a taková tendence pak souvisí s nižšími znalostmi i v oblasti radiační.

7.2 Asociace konceptů v oblasti reakcí

Na straně možných reakcí na mimořádnou událost vidíme také zajímavé vzorce asociací mezi jednotlivými koncepty. Nepříliš překvapivá je pozitivní asociace mezi kompliancí a vlastními opatřeními v podobě očkovaní (je důležité mít na paměti, že šetření bylo prováděno v době ještě před podzimní vlnou epidemie, během níž se přístup státu i veřejnosti k očkovaní teprve výrazně proměnil, a že očkovaní tedy bylo v době realizace průzkumu chápáno jako zcela dobrovolná aktivita bez objektivního tlaku na ni).

Za povšimnutí dále stojí negativní asociace očkovaní a indexu šíření dezinformací o C-19, když platí, že čím více člověk takové dezinformace šíří, tím spíše má negativní postoj k očkovaní.

Ohledně práce s informacemi se pak objevují již zmíněné zajímavé skutečnosti, totiž, že šíření dezinformací o C-19 pozitivně souvisí s ověřováním pravdivosti takových informací a také s mírou, v jaké člověk při sdělování těchto informací upozorňuje na to, že může jít o dezinformace. Na první pohled pozitivní výsledek, podle něž si i následovníci dezinformačních kampaní ověřují pravdivost a upozorňují své okolí na problematičnost těchto zpráv, je však možné vykreslit i v podobě negativního scénáře, kdy lidé, kteří dezinformacím nejvíce důvěřují, si jejich pravdivost ověřují (potvrzují) z dalších zdrojů, u nichž tuší, že v nich potvrzení naleznou (případně jejich pravdivost ověří tím, že v oficiálních zdrojích naleznou opak), a následně takové informace šíří s poukazem na skutečnost, že jiní lidé je (mylně) považují za dezinformace.

Jak bylo již napsáno, tato oblast si v dalších fázích výzkumu zaslouží důkladnější elaboraci, neboť zřejmě není jedno, jak a z jakých zdrojů kdo pravdivost informací ověřuje a jakým způsobem se vyjadřuje k jejich dezinformační povaze. Regresní analýza v další části zprávy tuto oblast částečně osvětlí, nicméně je zřejmé, že použité výzkumné nástroje nám dávají zatím jen první zajímavý empirický vhled do této problematiky, a že pro další fáze výzkumu bude třeba připravit detailnější dotazovací nástroje.

7.3 Působení konceptů z oblasti dispozic na oblast reakcí

Při pohledu na výsledky základní analýzy vlivu jednotlivých konceptů na straně dispozic na koncepty na straně reakcí je patrné, že významných a silnějších vztahů není v celé sadě ukazatelů tolik, jako tomu bylo u jednoduchých korelací. To může být z technického hlediska důsledkem časového nesouladu u měřených proměnných. Je třeba mít na paměti, že respondenti vypovídali o opatřeních a reakcích při začátku nebo v průběhu pandemie C-19, ale dispozice v podobě zdrojů informací, úrovně důvěry nebo znalostí se vztahují k pozdější situaci v době provedení výzkumu. Proměnnou, která z tohoto nepříliš vhodného modelu vybočuje, je ochota k očkovaní, která se vztahuje k aktuální situaci, resp. postojům respondentů v době provádění výzkumu na podzim 2021. Výsledky regresní analýzy proto musíme brát jako orientační, což pro hlavní účely tohoto úvodního průzkumu celého projektu plně postačuje.

Druhým důvodem menšího počtu významných vztahů je pak samozřejmě samotná povaha mnohonásobné regresní analýzy, která kontroluje vzájemné asociace mezi prediktory (tj. jednotlivými dispozicemi) a zamezuje tak vzniku falešných asociací ve výsledcích analýzy.

Jak je patrné, zdroje informací nemají na sledované reakce vliv s výjimkou častějšího ověřování pravdivosti společně s tím, jak narůstá sledování informačních zdrojů obecně.

Z aspektů důvěry se efekt objevuje pouze u důvěry celostátním politickým institucím, která pozitivně ovlivňuje dodržování nařízení a také ochotu k očkování.

Jak se zdá, vyšší obecná míra obav mírně oslabuje tendence šířit dezinformace do svého okolí, což může být poměrně překvapivý výsledek. (Zde je však třeba doplnit, že při použití adekvátnější lineární regresní analýzy pro proměnnou indexu šíření dezinformací, se tento efekt dostává už těsně mimo zvolenou statistickou významnost a jeho reálnou existenci je tudíž prozatím třeba brát jako ne zcela spolehlivě prokázanou). Jednoznačněji prokázanými efektivními aspekty v rámci modelu jsou úzkostnost a konspirační mentalita. Úzkostnost zjevně ovlivňuje kompliance, tedy dodržování nařízení (což může ovšem vyústit v až přehnané aktivity a panické jednání). Na druhé straně však také posiluje šíření dezinformací, stejně jako ověřování si pravdivosti takových zpráv a upozorňování ostatních, že může jít o dezinformace. Tato konstelace potvrzuje, že vyšší úzkostnost vede k intenzivnějšímu zájmu o informace a větší potřebě je předávat dále, ať už jako pravdivé (důležité, zajímavé), anebo s poukazem na možnost jejich nepravdivosti. V každém případě takové chování vede k dalšímu šíření dezinformací, zvyšování jejich viditelnosti a přitahování zájmu o ně.

Konspirační mentalita oproti tomu působí více očekávaným způsobem: výrazně snižuje ochotu k očkování, posiluje tendenci takové informace dále šířit a naopak snižuje tendence upozorňovat okolí, že může jít o dezinformace.

Podíváme-li se na koncepty již přímo se týkající konkrétní mimořádné události, je patrné, že vliv na následné reakce má jak důvěra v konkrétní dezinformace, tak míra znalostí o aktuálním riziku. Podobně jako konspirační mentalita, důvěra konkrétním dezinformacím o C-19 snižuje kompliance s vydanými nařízeními a ještě výrazně více pak i ochotu činit vlastní opatření, konkrétně zde nechat se očkovat. Vzhledem k tomu, že jde o konkrétní téma v konkrétní situaci a jedna z dezinformací se týká právě očkování, je i naměřený vztah poměrně silný. Stejně tak důvěra konkrétním dezinformacím výrazně posiluje jejich další šíření, ovšem zvyšuje také snahu ověřovat si jejich pravdivost z dalších zdrojů. A právě tento výsledek jasněji dokresluje dvojakou povahu situace, kdy lidé tvrdí, že si ověřují pravdivost dezinformací z dalších zdrojů. Zatímco pro jedny to může být snaha vyjasnit si podezření, že je informace klamavá, pro jiné tentýž postup může znamenat snahu utvrdit se v tom, že jde o informaci pravdivou.

Míra znalostí o aktuálním riziku v podobě C-19 pozitivně ovlivňuje ochotu nechat se očkovat, její vliv na ostatní zkoumané reakce se však neobjevuje.

Tabulka 5. Asociace konceptů v oblasti dispozic (Pearsonův korelační koeficient)

	Variabilita a inf. zdrojů	Expozice inf. zdrojům	Důvěra celostát. pol. inst.	Důvěra lokálním pol. inst.	Důvěra odborníkům, prof.	Důvěra mediím	Obecné obavy	Úzkostnost	Konspirační mentalita	Důvěra dezinf. o C-19	Znalosti o C-19	Znalosti o radiaci
Variabilita inf. zdrojů	1	,916	,086	,123	-,039	,103	,025	,089	-,073	-,030	,136	,096
Expozice inf. zdrojům	,916	1	,109	,148	-,004	,123	,020	,079	-,077	-,065	,162	,119
Důvěra celostát. pol. inst.	,086	,109	1	,565	,342	,294	-,086	,037	-,223	-,078	,010	,022
Důvěra lokálním pol. inst.	,123	,148	,565	1	,333	,363	-,021	-,038	-,210	-,192	,081	,048
Důvěra odborníkům, prof.	-,039	-,004	,342	,333	1	,426	,052	-,140	-,081	-,251	,174	,064
Důvěra mediím	,103	,123	,294	,363	,426	1	-,031	-,031	-,181	-,200	,151	,035
Obecné obavy	,025	,020	-,086	-,021	,052	-,031	1	,125	,279	,056	,110	,067
Úzkostnost	,089	,079	,037	-,038	-,140	-,031	,125	1	,070	,173	-,136	-,204
Konspirační mentalita	-,073	-,077	-,223	-,210	-,081	-,181	,279	,070	1	,200	-,105	-,024
Důvěra dezinf. o C-19	,030	-,065	-,078	-,192	-,251	-,200	,056	,173	,200	1	-,250	-,175
Znalosti o C-19	,136	,162	,010	,081	,174	,151	,110	-,136	-,105	-,250	1	,421
Znalosti o radiaci	,096	,119	,022	,048	,064	,035	,067	-,204	-,024	-,175	,421	1

Pozn.: Hodnoty v podbarvených buňkách jsou statisticky významné na hladině min. 0,05. Zelená barva značí pozitivní asociaci, oranžová asociaci negativní. Informace o povaze proměnných jsou uvedeny v kapitole Metodologie.

Tabulka 6. Asociace konceptů v oblasti reakcí (Spearmanův korelační koeficient)

	Kompliance - dodržování nařízení	Vlastní opatření - očkování	Šíření dezinformací (index)	Ověřování pravdivosti	Upozorňování na dezinf.
Kompliance - dodržování nařízení	1	,234	-,058	-,005	,076
Vlastní opatření - očkování	,234	1	-,202	-,093	,003
Šíření dezinformací (index)	-,058	-,202	1	,608	,404
Ověřování pravdivosti	-,005	-,093	,608	1	,531
Upozorňování na dezinf.	,076	,003	,404	,531	1

Pozn.: Hodnoty v podbarvených buňkách jsou statisticky významné na hladině min. 0,05. Zelená barva značí pozitivní asociaci, oranžová asociaci negativní. Informace o povaze proměnných jsou uvedeny v kapitole Metodologie.

Tabulka 7. Asociace dispozic a reakcí (mnohonásobná ordinální regrese)

	Kompliance - dodržování nařízení		Vlastní opatření - očkování		Šíření dezinformací (index) ⁴		Ověřování pravdivosti		Upozornění na dezinf.	
	Wald	Sig.	Wald	Sig.	Wald	Sig.	Wald	Sig.	Wald	Sig.
Variabilita inf. zdrojů	1,79	0,181	0,31	0,577	1,48	0,223	2,59	0,107	0,37	0,541
Expozice inf. zdrojům	2,08	0,149	0,30	0,582	2,35	0,125	4,43	0,035	0,20	0,652
Důvěra celostát. pol. inst.	3,98	0,046	17,05	0,000	0,37	0,544	0,48	0,487	1,34	0,248
Důvěra lokálním pol. inst.	0,05	0,819	3,38	0,066	1,55	0,213	0,56	0,453	2,02	0,155
Důvěra odborníkům, prof.	0,47	0,491	2,59	0,107	0,85	0,357	0,03	0,867	0,02	0,898
Důvěra mediím	3,64	0,056	2,83	0,092	0,53	0,466	3,29	0,070	0,69	0,405
Obecné obavy	1,05	0,305	0,24	0,621	9,54	0,002	0,00	0,955	0,27	0,600
Úzkostnost	8,27	0,004	1,45	0,228	29,28	0,000	9,97	0,002	4,39	0,036
Konspirační mentalita	0,06	0,811	6,87	0,009	8,94	0,003	1,15	0,283	6,34	0,012
Důvěra dezinf. o C-19	3,95	0,047	34,99	0,000	68,69	0,000	16,14	0,000	0,96	0,328
Znalosti o C-19	0,45	0,502	20,14	0,000	2,66	0,103	0,03	0,866	0,10	0,757

Pozn.: Hodnoty v podbarvených buňkách jsou statisticky významné na hladině min. 0,05. Zelená barva značí pozitivní asociaci, oranžová asociaci negativní. Informace o povaze proměnných jsou uvedeny v kapitole Metodologie.

⁴ S ohledem na kvantitativní povahu proměnné *index šíření dezinformací* by pro danou analýzu byla vhodnější metoda mnohonásobné lineární regrese. Pro zachování konzistentního zobrazení výsledků v tabulce však jsou i zde uvedeny koeficienty ordinální regresní analýzy. Věcně mezi výsledky obou analýz není rozdíl; s výjimkou efektu faktoru obecných úvah, který se při použití lineární regrese dostává za zvolenou hranici statistické významnosti (0,080) s koeficientem Beta ve výši -0,069.

8 SOUHRN A ZÁVĚRY

Cíle úvodního dotazníkového šetření v prvním roce projektu, kterými bylo (1) připravit nástroje (otázky) pro dotazníková šetření v dalších fázích řešení projektu, (2) ověřit fungování těchto nástrojů na příkladu podobné, reálně probíhající mimořádné situace pandemie C-19 a (3) využít výsledky tohoto šetření k odhalení paralel sociálních situací a reakcí obyvatel v případě skutečné a hypotetické mimořádné události, byly naplněny. Analýza výsledků potvrdila řadu předpokladů vyjádřených v úvodním konceptuálním modelu, některá očekávání problematizovala, resp., ukázala na nutnost jejich odlišného nebo detailnějšího zpracování, a vyprodukovala několik nových výzkumných otázek nebo doplnění těch stávajících.

Jak se zdá, navržený konceptuální model je v principu vhodný pro další elaboraci a testování dílčích oblastí a vztahů. Na úrovni jednotlivých konceptů a dílčích vztahů mezi nimi pak lze formulovat následující shrnující závěry.

Důležitou oblastí, která jde napříč jednotlivými oblastmi konceptuálního schématu, je informovanost a práce s informacemi. Zdroje informací, které lidé běžně sledují, u nich svým dlouhodobým působením vytvářejí dispozice, které se projeví v případě vzniku mimořádné události. Vyšší míra využívání zdrojů informací se pojí například se silnější důvěrou důležitým aktérům, lepšími znalostmi o obou sledovaných nebezpečích (C-19 a radiace), ale například také vyšší mírou úzkostnosti. Současně jsou však právě tyto zdroje informačním kanálem, ze kterého lidé získávají informace o aktuální situaci, a které tak ovlivňují jejich bezprostřední reakce. Jednotlivými kanály přitom mohou být veřejnosti sdělovány jak informace oficiální, tak neoficiální, jak pravdivé, tak nepravdivé, tedy dezinformace. Reakce na ně mohou být velmi různorodé a dopady někdy i překvapivé. Z provedeného výzkumu proto mimo jiné plyne, že oblasti práce s informačními zdroji a informacemi obecně, bude třeba věnovat v průběhu projektu detailnější pozornost.

Prozatím je například potvrzeno, že zájem ověřit si pravdivosti ve chvíli, kdy se člověk setká se zprávou, kterou může považovat za dezinformaci, zvyšuje úzkostnost a také samotná důvěra dezinformacím. Nicméně jak bylo v průběhu analýz upozorňováno, ověřování si pravdivosti nemusí být v našem výzkumu totéž, co bychom označili za kritickou schopnost nebo analytické myšlení. Ve skutečnosti se může jednat o snahu utvrdit se pomocí dalšího příbuzného zdroje v již zaujatém stanovisku. Podobné je to i s upozorňováním svého okolí na skutečnost, že může jít v případě určité zprávy o dezinformaci. Tuto tendenci prokazatelně snižuje konspirační mentalita a zvyšuje úzkostnost. Nicméně jak se zdá, k rizikovému šíření dezinformace může docházet i v případě, kdy mluvčí současně se zprávou sděluje, že možná jde o dezinformaci, stejně jako když mluvčí zprávě věří a označení za dezinformaci oficiálními zdroji používá jako argument prokazující platnost této informace. Jak bylo ve zprávě opakovaně řečeno, tato oblast si do dalších fází výzkumu zaslouží detailnějšího rozpracování a například tedy vedle samotného působení informačních zdrojů bude zřejmě vhodné zařadit další psychologický koncept schopnosti kritického, analytického myšlení.

Konečně celkovou tendenci k šíření dezinformačních zpráv (měřeno indexem šíření) posiluje dle očekávání konspirační mentalita, důvěra v dezinformace a zejména úzkostnost. Potvrzuje se tedy, že úzkostnost sama o sobě může být významným činitelem jak v rovině vlastních opatření (s rizikem panického jednání), tak v oblasti šíření dezinformací, byť by to bylo v dobré víře varovat před možným nebezpečím.

Konceptem, který souvisí s informováním a který se vynořil v průběhu diskusí nad pracovními výsledky analýz, je oficiální komunikace. Tedy to zda, jakým způsobem a jakými kanály o aktuální situaci informují odpovědné instituce, např. jaký dopad by mělo informování o možných scénářích vývoje, a to obzvláště v situaci velké nejistoty a značné variabilitě možných scénářů (např. při ne zcela známé povaze nebo nebezpečnosti hrozby). Místo tohoto konceptu ve schématu bude tedy vhodné v budoucnu také ověřit.

Důvěra autoritám je důležitá ve dvou rovinách. Na jedné straně se prokázalo, že je provázána s takovými jevy, jako je úzkostnost, konspirační vidění světa, důvěra dezinformacím, nebo v případě již existující mimořádné situace C-19 také se znalostmi, které o daném nebezpečí lidé mají. Každý ze zkoumaných aktérů přitom má v tomto schématu svou úlohu a určitý význam. Na druhé straně ovšem, v konkrétní mimořádné situaci pandemie C-19, se jako jediný významný aktér důvěry jeví být celostátní politické instituce. Právě důvěra jim ovlivňuje ochotu obyvatel dodržovat opatření nebo činit svá vlastní; důvěra ostatním aktérům v tomto, zdá se, nehraje roli. Je však nutno mít na paměti, že tento výsledek odpovídá pandemické situaci a období dominance tématu onemocnění C-19 jako nejsilněji vnímané hrozby. Ačkoliv ve veřejném prostoru i v této době působí aktéři ze všech sledovaných skupin, právě celostátní politické instituce, zejména vláda a ministerstva, jsou těmi, kteří oficiálně informují, zavádějí opatření a celkově detailně organizují chod společnosti. Je tudíž pochopitelné, že právě od nich a od důvěry k nim lidé odvíjejí své jednání. Je možné, že v případě jiného druhu mimořádné situace, v níž by dominantním aktérem byla jiná instituce, by struktura důvěry a jejího vlivu na obyvatele mohla být odlišná.

Jako nepřilíš přínosný se v rámci schématu prozatím jeví koncept obecných obav, jejichž index silněji nesouvisí s koncepty, u nichž bychom to mohli očekávat, a který tedy příliš nepřispívá k rozlišení obyvatel z hlediska jejich dispozic ve chvíli vzniku mimořádné situace. Je možné, že v podobě našeho měření jde o hlubší osobnostní rys; že lidé mají určitou víceméně konstantní míru obav, které se ve chvíli ohrožení pouze koncentrují k určitému podnětu, a současně s tím se oslabí obavy z ostatních. Tedy, že například z hlediska změn v čase dochází spíše k substituci než ke kumulaci. Tomu napovídají výsledky o oslabení obav z radiace a navýšení obav z epidemie v období probíhající pandemie C-19. Tuto hypotézu snad do dalších fází výzkumu pomůže projasnit detailnější sekundární analýza existujících dlouhodobých výzkumů, a případně pak opakování měření v dalších letech. Pro hypotézu substituce by nasvědčovala konstantní míra celkového indexu a proměny výše obav u jednotlivých položek, pro hypotézu kumulace pak změna v hodnotě celkového indexu.⁵

Naopak jako velmi vhodné a užitečné koncepty se ukazují být úzkostnost a konspirační mentalita, které očekávatelným, a pro další výzkum velmi zajímavým, způsobem souvisejí s dalšími faktory. Oba se například pojí s vyšší mírou obecných obav, s vyšší důvěrou dezinformacím a současně s nižší úrovní znalostí o aktuálně probíhající rizikové situaci (C-19). Konspirační mentalita navíc sama o sobě souvisí s nižší důvěrou všem důležitým aktérům a úzkostnost se pojí s nižší důvěrou odborníkům a slabšími znalostmi i u tématu, které zrovna není aktuální (radiace). Do dalších fází je inspirativním také náznak, že zatímco konspirační mentalita se pojí s nižší mírou využívání informačních zdrojů, úzkostnost naopak s vyšší mírou jejich využívání.

⁵ Nelze také vyloučit systematickou chybu měření, tj. že může jít o artefakt měření pomocí daného výzkumného nástroje (baterie položek), konkrétně efektu známého jako range-frequency bias, tj. tendence respondentů využít v tomto formátu dotazů všechny varianty odpovědí.

Kompliance, tedy ochota dodržovat platná oficiální opatření je zvyšována důvěrou v celostátní politické instituce, ještě více ji však navyšuje úzkostnost obyvatel. Právě efekt úzkostnosti přitom může být dvojsečný, neboť v krajních případech se může jednat až o dodržování přehnané, resp. činění opatření na úrovni paniky. Naopak to, do jaké míry lidé věří v pravdivost konspiračních teorií, snižuje jejich ochotu dodržovat opatření.

Činění vlastních, dobrovolných opatření, které v našem výzkumu představovala ochota nechat se očkovat, je nejvíce posilováno důvěrou v celostátní politické instituce a dále pak vyššími znalostmi o C-19. Naopak záměr k takovému jednání oslabuje konspirační mentalita a zejména pak důvěra dezinformačním teoriím.

Konečně, sledována byla také důvěra konkrétním dezinformacím o C-19. Jak se ukázalo, velká část obecné populace tyto dezinformace nezaznamenala, další, poměrně velká, nedokázala jejich pravdivost posoudit. Největší část populace jejich pravdivost jednoznačně odmítá, a naopak takových, kteří jsou o jejich pravdivosti silně přesvědčeni, jsou pouze jednotky procent. Náchylnější k důvěře dezinformacím jsou přitom lidé s nižší důvěrou důležitým aktérům, s menšími znalostmi o C-19, a naopak s vyšší mírou úzkostnosti a tendencí vidět svět optikou konspiračních teorií.

Znalostní otázky vytvořené pro sledování míry znalostí o dvou klíčových tématech projektu, tedy nemoci C-19 a radiaci, fungují vhodným způsobem a do dalších fází výzkumu je bude třeba upravovat jen minimálně.

9 PŘÍLOHA: DOTAZNÍK – POUŽITÉ KONCEPTY

PI.1 „Řekněte prosím, důvěřujete

ROZHODNĚ DŮVĚŘUJE	SPÍŠE DŮVĚŘUJE	SPÍŠE NEDŮVĚŘUJE	ROZHODNĚ NEDŮVĚŘUJE	NEVÍ
1	2	3	4	9
a) Prezidentovi republiky,				1 2 3 4 9
b) Vládě ČR,				1 2 3 4 9
c) Poslanecké sněmovně ČR,				1 2 3 4 9
d) Senátu ČR,				1 2 3 4 9
e) svému krajskému zastupitelstvu,				1 2 3 4 9
f) svému obecnímu zastupitelstvu				1 2 3 4 9
p) starostovi Vaší obce či městské části,				1 2 3 4 9
q) hejtmanovi Vašeho kraje (primátorovi, pokud žijete v Praze),				1 2 3 4 9
x) Ministerstvu vnitra,				1 2 3 4 9
y) Ministerstvu zdravotnictví.“				1 2 3 4 9

PO.8a „Řekněte, prosím, důvěřujete, nebo nedůvěřujete

ROZHODNĚ DŮVĚŘUJE	SPÍŠE DŮVĚŘUJE	SPÍŠE NEDŮVĚŘUJE	ROZHODNĚ NEDŮVĚŘUJE	NEVÍ
1	2	3	4	9
b) policii ČR,				1 2 3 4 9
c) armádě,				1 2 3 4 9
d) tisku,				1 2 3 4 9
e) televizi,				1 2 3 4 9
f) rádiu,				1 2 3 4 9
g) vědcům,				1 2 3 4 9
h) zdravotníkům,				1 2 3 4 9
i) hasičskému záchrannému sboru,				1 2 3 4 9
j) obyčejným lidem,				1 2 3 4 9
k) Státnímu úřadu pro jadernou bezpečnost (SÚJB).“				1 2 3 4 9

RA.1 „Jak velkou hrozbu, podle Vás, v současné době představují v České republice následující skutečnosti? Použijte rozmezí od 0 do 10, kde 0 znamená NAPROSTO ŽÁDNOU HROZBU a 10 NAPROSTO ZÁSADNÍ HROZBU.

NAPROSTO ŽÁDNÁ HROZBA					NAPROSTO ZÁSADNÍ HROZBA					NEVÍ											
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99										
a) dlouhodobé výkyvy počasí, např. dlouhodobé sucho, dlouhodobě extrémně vysoké nebo nízké teploty apod.,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
b) dlouhodobý výpadek internetu, mobilních sítí nebo telefonu,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
c) válečný konflikt,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
d) nárůst chudoby,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
e) manipulace s informacemi v médiích,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
f) účast extremistických politických stran ve vládě,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
g) epidemie.“										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

POKYN: UKAŽTE DOTÁZANÉMU MOŽNOSTI ODPOVĚDÍ NA KARTĚ RA.2. MŮŽE VYBRAT AŽ 3 ODPOVĚDI.

RA.2 „Uveďte, kterých z následujících ohrožení České republiky se nejvíce obáváte.“

NEVÍ = 99

1. OHROŽENÍ: 2. OHROŽENÍ: 3. OHROŽENÍ:

RA.3 „Jak často v běžném životě zažíváte následující pocity?“

NIKDY										NEUSTÁLE		NEVÍ									
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99										
a) Cítíte nervozitu, úzkost nebo pocit, že jste na hraně,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
b) nedokážete se přestat se obávat nebo dostat obavy pod kontrolu,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
c) cítíte nadměrné obavy kvůli různým věcem,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
d) máte potíže se uvolnit,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
e) cítíte takový neklid, že těžko dokážete klidně sedět,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
f) snadno se rozzlobíte nebo jste podrážděný,										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
g) cítíte strach, jako kdyby se mělo stát něco hrozného.“										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

RA.4 „Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími tvrzeními:

ROZHODNĚ NESOUHLASÍ										ROZHODNĚ SOUHLASÍ		NEVÍ									
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99										
a) Ve světě se děje mnoho velmi důležitých věcí, o nichž se veřejnost nikdy nedozví.										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
b) Politici nám obvykle nesdělují skutečné motivy svých rozhodnutí.										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
c) Vládní úřady pečlivě sledují všechny občany.										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
d) Události, které na povrchu nijak nesouvisí, jsou často výsledkem tajných činností.										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
e) Existují tajné organizace, které významně ovlivňují politická rozhodnutí.“										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

RA.5 „Jsou podle Vás následující výroky pravdivé, nebo nepravdivé?“

PRAVDIVÝ	NEPRAVDIVÝ	NEVÍ
1	2	9
a) Za běžných okolností je ozáření osob od přírodních zdrojů radioaktivity mnohonásobně vyšší než od zdrojů vytvořených lidmi.	1	2 9
b) Při radiační havárii je jakákoli snaha o ochranu zbytečná.	1	2 9
c) Při radiační havárii může mít vliv na šíření radioaktivních látek počasí.	1	2 9
d) Radioaktivní záření může způsobit nádorové onemocnění.	1	2 9
e) Radioaktivní záření může způsobit migrénu.	1	2 9
f) Radioaktivní záření může způsobit popáleniny.	1	2 9
g) Když se dozvíte o radiační havárii, je správné ukryt se v nejbližší budově.	1	2 9
h) Při pobytu v zamořeném území je potřeba si kromě dýchacích cest chránit nekryté části těla.	1	2 9
i) Při pohybu v území zamořeném radioaktivitou lze zabránit vdechování radioaktivních částic nasazením plynové masky.	1	2 9
j) Po radiační havárii je bezpečné konzumovat potraviny v kovových obalech.	1	2 9
k) Radioaktivní látky, které se během nehody dostaly do potravin a vody, lze zničit (odstranit) varem.	1	2 9
l) Jodové tablety jako ochrana před zářením se mohou použít výhradně na doporučení krizového štábu.“	1	2 9

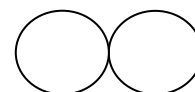
RA.6 „Jsou podle Vás následující výroky pravdivé, nebo nepravdivé?“

PRAVDIVÝ	NEPRAVDIVÝ	NEVÍ
1	2	9
a) Onemocnění COVID-19 je možné prodělat vícekrát.	1	2 9
b) Onemocnění COVID-19 se šíří výhradně vzduchem.	1	2 9
c) Virus způsobující COVID-19 se šíří i mateřským mlékem.	1	2 9
d) Mezi příznaky onemocnění COVID-19 patří ztráta chuti a čichu.	1	2 9
e) Přibližně 5 % lidí (tj. každý dvacátý), kterým je kolem 65 let a onemocní COVID-19, na něj umírá.	1	2 9
f) Některé příznaky COVID-19 mohou přetrvávat i dlouhé měsíce po prodělání nemoci.	1	2 9
g) Při nakažení virem způsobujícím COVID-19 je osoba infekční pro své okolí po 12 hodinách.	1	2 9
h) Větrání v místnosti snižuje pravděpodobnost nakažení virem způsobujícím COVID-19.	1	2 9
i) Isoprinosine je účinným lékem proti COVID-19.	1	2 9
j) Očkování proti COVID-19 je zcela zbytečné pro lidi, kteří již nemoc prodělali.	1	2 9
k) Proti onemocnění COVID-19 pomáhá zvyšování imunity pomocí konzumace vitamínů.	1	2 9
l) Očkování proti COVID-19 může způsobit samotnou nemoc.“	1	2 9

RA.7 „Když si vzpomenete na to, jaké bylo Vaše jednání v úplně prvních měsících pandemie COVID-19 v roce 2020. Řekl byste, že jste tehdy v reakci na pandemii:

- Nedělal žádná opatření, 1
 dělal opatření v menší míře, než bylo v té době nařízeno, . 2
 dělal opatření přibližně v takové míře, jak byla nařízena, 3
 dělal opatření ve větší míře, než bylo v té době nařízeno, 4
 dělal i další různá opatření, o kterých jste se dozvěděl a přišla Vám v té době užitečná.“ 5
 NEVÍ 9

RA.8 „Co Vás vedlo k tomu, že jste [ODPOVĚĚ Z PŘEDCHOZÍ OTÁZKY]? Jaké jste k tomu měl důvody?“

OZ.61 „V České republice byly schváleny očkovací látky proti onemocnění COVID-19 způsobené novým typem koronaviru SARS-CoV-2 a začalo očkování,

které je pro všechny občany ČR dobrovolné a zdarma. Necháte se Vy osobně

proti onemocnění COVID-19 očkovat?

- Rozhodně necháte, . 1
 spíše necháte, . 2
 spíše nenecháte, 3
 rozhodně nenecháte, 4
 už jste naočkovaný, ale jen 1. dávkou, 5
 už jste kompletně naočkovaný (obě dávky u dvoudávkové vakcíny, nebo jedna dávka u jednodávkové vakcíny).“ 6
 NEVÍ 9

RA.9 „Pokud jste někdy slyšel následující informace nebo názory, považujete je za pravdivé nebo nepravdivé?“

ZCELA NEPRAVDIVÉ											ZCELA PRAVDIVÉ	NIKDY O TOM NESLYŠEL	NEVÍ											
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99												
a) Za pandemií koronaviru COVID-19 stojí Bill Gates.												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
b) Šíření epidemie COVID-19 souvisí se sítěmi 5G.												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
c) Očkováním proti COVID-19 se do našich těl implantuje čip.“												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99

FILTR: POKLÁDEJTE TĚM, KTEŘÍ V PŘEDCHOZÍ OTÁZCE ODPOVĚĚLI MOŽNOSTMI 0 AŽ 10.

RA.10 „Co jste v situacích, kdy jste tyto informace někde slyšel nebo četl, obvykle udělal?“

NIKDY											POKAŽDĚ	NEVÍ											
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99												
a) Předával jste informace dál, sdílel, protože jste je považoval za zajímavé?												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
b) Předával jste informace dál, sdílel, protože jste je považoval za důležité?												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
c) Ověřoval jste si pravdivost informací z jiných zdrojů.												0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

d) Upozornil jste někoho dalšího, že může jít o dezinformace.	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 99
e) Upozornil jste někoho dalšího, že dané informace mohou být pravdivé."	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 99

RA.11 „A jak často sledujete nebo čtete zprávy z následujících zdrojů?

MNOHOKRÁT DENNĚ (VÍCE NEŽ 2X)	1 – 2x DENNĚ	NĚKOLIKRÁT TÝDNĚ	PŘIBLIŽNĚ JEDNOU TÝDNĚ	MÉNĚ ČASTO	NIKDY	NEVÍ
1	2	3	4	5	6	9
a) Televize jako Nova, Prima, Barrandov,				1 2 3 4 5 6 9		
b) veřejnoprávní média – Česká televize a Český rozhlas,				1 2 3 4 5 6 9		
c) deníky jako Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo, Deník, MF DNES,				1 2 3 4 5 6 9		
d) deníky jako Blesk, Aha,				1 2 3 4 5 6 9		
e) týdeníky jako Respekt, Reflex, Téma a jejich webové verze,				1 2 3 4 5 6 9		
f) rádia jako Impuls, Frekvence 1, Evropa 2,				1 2 3 4 5 6 9		
g) zpravodajské weby jako iDNES, Novinky, Aktuálně, Ihned,				1 2 3 4 5 6 9		
h) zpravodajské weby jako Echo24, Deník N, Deník Referendum, Forum 24,				1 2 3 4 5 6 9		
i) zpravodajské weby jako Parlamentní listy, Aeronet, Sputnik, AC24,				1 2 3 4 5 6 9		
j) zahraniční servery a média – BBC, CNN, NY Times, apod.,				1 2 3 4 5 6 9		
k) sociální sítě,				1 2 3 4 5 6 9		
l) zprávy nebo odkazy na zprávy, které Vám chodí do e-mailu od známých."				1 2 3 4 5 6 9		

10 PŘÍLOHA: TECHNICKÁ ZPRÁVA Z VÝZKUMU

Název výzkumu:	Naše společnost 21-09
Realizátor:	Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Termín terénního šetření:	11. 9. – 8. 10. 2021
Výběr respondentů:	Kvótní výběr
Kvótní znaky:	Kraj (NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání
Vážení dat:	Vzdělání X NUTS 2, věk X NUTS 2, pohlaví X kraj, velikost místa bydliště X věk, vzdělání X věk
Zdroj dat pro kvótní výběr a vážení dat:	Český statistický úřad
Reprezentativita:	Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Velikost výběru:	1200
Počet dotázaných:	915
Počet tazatelů:	117
Metoda sběru dat:	Osobní rozhovor tazatele s respondentem – kombinace dotazování PAPI (75 %) a CAPI (25 %)
Výzkumný nástroj:	Standardizovaný dotazník
Počet proměnných:	290
Zpracoval:	Martin Spurný

STRUKTURA VÝBĚROVÉHO SOUBORU (VÁŽENÁ DATA)

	Rozložení obyvatelstva ČR		Výběrový soubor	
	<i>rel.</i>		<i>abs.</i>	<i>rel.</i>
CELÝ SOUBOR	100,0		951	100,0
POHLAVÍ				
Muži	48,8		450	49,2
Ženy	51,2		465	50,8
VĚK				
15 – 19 let	5,2		48	5,3
20 – 29 let	13,5		121	13,3
30 – 44 let	27,7		249	27,3
45 – 59 let	23,0		212	23,3
60 a více let	30,6		281	30,8
VZDĚLÁNÍ				
Základní	13,8		125	13,7
Střední bez maturity	33,9		294	32,3
Střední s maturitou	33,7		313	34,4
Vysokoškolské	18,6		179	19,6
VELIKOST MÍSTA BYDLIŠTĚ				
do 799 obyvatel	13,6		126	13,8
800 – 1999 obyvatel	13,1		124	13,5
2000 – 4999 obyvatel	12,1		111	12,1
5000 – 14999 obyvatel	14,0		129	14,1
15000 – 29999 obyvatel	10,1		93	10,2
30000 – 79999 obyvatel	11,5		96	10,5
80000 – 999999 obyvatel	13,4		123	13,4
1000000 a více obyvatel	12,2		114	12,4
KRAJE				
Praha	12,2		114	12,4
Středočeský	12,5		117	12,8
Jihočeský	6,0		58	6,3
Plzeňský	5,5		51	5,6
Karlovarský	2,8		26	2,8
Ústecký	7,7		71	7,8
Liberecký	4,1		39	4,3
Královehradecký	5,2		48	5,2
Pardubický	4,9		46	5,0
Vysočina	4,8		45	4,9
Jihomoravský	11,2		106	11,6
Olomoucký	6,0		36	3,9
Zlínský	5,6		52	5,7
Moravskoslezský	11,5		107	11,7

STRUKTURA VÝBĚROVÉHO SOUBORU (NEVÁŽENÁ DATA)

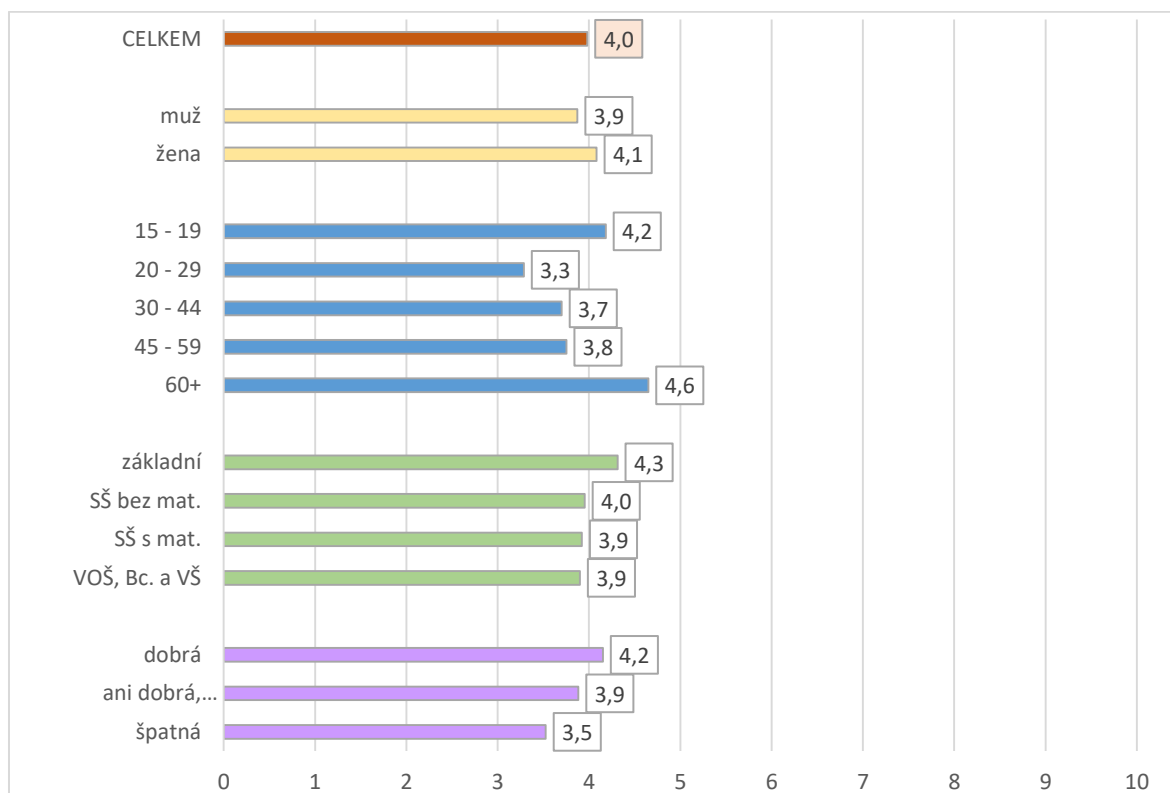
	Rozložení obyvatelstva ČR		Výběrový soubor	
	<i>rel.</i>	<i>abs.</i>	<i>rel.</i>	<i>abs.</i>
CELÝ SOUBOR	100,0	951	100,0	
POHLAVÍ				
Muži	48,8	444	48,5	
Ženy	51,2	471	51,5	
VĚK				
15 – 19 let	5,2	52	5,7	
20 – 29 let	13,5	107	11,7	
30 – 44 let	27,7	265	29,0	
45 – 59 let	23,0	217	23,7	
60 a více let	30,6	273	29,9	
VZDĚLÁNÍ				
Základní	13,8	119	13,0	
Střední bez maturity	33,9	286	31,4	
Střední s maturitou	33,7	311	34,1	
Vysokoškolské	18,6	196	21,5	
VELIKOST MÍSTA BYDLIŠTĚ				
do 799 obyvatel	13,6	87	9,5	
800 – 1999 obyvatel	13,1	111	12,1	
2000 – 4999 obyvatel	12,1	90	9,8	
5000 – 14999 obyvatel	14,0	141	15,4	
15000 – 29999 obyvatel	10,1	113	12,3	
30000 – 79999 obyvatel	11,5	164	17,9	
80000 – 999999 obyvatel	13,4	99	10,8	
1000000 a více obyvatel	12,2	110	12,0	
KRAJE				
Praha	12,2	110	12,0	
Středočeský	12,5	112	12,2	
Jihočeský	6,0	93	10,2	
Plzeňský	5,5	22	2,4	
Karlovarský	2,8	12	1,3	
Ústecký	7,7	90	9,8	
Liberecký	4,1	22	2,4	
Královehradecký	5,2	34	3,7	
Pardubický	4,9	42	4,6	
Vysočina	4,8	80	8,7	
Jihomoravský	11,2	98	10,7	
Olomoucký	6,0	12	1,3	
Zlínský	5,6	80	8,7	
Moravskoslezský	11,5	108	11,8	

Pozn.: Možný rozdíl mezi celkovým počtem dotázaných a součtem dotazníků v jednotlivých kvótních znacích je způsoben nezodpovězením otázky.

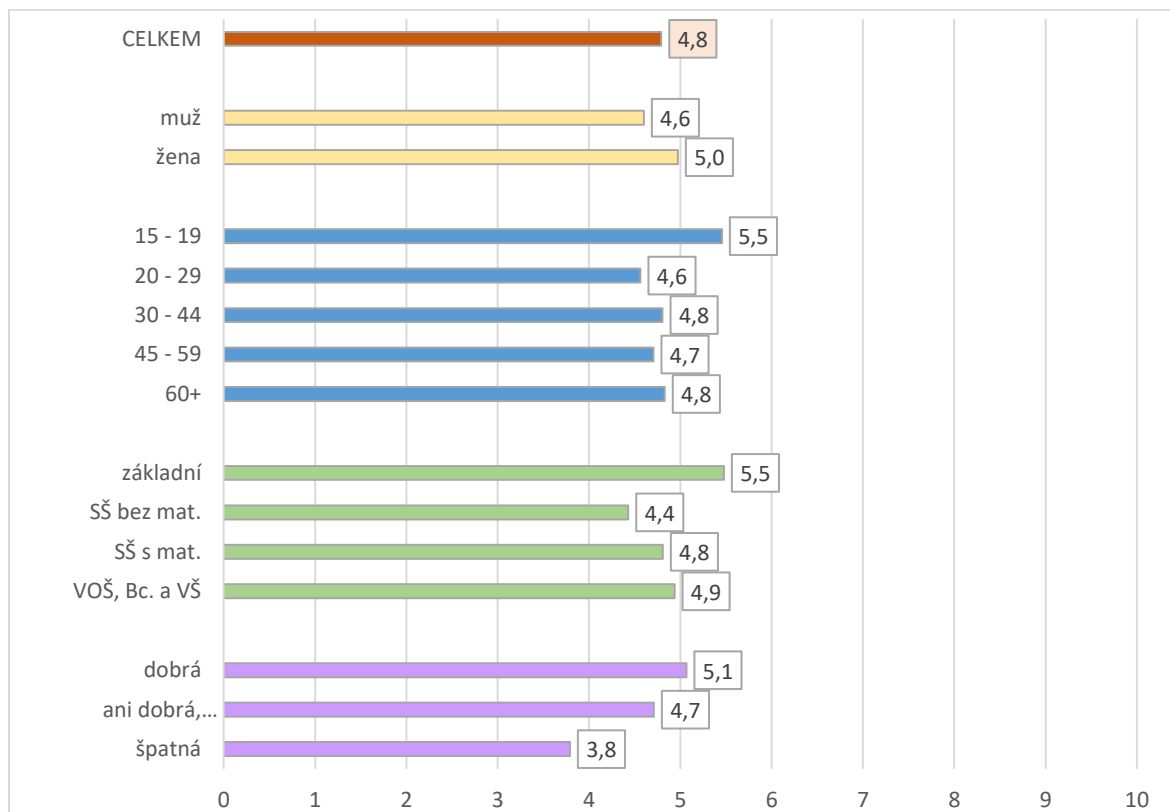
11 PŘÍLOHA: VÝSLEDKY V ZÁKLADNÍCH SOCIODEMOGRAFICKÝCH SKUPINÁCH OBYVATEL

Grafy obsahují výše sledovaných ukazatelů (indexy, skóry) CELKEM za celou populaci a dále pak v jednotlivých podskupinách obyvatel podle pohlaví, věku, vzdělání a životní úrovně.

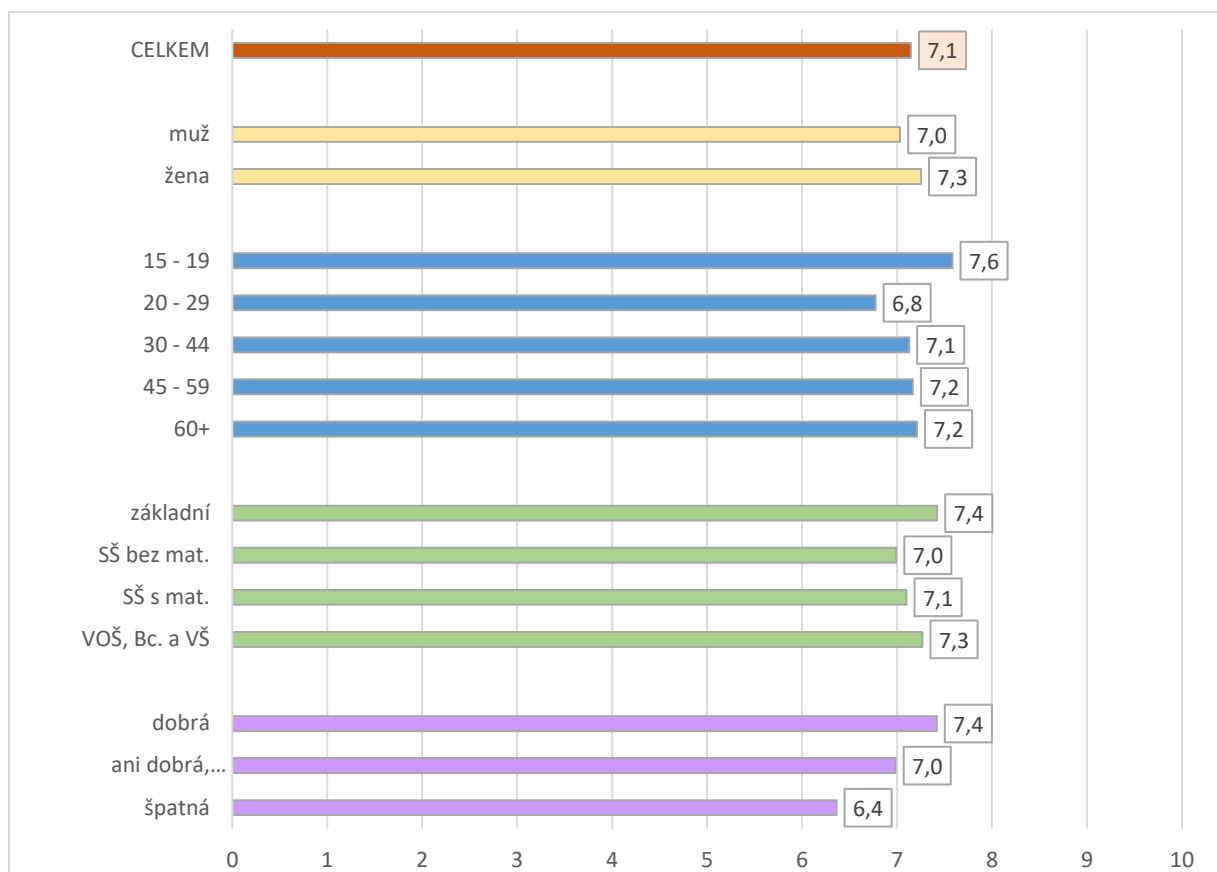
Graf P.01 Důvěra celostátním politickým institucím (index 0-10)

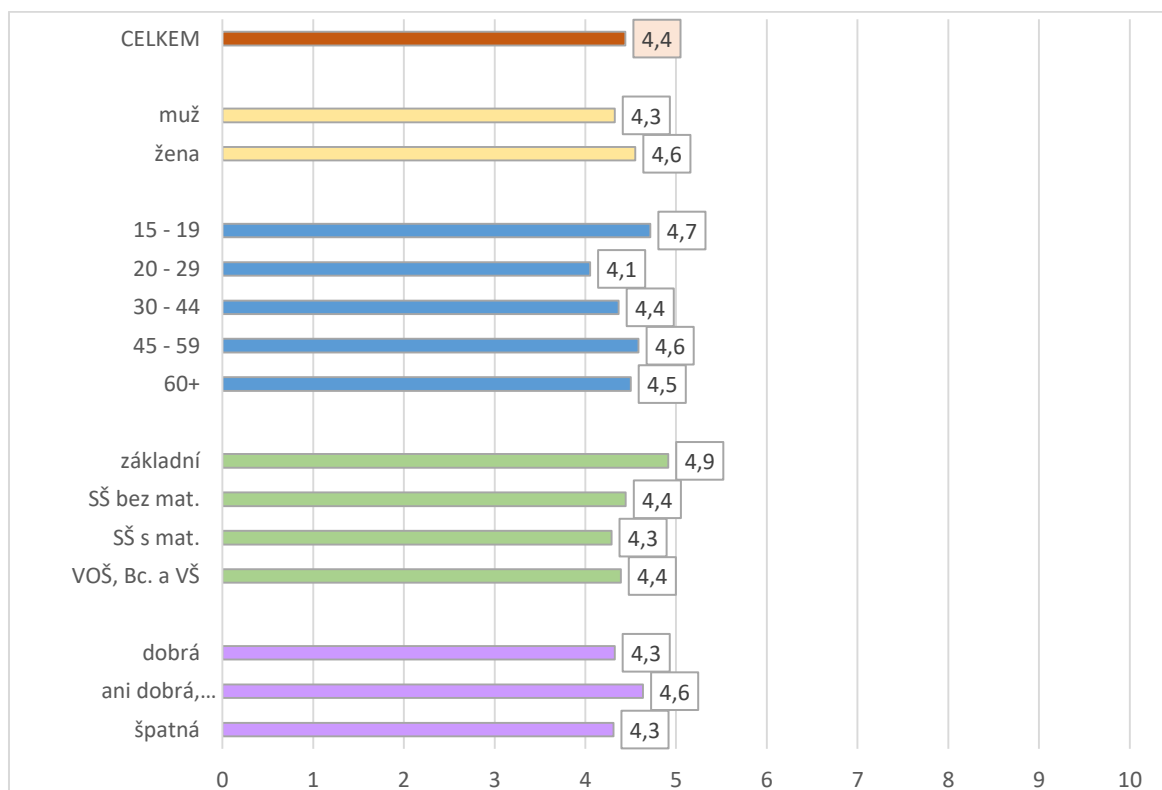
Graf P.02 Důvěra lokálním politickým institucím (index 0-10)

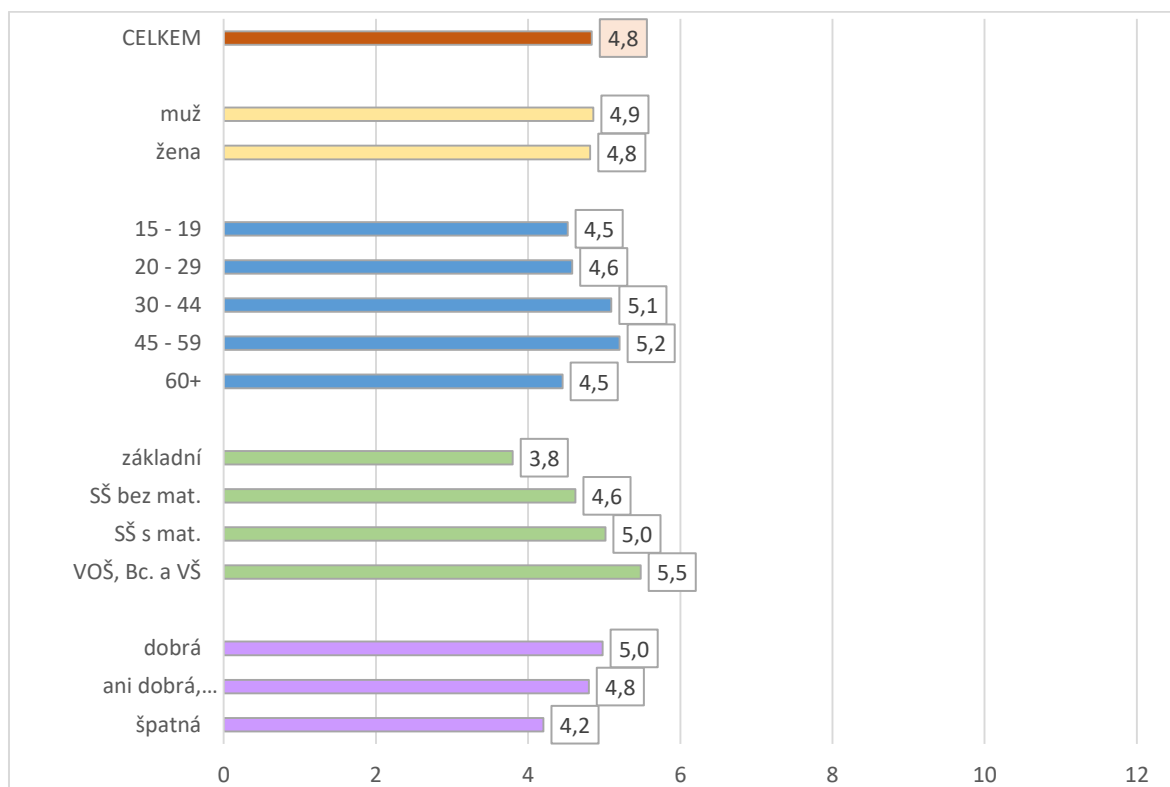
Graf P.03 Důvěra profesionálům, odborníkům (index 0-10)

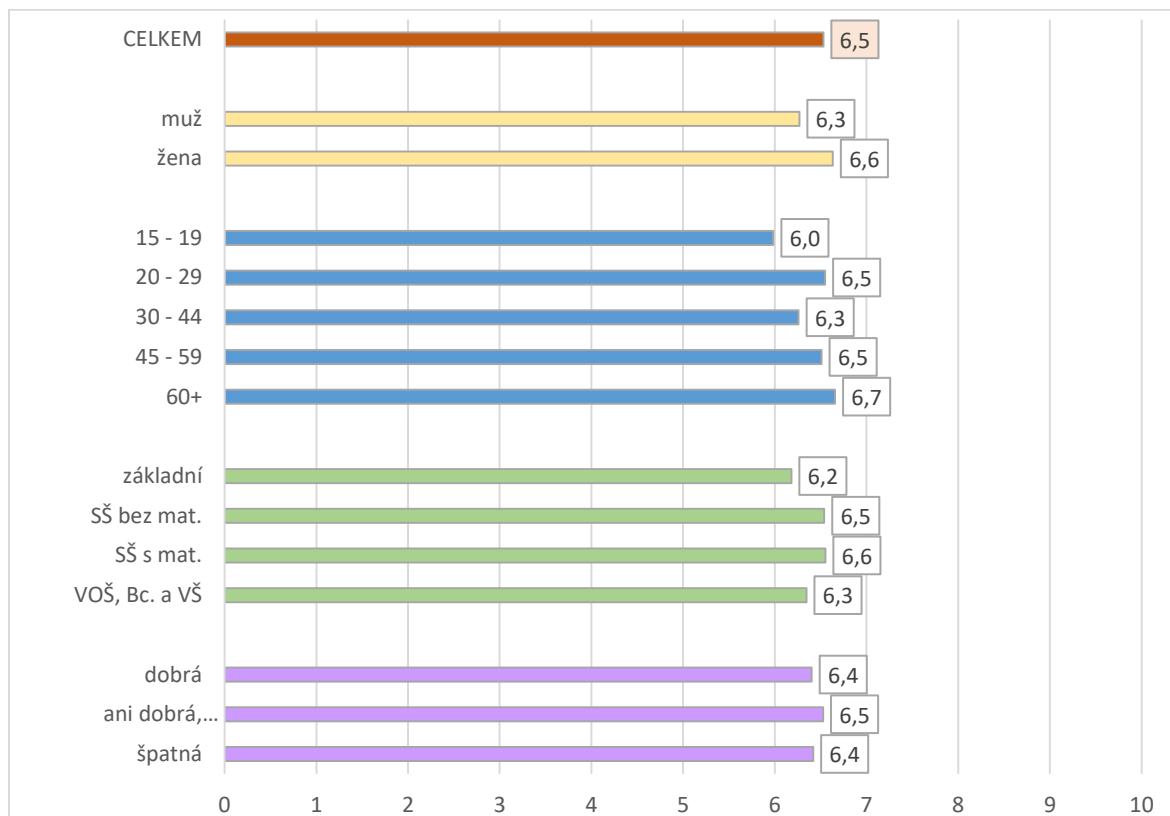
Graf P.04 Důvěra mediím (index 0-10)

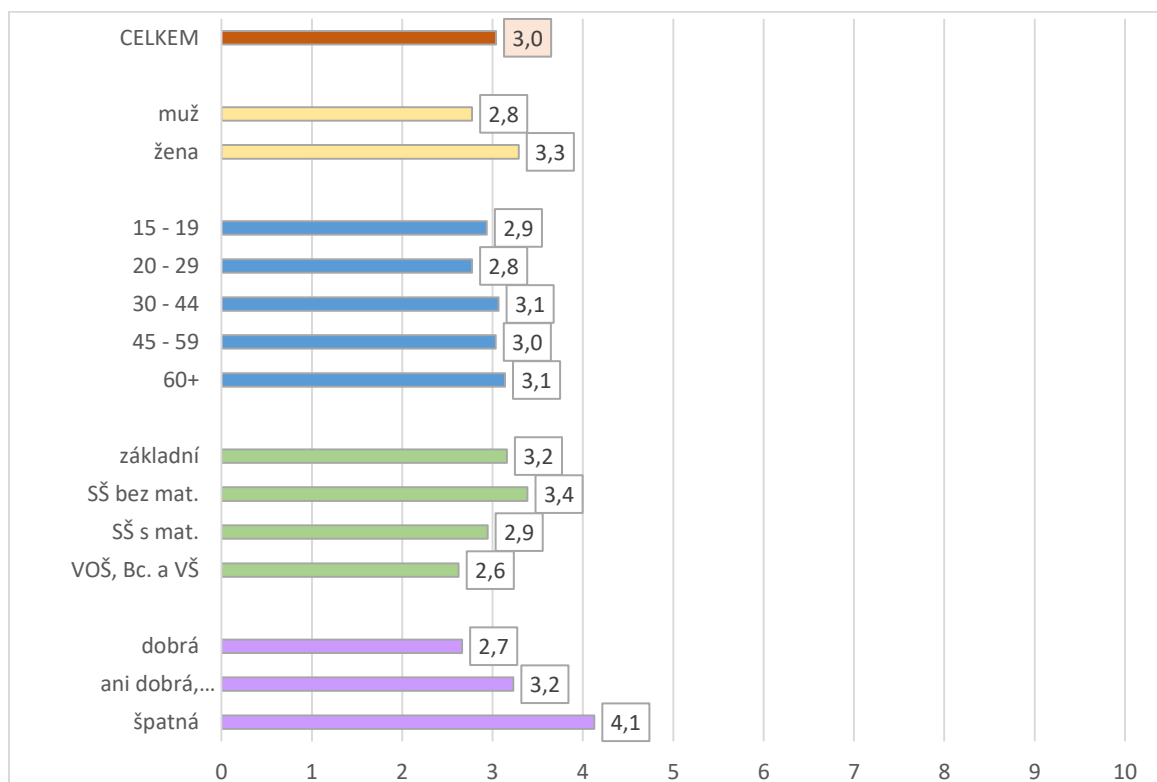
Graf P.05 Variabilita zdrojů informací - počet využívaných alespoň jednou týdně (skór 0-12)

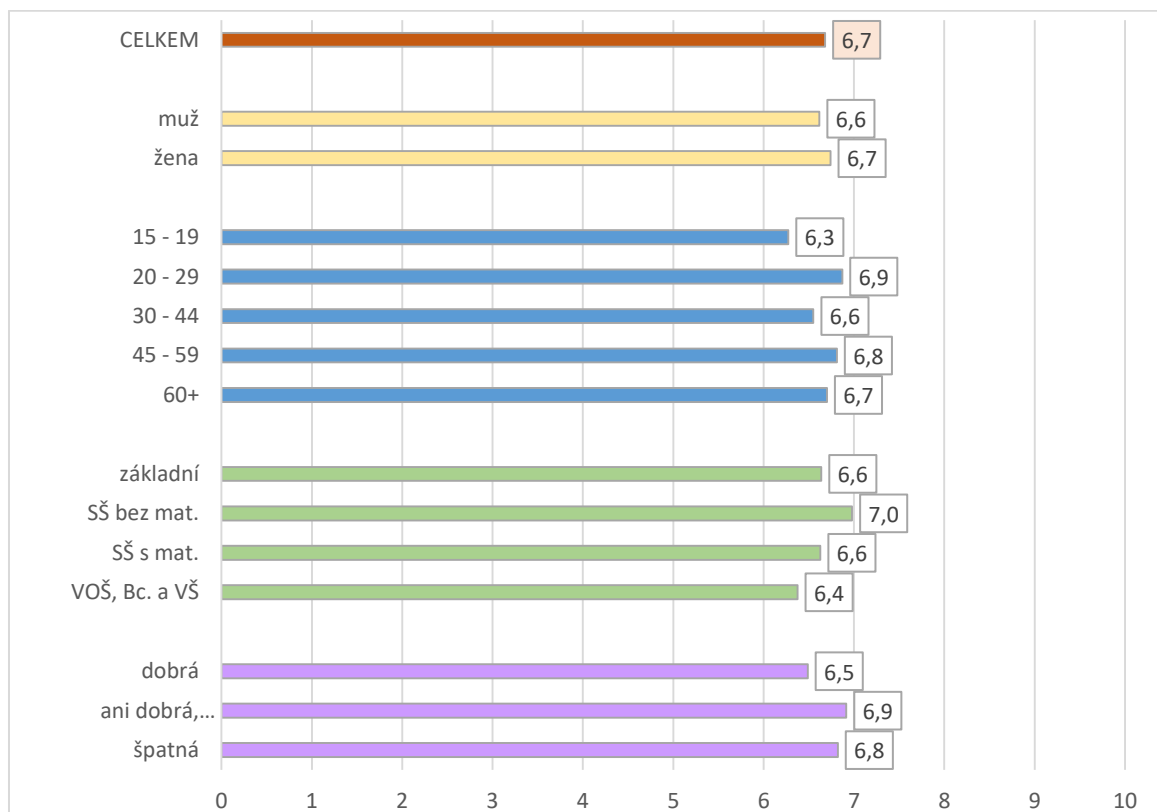
Graf P.06 Obecná míra obav (index 0-10)

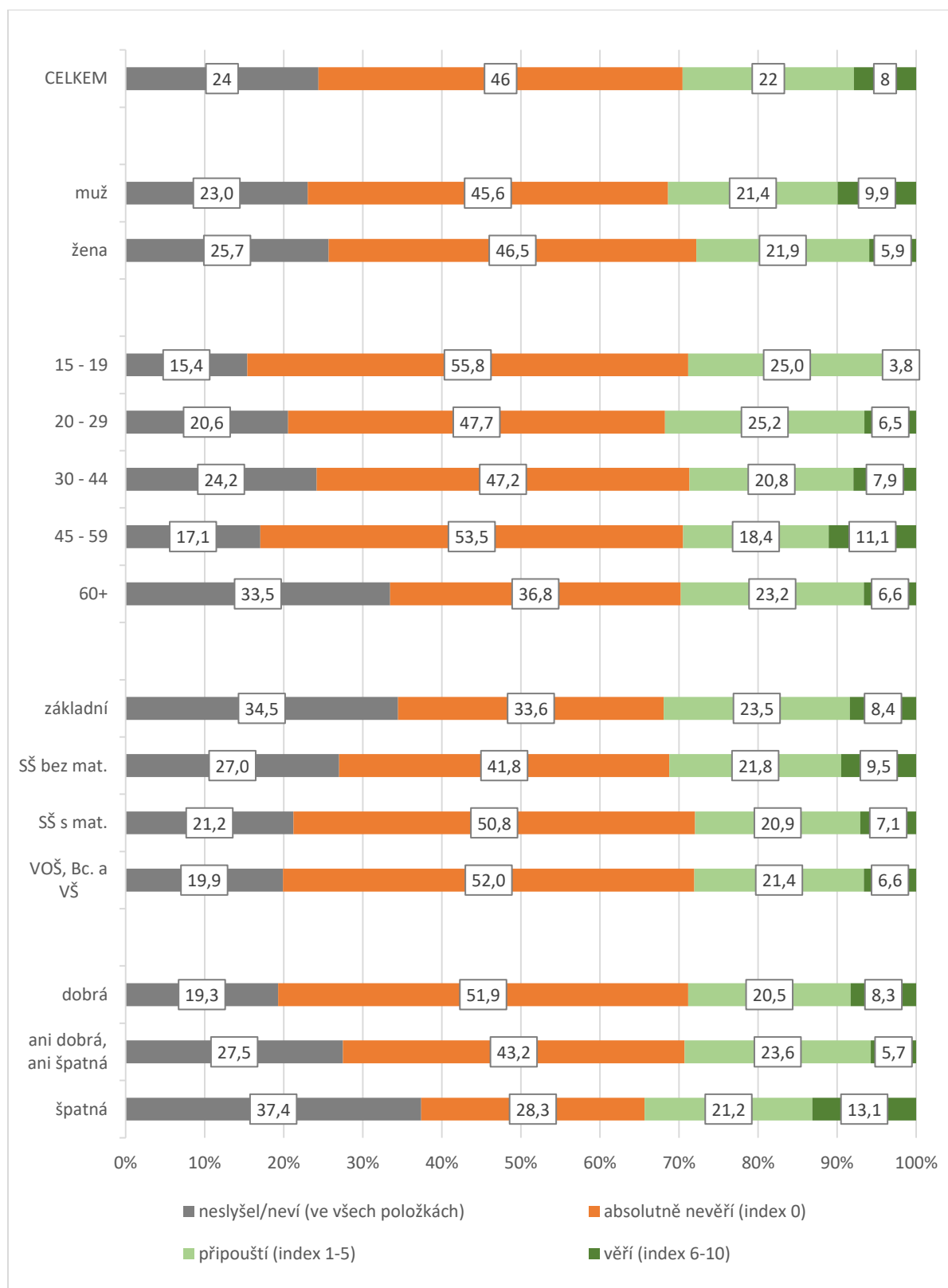
Graf P.07 Míra úzkostnosti (index 0-10)

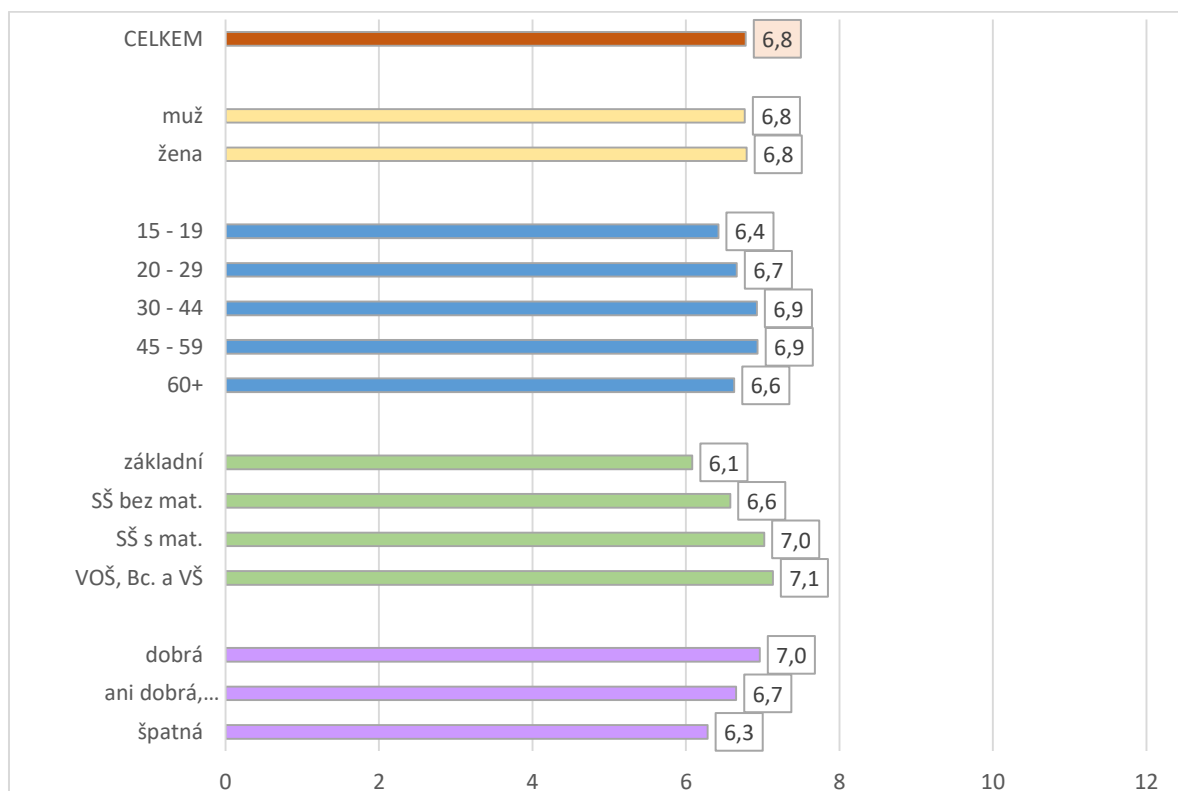
Graf P.08 Míra konspirační mentality (index 0-10)

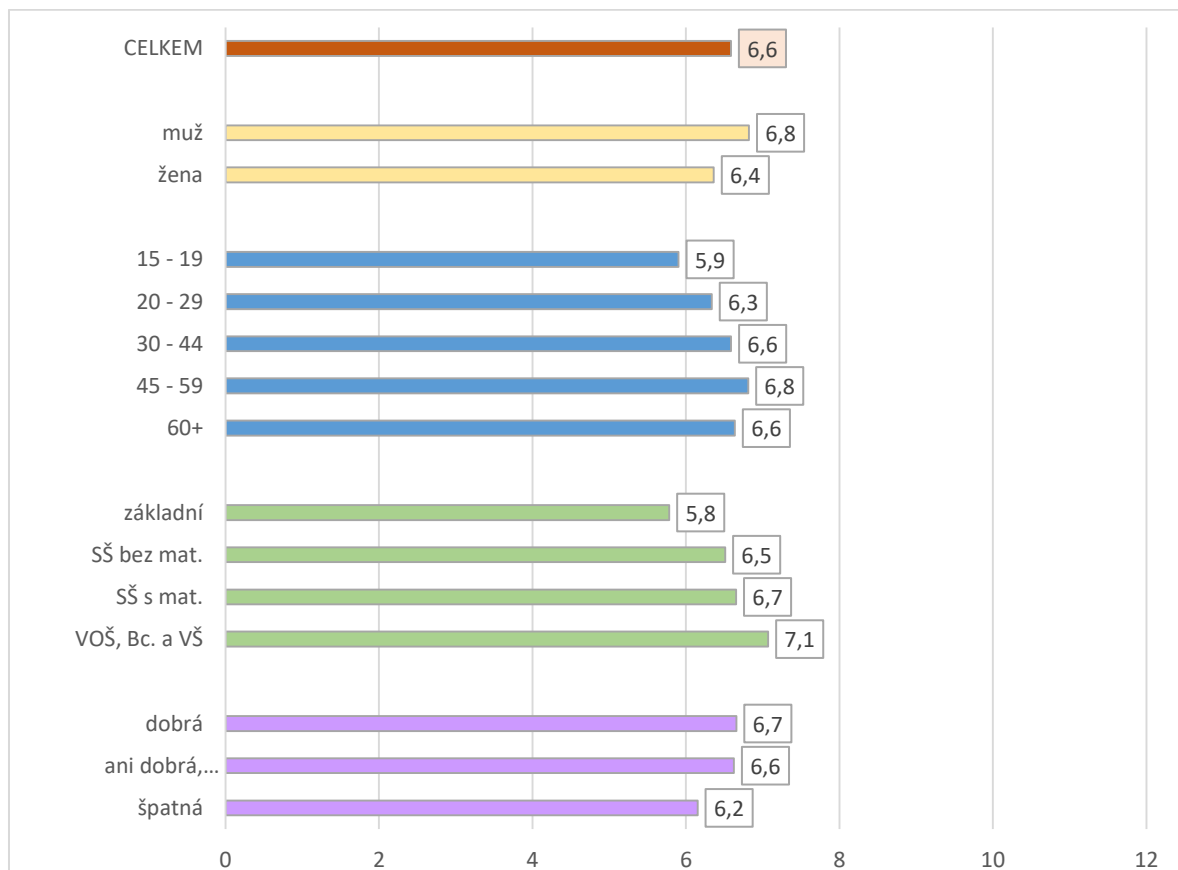
Graf P.09 Důvěra dezinformacím (kategorie podle znalosti a výše indexu důvěry dezinformacím) (%)

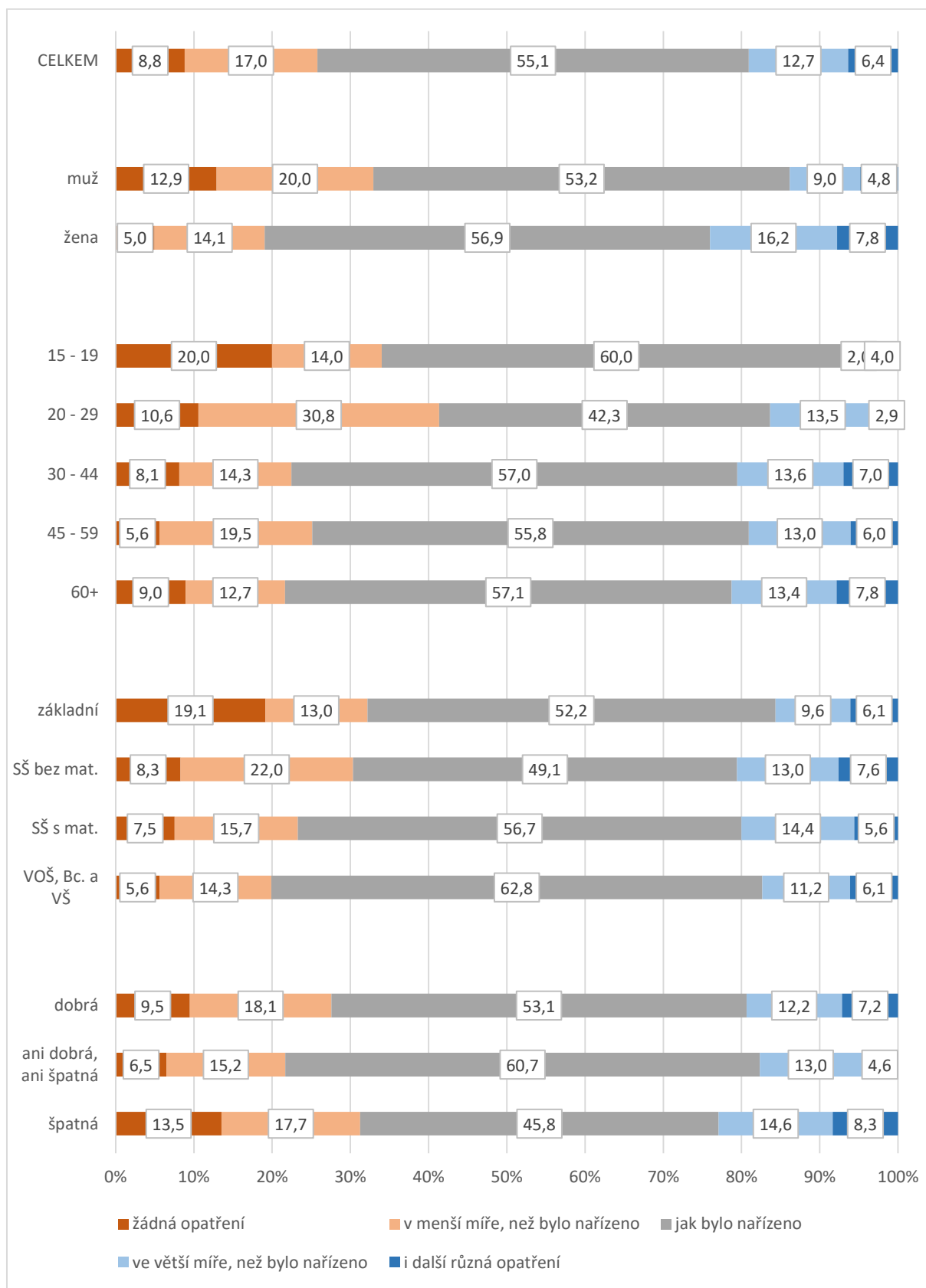
Graf P.10 Znalosti o C-19 – počet správných odpovědí (skór 0-12)

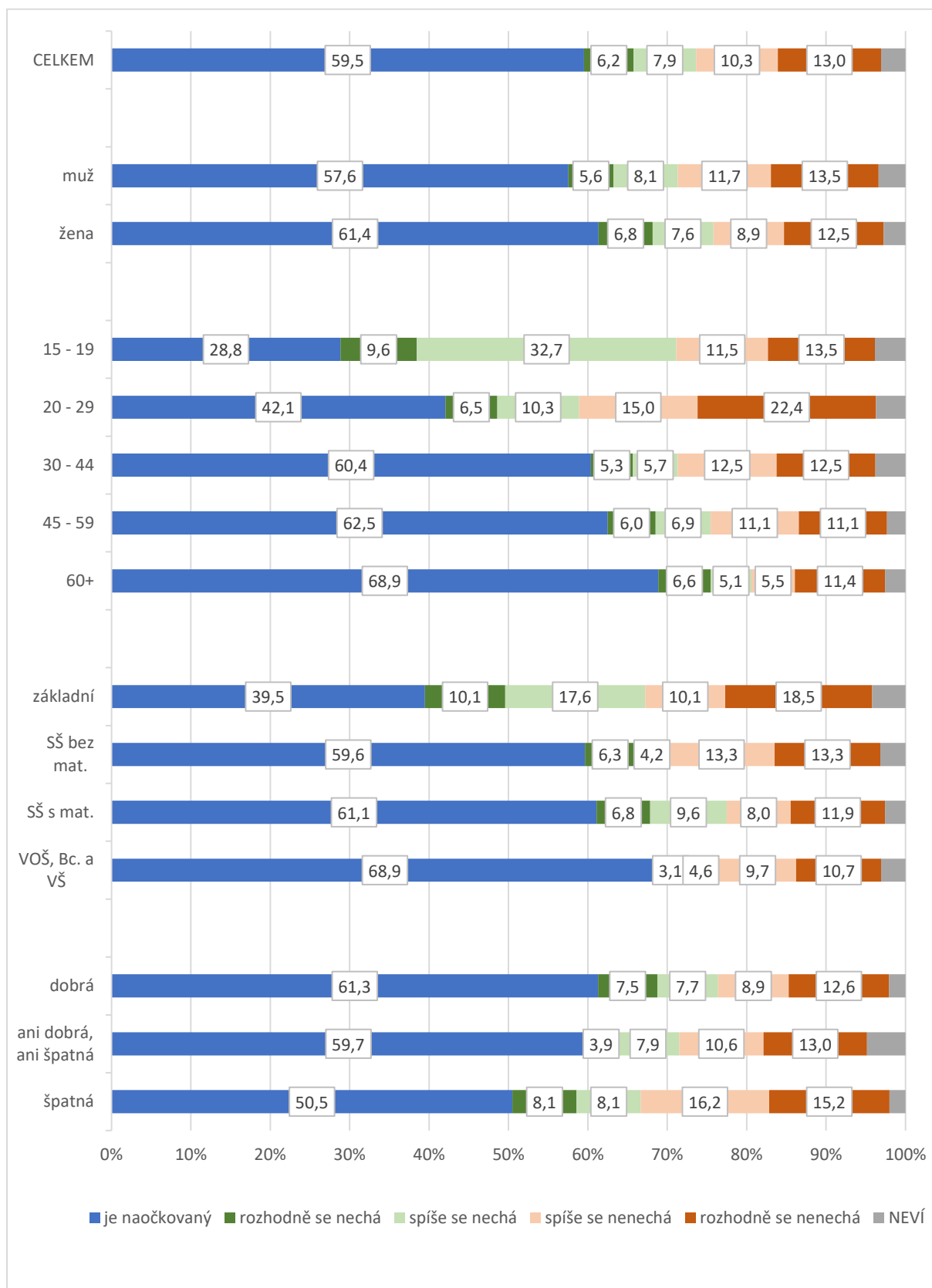
Graf P.10 Znalosti o radiaci – počet správných odpovědí (skór 0-12)

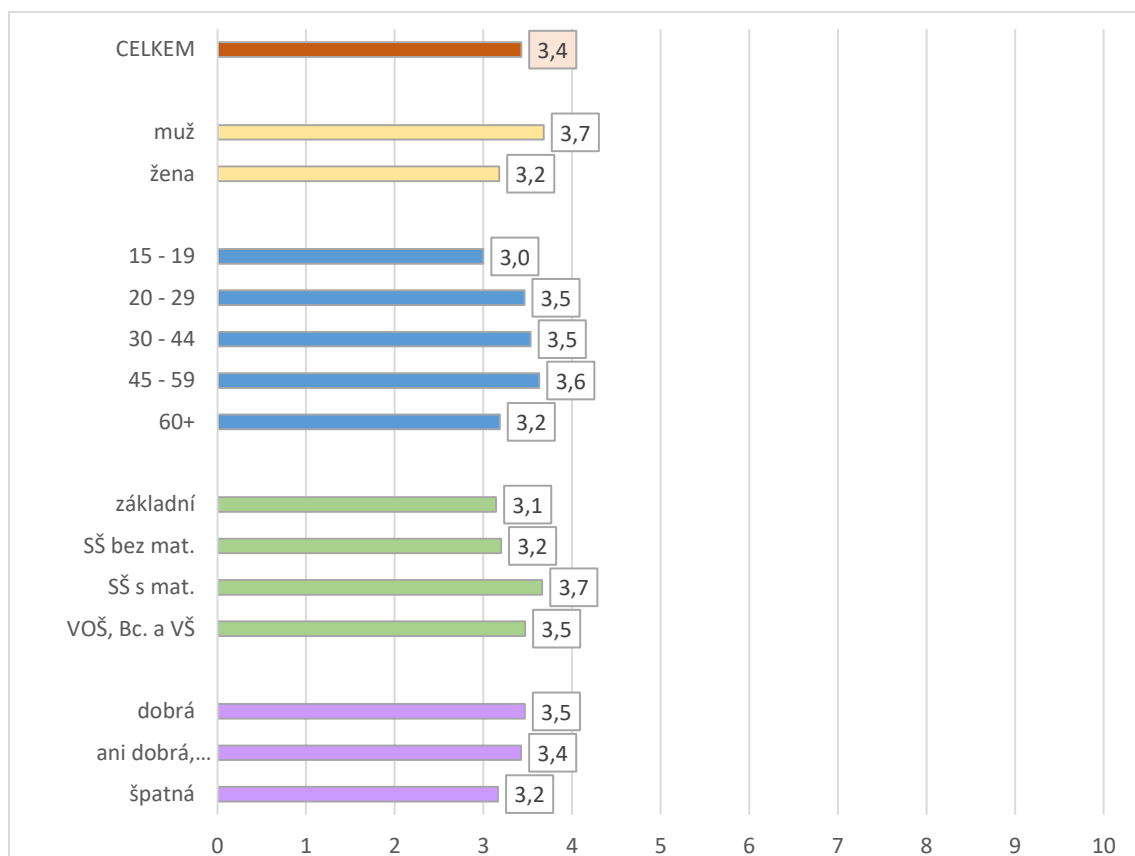
Graf P.11 Kompliance (kategorie podle dodržování aktuálních nařízení)

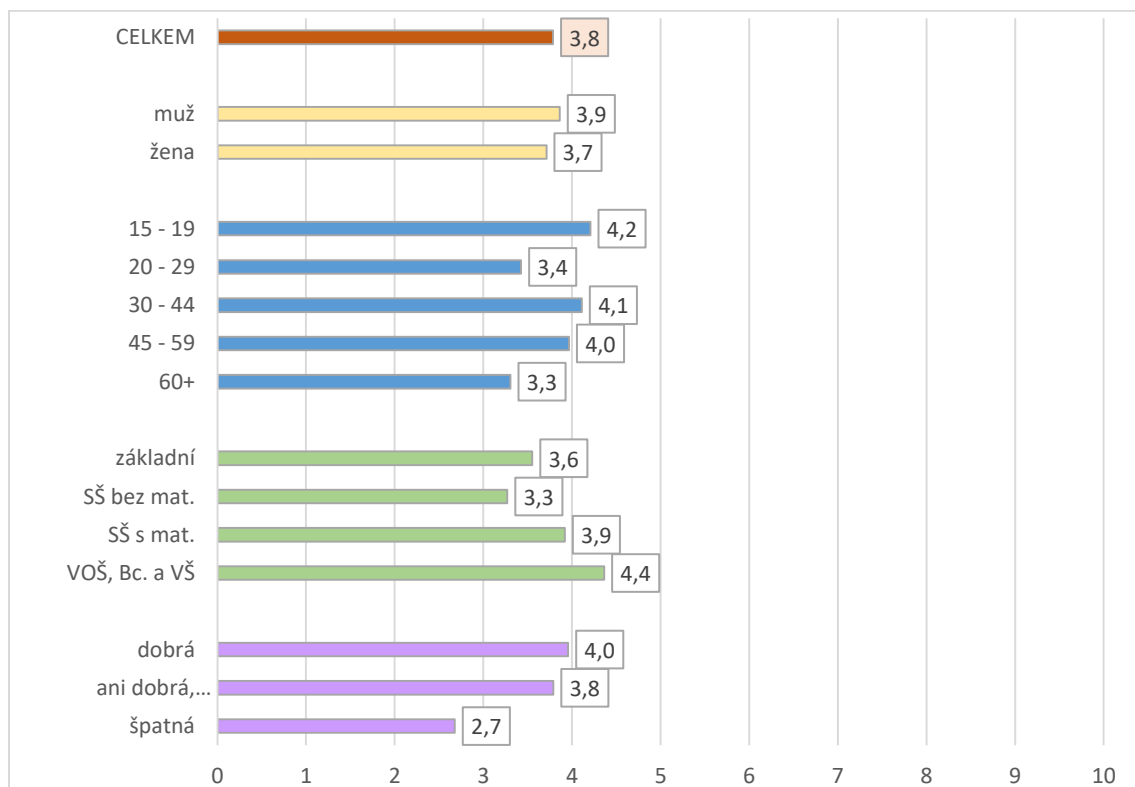
Graf P.12 Vlastní opatření - očkování (kategorie podle záměru nechat se očkovat)

Graf P.13 Reakce na dezinformace – ověřování pravdivosti (skór 0-10)

Graf P.14 Reakce na dezinformace – upozorňování, že může jít o dezinformaci (skór 0-10)

Graf P.15 Reakce na dezinformace – šíření dezinformací (index 0-10)

